

OBSERVATORIUM
VOOR GEZONDHEID EN WELZIJN
BRUSSEL

OBSERVATOIRE
DE LA SANTÉ ET DU SOCIAL
BRUXELLES

Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT
2016

COMMISSION COMMUNAUTAIRE COMMUNE
GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

OBSERVATORIUM
VOOR GEZONDHEID EN WELZIJN
BRUSSEL

OBSERVATOIRE
DE LA SANTÉ ET DU SOCIAL
BRUXELLES

Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT

2016

COMMISSION COMMUNAUTAIRE COMMUNE
GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

Brusselse armoederapporten

De inhoud van het Brussels armoederapport werd vastgelegd in de ordonnantie "betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest" van 20 juli 2006.

Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn werd belast met de uitwerking ervan.

Elke twee jaar wordt er een Brussels armoederapport gepubliceerd. Dit omvat naast de 'Welzijnsbarometer' vier andere katernen: het 'Thematisch rapport', de 'Gekruiste blikken', het 'Brussels actieplan armoedebestrijding' en de 'Synthese van de rondetafel'. Al deze publicaties kunnen geraadpleegd worden op de website www.observatbru.be. Voor sommige publicaties is er ook een afgedrukte versie verkrijgbaar door te mailen naar: observatbru@ggc.irisnet.be.

De Welzijnsbarometer wordt sinds 2005 jaarlijks gepubliceerd. De Welzijnsbarometer 2016 is zowel digitaal als gedrukt beschikbaar.

Elk rapport mag worden gekopieerd, mits vermelding van de bron.

Gelieve op volgende wijze naar deze publicatie te verwijzen:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2016). *Welzijnsbarometer 2016*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

De Welzijnsbarometer maakt deel uit van het Brussels Armoederapport 2016.

Dit armoederapport bestaat uit vijf delen:
de **Welijnsbarometer** (jaarlijks),
het Thematisch rapport (tweejaarlijks),
de Gekruiste blikken (tweejaarlijks),
het Brussels actieplan armoedebestrijding (tweejaarlijks),
de Synthese van de rondetafel (tweejaarlijks).

Auteurs:

Marion Englert, Sarah Luyten, Déogratias Mazina, Melody Yannart, Sarah Missinne

Dankwoord:

We bedanken graag iedereen die vanuit diverse instellingen en organisaties er mee voor zorgde dat heel wat indicatoren op maat van deze Welzijnsbarometer berekend werden.

Ook een woord van dank aan de ploeg van het Observatorium voor hun hulp bij het vertalen en/of herlezen.

Lay-out:

Centre de Diffusion de la Culture Sanitaire asbl: Nathalie da Costa Maya

Depotnummer:

D/2016/9334/14

Voor meer informatie:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
Louizalaan 183 – 1050 Brussel
Tel.: 02/552 01 89
observat@ggc.irisnet.be
www.observatbru.be

Sarah Luyten
Tel.: 02/552 01 18
sluyten@ggc.irisnet.be

Marion Englert
Tel.: 02/552 01 55
menglert@ccc.irisnet.be

INHOUDSTAFEL

1	INLEIDING	6
2	DEMOGRAFISCHE CONTEXT	8
2.1	Een stijgend totaal bevolkingsaantal	8
2.2	Een internationale bevolking	9
2.3	Een bevolking die verjongt	11
2.4	Samenstelling van de huishoudens	13
3	INKOMENSARMOEDE	14
3.1	Armoederisico	14
3.2	Inkomens en inkomensbronnen	15
3.2.1	Belastbaar inkomen	15
3.2.2	Inkomensongelijkheid	18
3.2.3	Inkomensbronnen	18
3.3	Inkomens en uitkeringen uit de sociale zekerheid en sociale bijstand	19
3.3.1	Het bedrag van de vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen	19
3.3.2	Het aantal mensen met een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering	20
3.3.3	OCMW-steun	21
3.4	Mensen met recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging	24
3.5	Leven in een huishouden zonder inkomen uit arbeid	25
3.6	Overmatige schuldenlast	26
4	DE ARBEIDSMARKT	27
4.1	De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad	27
4.1.1	Algemene situatie	28
4.1.2	Ongelijkheden op basis van sociodemografische kenmerken	28
4.1.3	De langdurige werkloosheidsgraad	32
4.2	De niet-werkende werkzoekenden	33
4.2.1	Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden met en zonder een werkloosheidsuitkering	33
4.2.2	Evolutie van het aantal werkzoekenden naar leeftijd	34
4.2.2	De werkloosheidsgraad in de grote steden en naar gemeente	34
4.3	Armoede bij werkenden	36
5	ONDERWIJS EN VORMING	37
5.1	Het opleidingsniveau van de bevolking tussen 25 en 64 jaar: vergelijking tussen gewesten en evolutie	37
5.2	Schoolachterstand	39
5.3	Jongeren (18-24 jaar) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs	40
5.4	Volwassenen (25 jaar en ouder) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs	40

6	GEZONDHEID	42
6.1	Sociale ongelijkheden bij de geboorte	42
6.2	Sociale ongelijkheden inzake sterfte	42
6.3	De subjectieve gezondheid	43
6.4	Invaliditeit	44
6.5	Toegang tot preventieve zorg: kankeropsporing	45
6.4.1	Opsporing van borstkanker	45
6.4.2	Opsporing van baarmoederhalskanker	45
6.6	Toegang tot gezondheidszorg	46
6.6.1	Uitstellen van gezondheidszorgen	46
6.6.2	Tandzorg bij volwassenen	46
7	HUISVESTING	48
7.1	Een meerderheid is huurder	48
7.2	Kwaliteit van de woning en ongelijkheden	49
7.3	Sociale huisvesting en aanverwante	50
7.4	Private huurmarkt	51
7.5	Dak- en thuislozen	52
7.6	Water- en energievoorziening	52
8	MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE	53
8.1	Sociale contacten en ontspanningsmogelijkheden	53
8.2	Geen internetverbinding hebben	53
9	BESLUIT EN SAMENVATTING	55
10	WOORDENLIJST	57
11	LIJST VAN DE ACRONIEMEN	60
12	REFERENTIES	61

I. INLEIDING

Dit document is de twaalfde editie van de Welzijnsbarometer. In de Welzijnsbarometer worden jaarlijks een reeks indicatoren verzameld, beschreven en toegelicht die betrekking hebben op verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest. De Welzijnsbarometer heeft als doel de socio-economische situatie van de Brusselaars te beschrijven en op te volgen in de tijd. Daarnaast biedt de barometer een transversale blik op de socio-economische situatie in een heel aantal domeinen. De barometer richt zich tot al wie op de een of andere manier meewerkt aan een beleid of betrokken is bij acties in de strijd tegen armoede. De Welzijnsbarometer heeft niet als doelstelling om de directe impact van het beleid op armoede te evalueren. De Welzijnsbarometer schetst wel de globale context waarin het armoedebestrijdingsbeleid zich ontwikkelt en de uitdagingen die zich stellen. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en is een onderdeel van het Brussels armoederapport^[1].

In deze barometer wordt armoede bestudeerd als multi-dimensionaal fenomeen, gekenmerkt door sociale uitsluitingen op verschillende levensdomeinen: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. Deze ongelijkheden zijn onderling sterk verweven en kunnen zowel oorzaak als gevolg zijn van uitsluitingen op andere domeinen. Zo zullen bijvoorbeeld kinderen die opgroeien in armoede een groter risico lopen op een moeilijke schooltijd, maar de lager opgeleide jongeren hebben ook minder kans om werk te vinden dat toelaat menswaardig te leven. In deze barometer worden de mechanismen die maken dat iemand in armoede terecht komt, blijft of er juist uitgeraakt niet geanalyseerd. Wel wordt hier aan de hand van een selectie van de meest recente kerncijfers op het moment van de analyse, getoond hoe armoede tot uiting komt in alle levensdomeinen.

Andere publicaties van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn zijn complementair aan deze barometer en verruimen het beeld van de Brusselse situatie (de Gemeentefiches, de Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest, de Welzijns- en Gezondheidsatlas, de Dossiers van het Observatorium, de Thematische Rapporten, ...). Al deze publicaties, evenals een selectie indicatoren met betrekking tot armoede en gezondheid, zijn te raadplegen en te downloaden via de website www.observatbru.be.

De Welzijnsbarometer is bovendien complementair aan andere publicaties en instrumenten van Brusselse overheden (het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse met inbegrip van de wijkmonitoring, het Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid, het Observatiecentrum van de Huurprijzen, la Strada enz.).

Ook andere federale of gewestelijke instanties publiceren jaarlijks hun eigen barometer: de 'interfederale armoedebarmometer' uitgegeven door POD Maatschappelijke Integratie over de Belgische situatie en de 'Vlaamse armoedemonitor' van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) voor Vlaanderen. Wallonië heeft geen jaarlijkse barometer die specifiek over armoede gaat maar enkele gegevens over de levenssituatie van de bevolking (inkomen van de huishoudens, huisvesting, enz.) zijn beschikbaar in de jaarlijkse publicatie 'Chiffres-clés de la Wallonie' van het Institut Wallon de l'Évaluation de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) of via specifieke artikels^[2].

In deze Welzijnsbarometer worden de Brusselse cijfers, waar mogelijk, vergeleken met de cijfers voor Vlaanderen, Wallonië, de grote Belgische steden en/of heel België. Dit laat toe om het Brussels Gewest te situeren in de nationale context. Bij de selectie van de indicatoren wordt er in de mate van het mogelijke rekening gehouden met de wensen van de Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC). Zo worden, wanneer de beschikbare gegevensbronnen het toelaten, de indicatoren van het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting (NAPincl)^[3], die momenteel geïntegreerd zijn in de Nationale Sociale Rapporten (NSR), berekend.

DE GEGEVENS

Al naargelang de beschikbaarheid op Brussels niveau en de kwaliteit van de Brusselse gegevens, zijn de gepresenteerde gegevens afkomstig uit administratieve bronnen of verzameld in enquêtes.

De **administratieve gegevens** zijn afkomstig van het Rijksregister, Actiris, de POD Maatschappelijke integratie, het Rijksinstituut voor ziekte en invaliditeitsverzekering (RIZIV), de Kruispuntbank Sociale zekerheid (KSZ)^[4], de statistische formulieren van geboorte en overlijden, enz. Deze administratieve gegevens worden meestal verzameld door de administraties in het kader van hun dagelijkse werking, maar ze worden ook voor onderzoekdoeleinden gebruikt^[5]. Ze zijn in principe volledig omdat ze alle personen bevatten die aan een bepaald administratief criterium voldoen (bijvoorbeeld alle personen die zijn ingeschreven in het Rijksregister, alle personen die zijn ingeschreven als werkzoekende, alle personen die een bepaalde uitkering ontvangen, ...) en ze zijn vaak beschikbaar op gemeentelijk niveau.

[1] Zie ordonnantie van 20/07/2006 betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, te raadplegen op www.observatbru.be

[2] Vb. Guio A. & Mahy C., 2013, 'Regards sur la pauvreté et les inégalités en Wallonie'

[3] Woorden die in het grijs worden weergegeven, worden verder uitgelegd in de woordenlijst achteraan in dit document.

[4] Het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, beheerd door de KSZ, aggregiert de sociaaleconomische data komende van de instellingen van de Sociale Zekerheid.

[5] Bron: FOD Sociale Zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be

De **gegevens op basis van enquêtes** (bv. Observatiecentrum van de Huurprijzen, de Gezondheidsenquête, enz.) worden voornamelijk gebruikt om indicatoren te berekenen die niet beschikbaar zijn via andere bronnen, of om deze te berekenen in functie van bepaalde individuele kenmerken, wat niet altijd mogelijk is op basis van administratieve bronnen (bijvoorbeeld het opleidingsniveau, de gezondheidssituatie, enz.). Europese enquêtes zoals de 'European Union - Statistics on Income and Living Conditions' (EU-SILC) en de Arbeidskrachtenenquête (EAK) die op Belgisch niveau georganiseerd worden door de FOD Economie - Statistics Belgium laten toe om bepaalde NAPincl indicatoren te berekenen en te vergelijken onder de lidstaten van de EU. Elke indicator heeft, ondanks de essentiële informatie die hij bevat, beperkingen inzake het meten van armoede, in het bijzonder omdat bepaalde bevolkingsgroepen niet mee in rekening gebracht worden (zie verder). Dit geldt zowel voor administratieve gegevens, als voor gegevens afkomstig uit enquêtes (zie conclusie).

De EU-SILC enquête is de voornaamste bron om vanuit een multidimensionale benadering verschillende indicatoren van sociale uitsluiting van huishoudens en individuen te berekenen. De Belgische steekproef laat toe om de indicatoren die gebruikt worden in het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting te berekenen op Belgisch niveau, maar is te beperkt om deze indicatoren voldoende nauwkeurig te berekenen op het niveau van het Brussels Gewest. In de Welzijnsbarometer wordt enkel gekeken naar het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een inkomen onder de *armoederisicogrens*. Gezien de brede *betrouwbaarheidsintervallen* van deze indicatoren is het niet mogelijk om een evolutie in kaart te brengen.

Een eventuele uitbreiding van de Brusselse steekproef van de EU-SILC enquête zou de kennis over armoede in het Brussels Gewest verbeteren. Daarnaast kan een koppeling van administratieve gegevens via de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ) eveneens de kennis over het inkomen en het sociaaleconomisch statuut van de bevolking en het risico op inkomensarmoede verbeteren.

DE ONZICHTBAARHEID VAN SOMMIGE GROEPEN IN DE STATISTIEKEN

Onder de meest kwetsbaren zijn er groepen die niet of slechts zelden in de gangbare statistieken voorkomen. De inkomens- en levenssituatie van deze mensen zijn hierdoor moeilijk te analyseren en blijven grotendeels onbekend.

De administratieve gegevens bevatten geen personen die geen wettelijke verblijfplaats hebben, of bijvoorbeeld geen officieel werk of geen toegang tot de sociale zekerheid of bijstand.

Hierdoor blijven bepaalde personen die maatschappelijk erg kwetsbaar zijn, zoals de dak- en thuislozen (zonder referentieadres) en de mensen zonder wettig verblijf (die geen officiële asielaanvraag of aanvraag tot regularisatie hebben gedaan), meestal uit de administratieve databanken^[6].

De enquêtes die gebruikt worden in de Welzijnsbarometer worden allen geconfronteerd met dezelfde beperking: ze bereiken bepaalde groepen van de samenleving niet (of nauwelijks). De steekproeftrekking, meestal gebaseerd op het Rijksregister, sluit bij voorbaat die personen uit die niet of slechts uitzonderlijk in het Rijksregister voorkomen^[7].

Afgezien van dit probleem met de steekproef, blijkt het ook zeer moeilijk om de meest arme bevolking te bereiken en te enquêteren. De non-respons bij maatschappelijk kwetsbare personen ligt immers vaak hoger (Schokaert et al., 2012).

Dak- en thuislozen en mensen zonder wettige verblijfsvergunning zijn waarschijnlijk oververtegenwoordigd in het Brussels Gewest, gezien het grootstedelijk karakter en de internationale rol van Brussel.

De tellingen van de dak- en thuislozen door La Strada geven al een beeld van de omvang en het profiel van deze doelgroep die normaal redelijk onzichtbaar is (zie hoofdstuk 7).

Deze vaststelling herinnert ons eraan dat er nood is aan de ontwikkeling en verbetering van de statistieken over armoede in het Brussels Gewest. Hierbij is de informatie die van het terrein en van het doelpubliek zelf komt onontbeerlijk. Enkel zo krijgen we inzicht in de levenssituatie van die personen die afwezig zijn in de meeste statistieken.

[6] Daarnaast zijn ook mensen die ingeschreven zijn in het Rijksregister maar geen enkele uitkering ontvangen, afwezig in de talrijke indicatoren (gebaseerd op de gegevens van de instellingen van sociale zekerheid en sociale bijstand). Sommige van deze mensen bevinden zich echter wel in een potentiële situatie van armoede en/of financiële afhankelijkheid van hun partner.

[7] Daarenboven bevragen de EU-SILC enquête, de Arbeidskrachtenenquête en de Gezondheidsenquête per definitie enkel personen in private huishoudens, waardoor er geen informatie verzameld wordt over bijvoorbeeld mensen in een rusthuis of in de gevangenis.

2. DEMOGRAFISCHE CONTEXT

Op 1 januari 2016 telde het Brussels Gewest officieel 1 187 890 inwoners, waaronder 579 795 mannen (48,8 %) en 608 095 vrouwen (51,2 %). Dit is een bevolkingstoename van 1,1 % ten opzichte van 1 januari 2015 (+12 717 inwoners). De Brusselse bevolking blijft dus toenemen, aan een gelijkaardig ritme als de twee afgelopen jaren (+1,0 % in 2015 en +0,8 % in 2014), maar minder snel dan de daaraan voorafgaande jaren (+1,4 % in 2013 en +1,8 % in 2012).

Naast de officiële bevolking telt het Brussels Gewest ook een aantal personen dat er wel woont, maar niet tot de officiële bevolking wordt gerekend (asielzoekers, vreemdelingen in een onregelmatige verblijfssituatie, diplomaten en hun gezinsleden ...). Het Wachtregister bevat een aantal gegevens over kandidaat-vluchtelingen die niet in het Rijksregister staan. Op 1 januari 2015 telt het Brussels Gewest 8 394 personen ingeschreven in het Wachtregister. Daarnaast wonen er op 1 januari 2016 in het Brussels Gewest 5 407 personen met een diplomatiek statuut; samen met hun gezinsleden komt dit neer op 13 008 personen^[8].

“Op 1 januari 2016 woonden er officieel 1 187 890 personen in het Brussels Gewest.”

2.1 Een stijgend totaal bevolkingsaantal

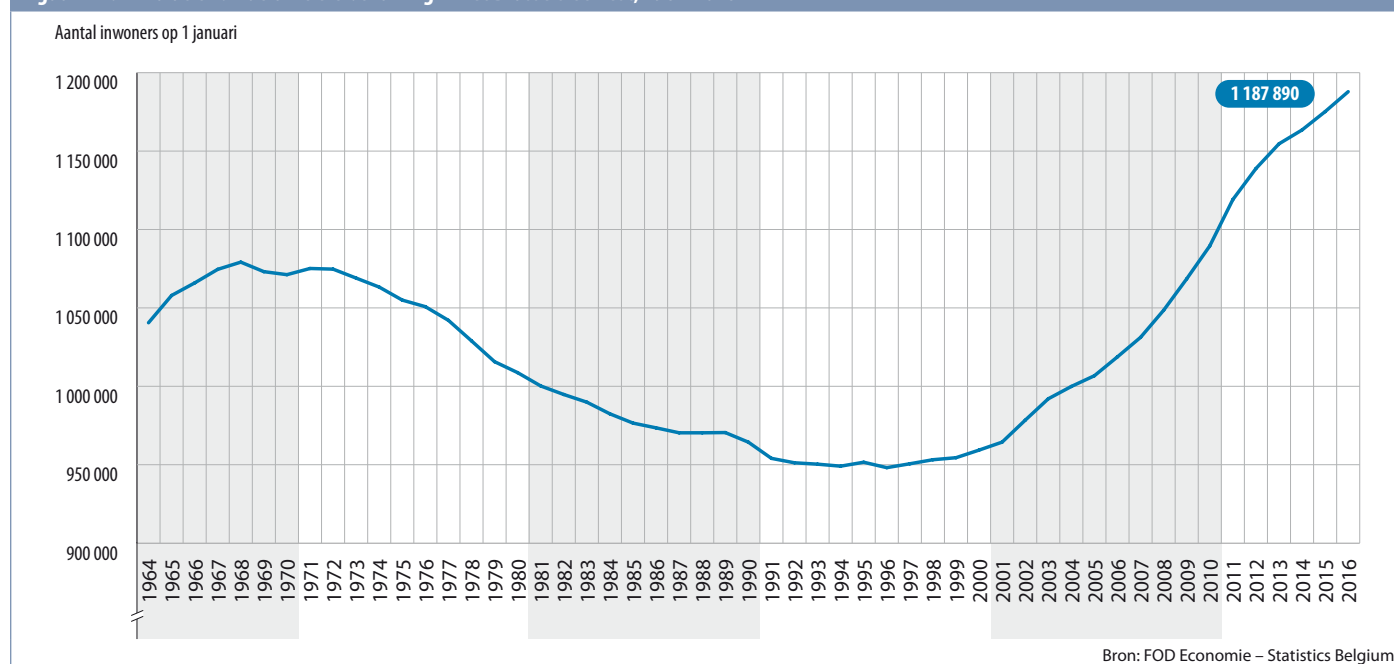
Na een sterk dalende tendens tussen 1970 en het midden van de jaren 1990, neemt de Brusselse bevolking sinds 1995 sterk toe (figuur 2-1).

De evolutie van het bevolkingsaantal kan verklaard worden door de combinatie van drie factoren: het intern migratiesaldo, het extern migratiesaldo en het natuurlijk saldo (figuur 2-2).

Het **natuurlijk saldo** was in het Brussels Gewest in 2015 net als de voorgaande jaren positief (+8 885), als gevolg van een groter aantal geboortes (18 214) dan sterfgevallen (9 329)^[9]. Dit positief saldo kan verklaard worden door de jonge bevolkingsstructuur van het Brussels Gewest.

Ook het **extern migratiesaldo** blijft sterk positief in 2015 (+17 309). Dit saldo is het verschil tussen het aantal personen die zich vanuit het buitenland in het Brussels Gewest komen vestigen en die ingeschreven (of heringeschreven na een schrapping) werden in het Rijksregister (50 887), enerzijds, en het aantal Brusselaars die naar het buitenland vertrokken zijn (33 578), anderzijds^[10]. Het Brussels Gewest vangt hiermee ongeveer een derde (32,2 %) van de immigranten op die uit het buitenland naar België komen. Het extern migratiesaldo ligt hoger in 2015 dan in 2014 als gevolg van een toename van het aantal personen die het Gewest binnenkomen en het aantal personen dat zich opnieuw inschrijft in het Rijksregister (na een schrapping), en, parallel daarmee, een daling van het aantal schrappingen in 2015.

Figuur 2-1: Evolutie van de officiële bevolking in het Brussels Gewest, 1964-2016

[8] Bron: Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken.

[9] Wat specifiek de geboorten en sterfgevallen betreft, zijn de Statistische formulieren voor geboorten en overlijden een nuttige aanvulling op de gegevens van de officiële bevolking. Deze vermelden immers alle geboren en overleden personen en niet enkel de geboorten en overlijdens van de personen die er officieel verblijven. Voor meer informatie zie: www.observatbru.be

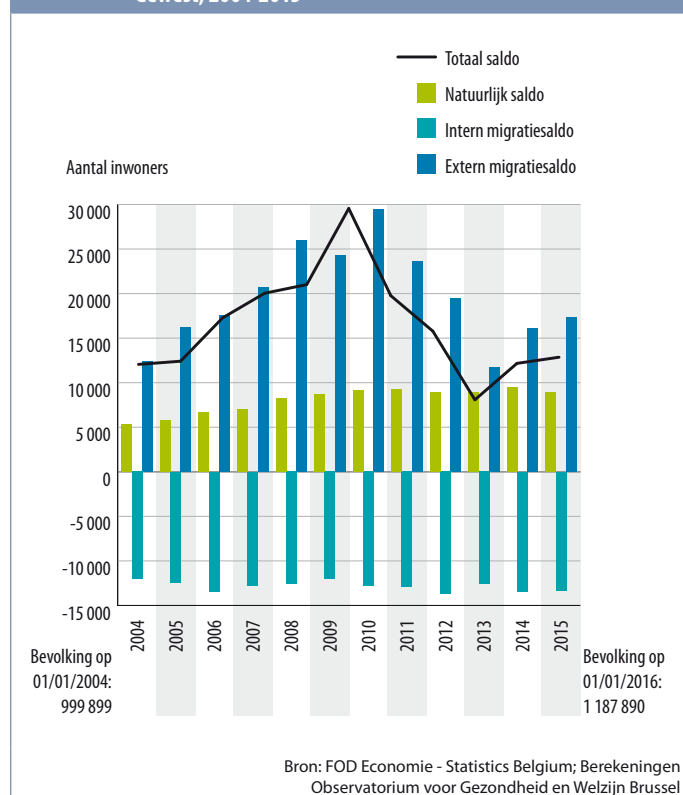
[10] Voor de externe migratie werd rekening gehouden met de verandering van register, ambtshalve schrappingen en herinschrijving na schrapping.

Het **intern migratiesaldo** blijft op zijn beurt negatief in 2015 (-13 336), als gevolg van een groter aantal Brusselaars dat naar Vlaanderen of Wallonië verhuisde (37 475) dan het aantal Vlamingen of Walen dat zich in het Brussels Gewest vestigde (24 139).

Net zoals de vorige jaren, met uitzondering van 2013, wordt het negatieve interne migratiesaldo gecompenseerd door een groter positief extern migratiesaldo: het Brussels Gewest kent bijgevolg een positief totaal migratiesaldo in 2014 (+2 686).

Het **totaal saldo**, dit is de som van het migratiesaldo en het natuurlijk saldo, blijft sterk positief (+12 858)^[11] en dit verklaart de verdere bevolkingstoename tussen 1 januari 2015 en 2016. Er wordt een lichte daling waargenomen van het natuurlijk saldo tegenover vorig jaar, dit wordt echter gecompenseerd door een extern migratiesaldo dat hoger lag dan in 2015. Gecombineerd met een relatieve stagnatie van het interne migratiesaldo is het totale bevolkingssaldo licht toegenomen tegenover het voorgaande jaar.

Figuur 2-2: Evolutie van het natuurlijk saldo en de migratiesaldi, Brussels Gewest, 2004-2015

Tussen 2015 en 2016 was de bevolkingstoename, net als de vorige jaren, hoger in het Brussels Gewest (+1,1 %) dan in de twee andere gewesten (Vlaanderen +0,5 % en Wallonië +0,3 %) en de grote steden (Antwerpen +0,7 %, Charleroi -0,1 % en Luik +0,5 %), met uitzondering van Gent (+1,5 %).

[11] Dit cijfer komt overeen met de bevolkingsevolutie in de loop van 2015. Wanneer men dit cijfer bij de bevolking van 01/01/2015 telt, krijgt men het totale bevolkingsaantal op 01/01/2016 (afgezien van enkele statistische aanpassingen).

De demografische projecties voorzien een verdere stijging van de Brusselse bevolking met 5,1 % voor de periode 2015-2020. Dit betekent een evolutie van 1 175 173 personen in 2015 naar 1 234 737 in 2020, ofwel een toename met 59 564 personen^[12].

2.2 Een internationale bevolking

Het Brussels Gewest is een internationaal "stadsgewest", met een groot aandeel bewoners met een buitenlandse nationaliteit. Op 1 januari 2016 had meer dan een derde (34,6 %) van de Brusselse bevolking, namelijk 411 075 personen, niet de Belgische nationaliteit (tegenover 33,9 % in 2015). In 2006 vertegenwoordigde de buitenlandse bevolking nog iets meer dan een kwart (26,9 %) van de Brusselse inwoners.

Onder de niet-Belgische bevolking is in 2015 twee derde (66,4 %) afkomstig uit één van de 28 lidstaten van de Europese Unie (EU28).

Onder de bevolking met buitenlandse nationaliteit, is het aandeel personen met een nationaliteit van de EU15 gedaald in de afgelopen tien jaar (46,3 % in 2015 tegenover 54,7 % in 2005), net zoals het aandeel onderdanen uit Noord-Afrika (11,0 % in 2015 tegenover 17,1 % in 2005) en Turkije. Het aandeel onderdanen uit één van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie (EU13) nam daarentegen sterk toe (20,1 % in 2015 tegenover 5,1 % in 2005).

In 2015 waren de Fransen veruit het best vertegenwoordigd onder de personen van buitenlandse nationaliteit in het Brussels Gewest, gevolgd door de Marokkanen, Roemenen en Italianen.

Tussen 2005 en 2015 was er een belangrijke stijging van het aantal Fransen. De meest opvallende toename in deze periode wordt echter opgetekend bij het aantal Roemenen, Polen en, in mindere mate, Bulgaren. Deze opmerkelijke stijging houdt verband met de toetreding tot de EU van Polen (in 2004), Roemenië en Bulgarije (in 2007). Eerst en vooral is er de regularisatie van personen die reeds aanwezig waren op het Brussels grondgebied. Verder is er de komst van nieuwe personen door het vrije verkeer van werknemers. Ook is er een toename van werkaanbiedingen voor de onderdanen van deze nieuwe lidstaten in Brussel als hoofdstad van de EU^[13]. De personen met een Roemeense, Poolse of Bulgaarse nationaliteit vertegenwoordigen respectievelijk 8,4 %, 6,7 % en 2,7 % van de buitenlandse bevolking in Brussel in 2015.

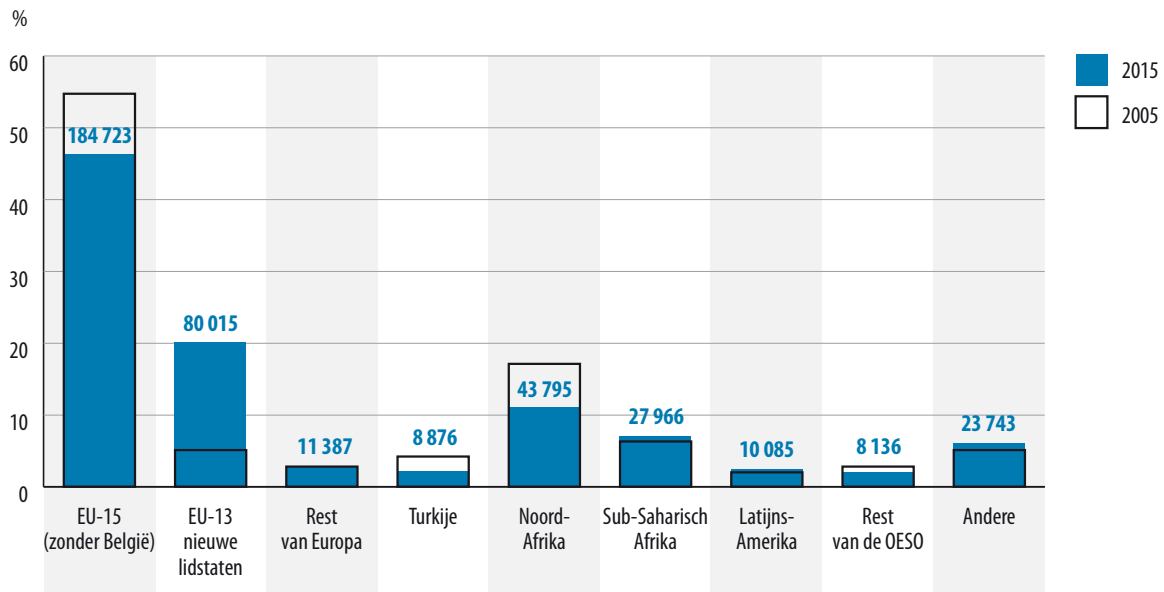
De stijging van het aantal Spanjaarden en, in mindere mate het aantal Italianen en Portugezen, van de afgelopen jaren in het Brussels Gewest, kan worden gelinkt aan de economische crisis die deze Zuid-Europese landen sinds 2008 sterk trof^[14].

Tot slot zien we dat het aantal Brusselaars met een Marokkaanse nationaliteit daalt (zoals in heel België). Het verwerven van de Belgische nationaliteit speelt een rol in deze evoluties. Personen van Marokkaanse nationaliteit vertegenwoordigen in 2015

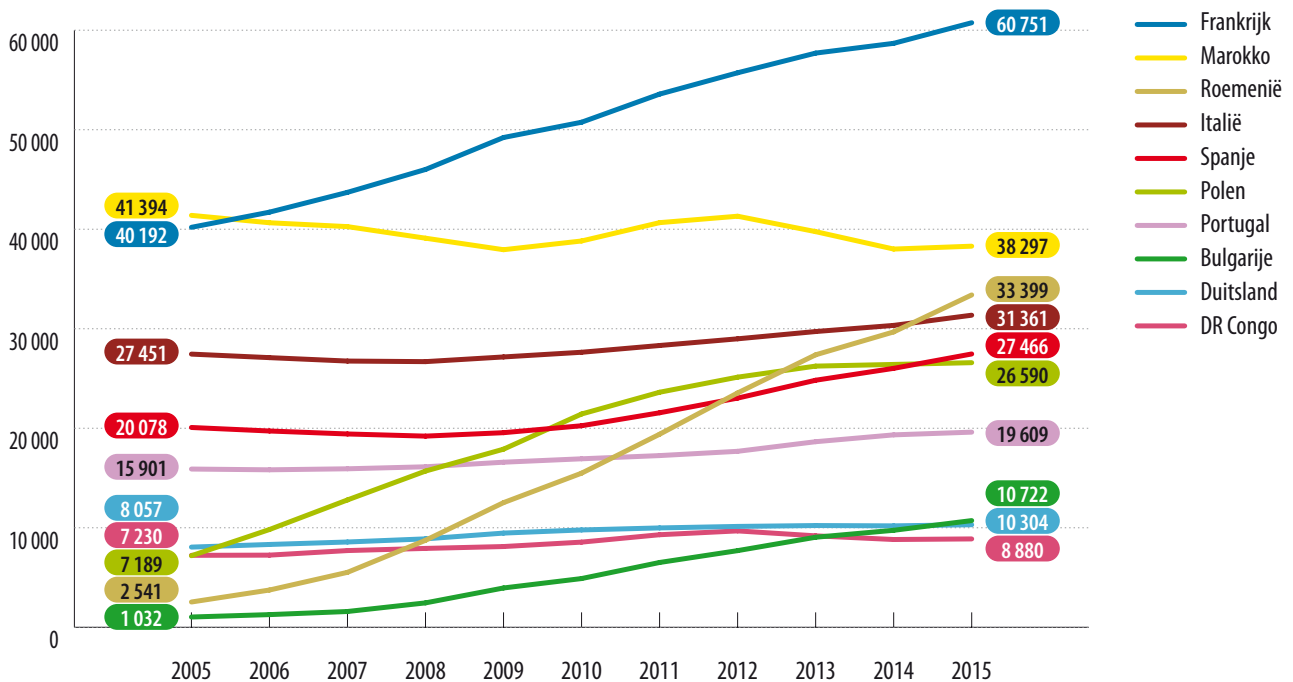
[12] Bron: Planbureau en FOD Economie - Statistics Belgium, 2016.

[13] Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015a), Een demografische boom onder de loep: Roemenen, Polen en Bulgaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. 9, juni 2015

[14] Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015b).

Figuur 2-3: Verdeling van de niet-Belgische bevolking in het Brussels Gewest naar nationaliteit, 1 januari 2005 en 2015

Bron: BISA; FOD Economie - Statistics Belgium; Berekening Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 2-4: Evolutie van het aantal onderdanen van de 10 meest vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteiten, Brussels Gewest, 1 januari 2005-2015

Bron: BISA, FOD Economie - Statistics Belgium

respectievelijk 9,6 % van de Brusselse bevolking met een niet-Belgische nationaliteit.

Deze cijfers over de nationaliteit geven maar gedeeltelijk de grote diversiteit in herkomst en culturen van de Brusselse bevolking weer. Op 31 december 2013 was meer dan twee derde

(68,9 %) van de Brusselse bevolking van buitenlandse herkomst (dit wil zeggen dat ze hetzij een buitenlandse nationaliteit bezitten, hetzij geboren zijn met een buitenlandse nationaliteit, hetzij dat één van hun ouders geboren is met een buitenlandse nationaliteit)^[15].

[15] Datawarehouse Arbeidsmarkt en sociale Bescherming, Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid ; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

2.3 Een bevolking die verjongt

De Brusselse bevolking onderscheidt zich van de twee andere gewesten op vlak van leeftijdsstructuur: ze kent een tendens van verjonging terwijl de bevolking van de andere gewesten verouderd. Op 1 januari 2016 bedroeg de gemiddelde leeftijd 37,4 jaar in het Brussels Gewest tegenover 42,4 jaar in Vlaanderen en 41,0 jaar in Wallonië.

Tussen 2006 en 2016 daalde verouderingsindex in het Brussels Gewest terwijl deze in België in dezelfde periode steeg. We zien wel dat de index van de intensiteit van de veroudering (% van de 80-jarigen en ouder onder de 65-jarigen en ouder) hoger is dan in de rest van het land: er zijn met andere woorden in verhouding weinig oudere personen (65 jaar en ouder) in het Brussels Gewest, maar deze hebben wel gemiddeld een hogere leeftijd dan in de andere twee gewesten (tabel 2-1). De index van de intensiteit van de veroudering steeg evenwel minder snel in Brussel dan in heel België gedurende de laatste tien jaar.

“De Brusselse leeftijdsstructuur verschilt van deze van de twee andere gewesten: gemiddeld is de Brusselse bevolking jonger. Er bestaan wel grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten.”

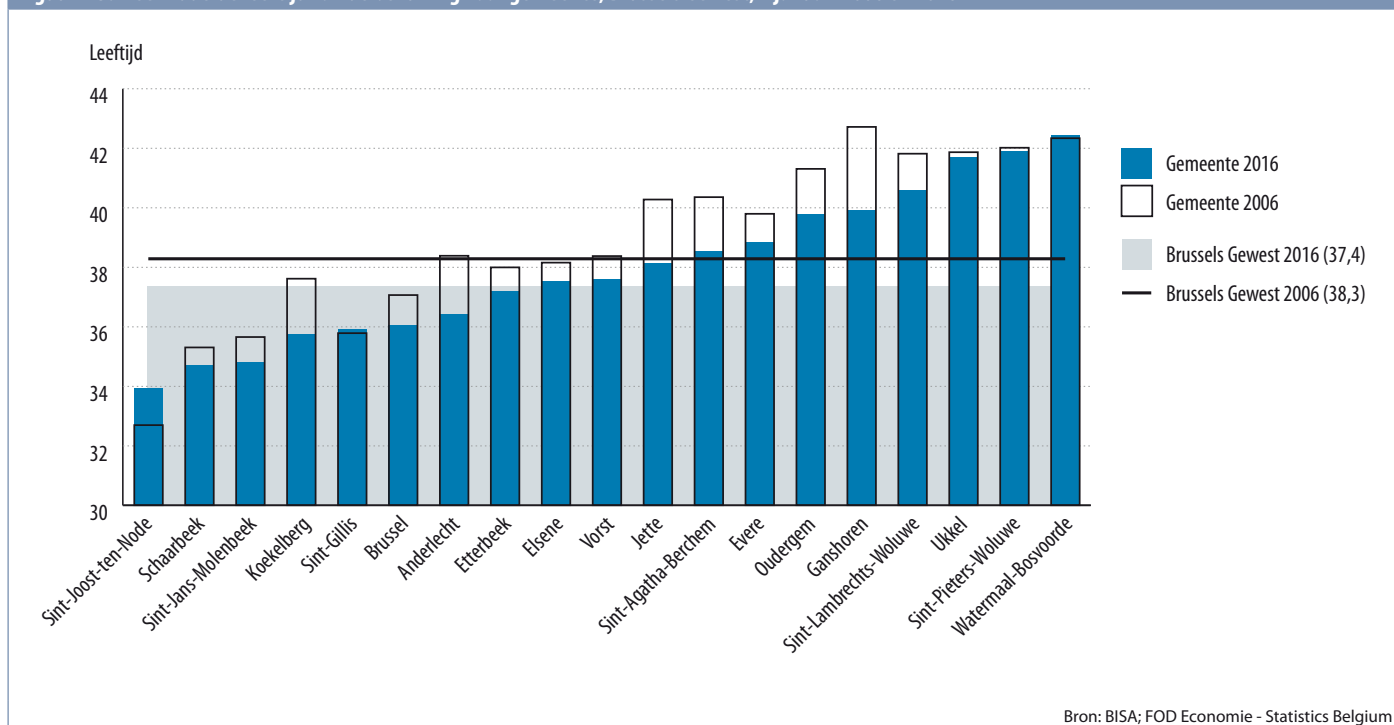
Er bestaan grote demografische verschillen tussen de Brusselse gemeenten (figuur 2-5). Op 1 januari 2016 bedroeg de gemiddelde leeftijd in Sint Joost-ten-Node 33,9 jaar tegenover 42,5 jaar in Watermaal-Bosvoorde. In vergelijking met 2006 daalde de gemiddelde leeftijd in meer of mindere mate in alle Brusselse gemeenten, met uitzondering van Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Watermaal-Bosvoorde.

Tabel 2-1: Evolutie van de demografische kenmerken van de bevolking van het Brussels Gewest en België, 2006-2016

	Brussels Gewest		België	
	2006	2016	2006	2016
Verouderingsindex (≥ 65 jaar/ 0-19 jaar)	63,1 %	52,4 %	74,5 %	81,2 %
Afhankelijkheidsindex (0-19 + ≥ 65 jaar) / (20-64 jaar)	64,5 %	61,8 %	67,5 %	69,1 %
Index van de intensiteit van de veroudering (≥ 80 jaar/ ≥ 65 jaar)	31,0 %	32,1 %	25,8 %	30,0 %

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 2-5: Gemiddelde leeftijd van de bevolking naar gemeente, Brussels Gewest, 1 januari 2006 en 2016

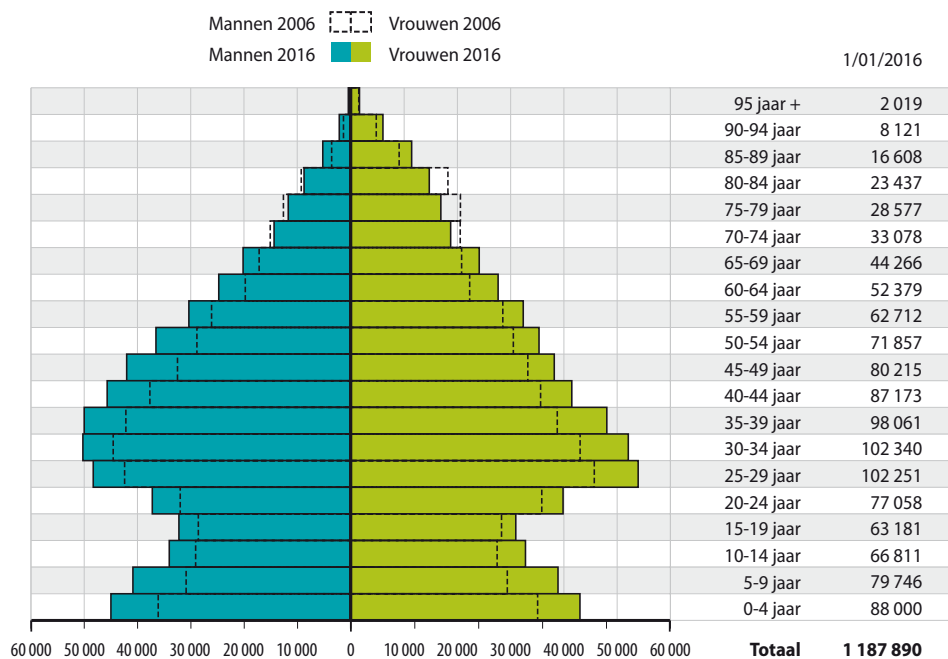

Bron: BISA; FOD Economie - Statistics Belgium

Figuur 2-6 vergelijkt het bevolkingshistogram van het Brussels Gewest in 2006 en 2016 en illustreert duidelijk de verjonging van de bevolking: een verbreding van de basis met de jongste leeftijdscategorieën (in het bijzonder 0-4 jarigen), een belangrijke toename van het aantal van de volwassen bevolking op vruchtbare leeftijd en een versmalling van een deel van de top (70-84 jaar).

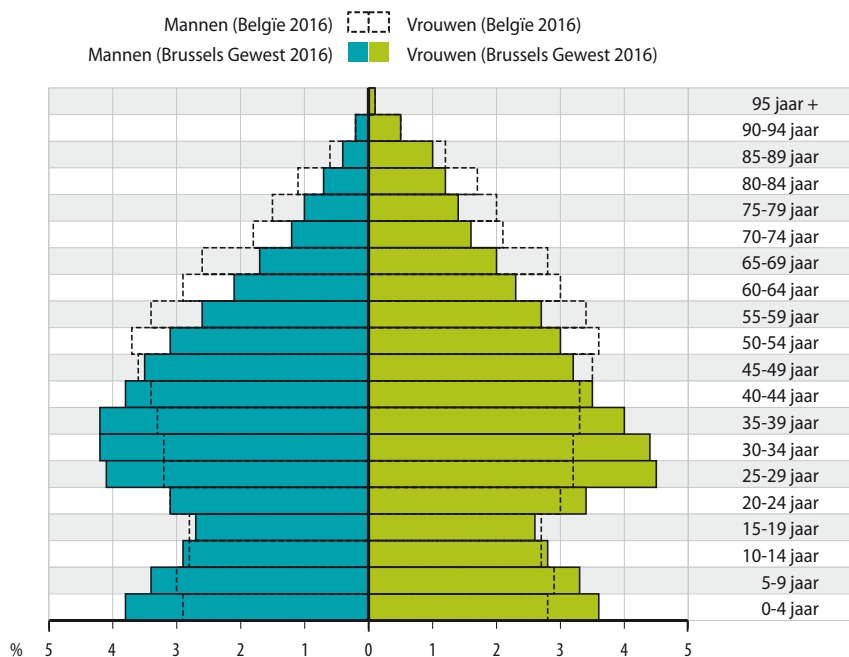
De tweede leeftijdspiramide (figuur 2-7) toont de verdeling van de bevolking naar leeftijd voor het Brussels Gewest en België. Ze illustreert duidelijk de oververtegenwoordiging van jonge kinderen en volwassenen op vruchtbare leeftijd (25 tot 39 jaar) in het Brussels Gewest, in tegenstelling tot de onderverteenwoordiging van de 45-84 jarigen.

Figuur 2-6: Leeftijdspiramide van de bevolking, Brussels Gewest, 1 januari 2006 en 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium

Figuur 2-7: Leeftijdspiramide van de bevolking, Brussels Gewest en België, per 100 inwoners, 1 januari 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium

2.4 Samenstelling van de huishoudens

Op 1 januari 2015 telde het Brussels Gewest 542 670 private huishoudens^[16]. In vergelijking met het hele land kent het Brussels Gewest een sterkere vertegenwoordiging van alleenstaanden (46,5% van de huishoudens tegenover 34,1% in België). Het Brussels Gewest telt eveneens een hoger aandeel éénuoudergezinnen (tabel 2-2). De gemiddelde grootte van de huishoudens is 2,14 personen in het Brussels Gewest, tegenover 2,30 in België. Het Brussels Gewest kent dus kleinere huishoudens in verhouding met de Belgische cijfers, als gevolg van het grote aandeel alleenwonenden, maar er wordt wel een vergroting van de huishoudens opgemerkt in tegenstelling tot de evolutie in de twee andere gewesten^[17].

Tabel 2-2: Verdeling van de huishoudens naar huishoudentype, Brussels Gewest en België, 1 januari 2015

	Brussels Gewest		België
	Aantal	%	%
Eénpersoonshuishoudens	252 404	46,5	34,1
Koppels zonder kinderen	82 157	15,1	25,4
Koppels met kind(eren)	128 289	23,6	28,8
Eénuoudergezinnen	62 690	11,6	9,9
Andere private huishoudentypes	17 130	3,2	1,8

Bron: BISA ; FOD Economie – Statistics Belgium ; Berekeningen
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Nota: Koppels omvatten zowel getrouwde koppels als niet-getrouwde samenwonenden.

[16] Private huishoudens zijn alle huishoudens (bestaande uit 1 of meer personen die samen leven), uitgezonderd de collectieve huishoudens (religieuze gemeenschappen, rusthuizen, weeshuizen, studenten- en werkliedenhuizen, ziekenhuizen en gevangenissen) (FOD Economie – Statistics Belgium).

[17] Voor meer informatie zie Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016). De vergroting van de Brusselse huishoudens, Focus nr. 13, februari 2016.

3. INKOMENSARMOEDE

Als men zich baseert op het Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner, is het Brussels Gewest een economisch rijke stad in vergelijking met andere Europese regio's en de twee andere gewesten van het land. Het BBP per inwoner bedroeg € 62 755 in 2014 en ligt hiermee een stuk hoger dan het Waalse (€ 26 109) en het Vlaamse (€ 36 318) BBP per inwoner^[18].

Veel inwoners van het Brussels Gewest profiteren echter niet van deze geproduceerde rijkdom en de aanwezige jobs. De helft van de jobs in het Brussels Gewest die bijdragen aan het Brusselse BBP, wordt immers ingenomen door inwoners van de twee andere gewesten (zie Hoofdstuk 4). De economische groei van het Brussels Gewest creëert slechts weinig jobs (in vergelijking met sommige andere grote Belgische steden) en de jobs die gecreëerd worden zijn grotendeels jobs die een hoog opleidingsniveau (Van Hamme et al., 2011) en/of een grondige talenkennis vereisen.

De dichotomie tussen de economische evolutie enerzijds en de sociale realiteit anderzijds, kenmerkend voor grote steden, tekent zich des te sterker af in het Brussels Gewest.

3.1 Armoederisico

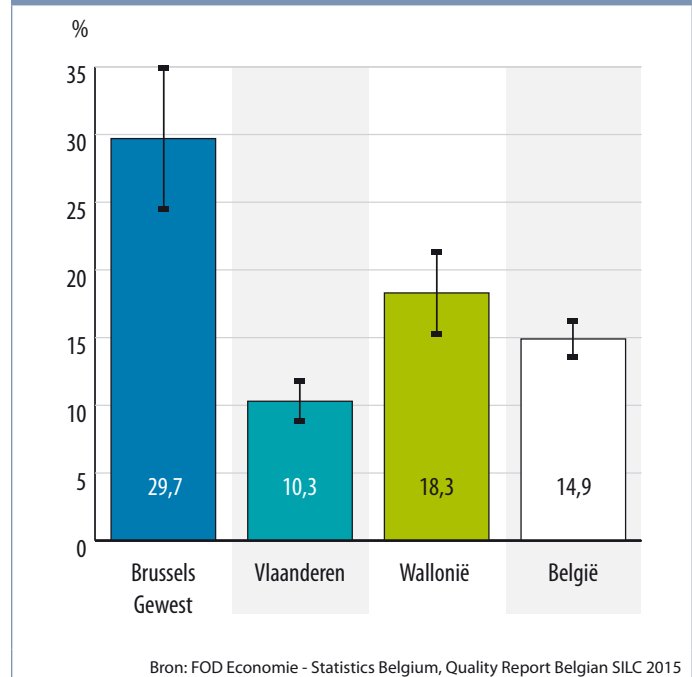
Eén van de op Europees niveau meest gehanteerde armoede-indicatoren betreft het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een equivalent beschikbaar inkomen onder de **armoederisicogrens**. Deze armoederisicogrens werd vastgelegd op 60 % van het mediaan beschikbaar inkomen op nationaal niveau. De armoederisicograad wordt jaarlijks voor elke Europese lidstaat berekend op basis van de EU-SILC enquête.

Voor België lag deze grens op basis van de EU-SILC enquête 2015 (inkomens 2014) op € 12 993 per jaar of € 1 083 per maand voor een alleenstaande. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen lag de grens op € 1 732 per maand, voor een koppel met twee kinderen op € 2 274 per maand^[19].

Figuur 3-1 toont aan dat het Brussels Gewest het gewest is met het hoogste aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoederisicogrens, met een armoederisico tussen 24,5 % en 34,9 %, wat significant^[20] hoger is dan in Vlaanderen en Wallonië^[21].

Bij de interpretatie van dit cijfer is het belangrijk in herinnering te brengen dat bepaalde bevolkingsgroepen die in grote armoede leven niet opgenomen zijn in deze EU-SILC enquête (zie inleiding). In 2010 voerde het HIVA (Schockaert et al., 2012) een enquête uit naar de levensomstandigheden van de zogenaamd "verborgen armen", in dit geval meer bepaald daklozen en mensen zonder papieren. Dit onderzoek toonde

Figuur 3-1: Aandeel van de bevolking met een inkomen onder de armoederisicogrens, België en de gewesten, inkomens 2014 (NAPind)

"Ongeveer een derde van de Brusselse bevolking leeft met een inkomen onder de armoederisicogrens. Dit aandeel is veel hoger dan in de rest van het land."

aan dat de grote meerderheid van de dak- en thuislozen (72 %) en de mensen zonder wettige verblijfsvergunning (96 %) onder de armoederisicogrens leeft en in de meeste gevallen er zelfs ver onder^[22].

Het armoederisico is enkel gebaseerd op het inkomen van de huishoudens en houdt geen rekening met andere elementen die de feitelijke levensstandaard beïnvloeden (Defeyt & Guio, 2011). Eenzelfde inkomen impliceert immers niet noodzakelijk eenzelfde levensstandaard. Deze laatste zal variëren naargelang de specifieke situatie van een persoon (gezinsamenstelling, huurder of eigenaar, leeftijd van de kinderen, socio-economisch statuut, woonplaats, ...) en de uitgaven die hiermee gepaard gaan. Werken met een "**budgetstandaard**"^[23] laat wel toe om rekening te houden met de noodzakelijke uitgaven van de huishoudens. Hiermee wordt het budget bepaald dat specifieke huishoudens minimaal nodig hebben om op een menswaardige manier te kunnen participeren aan de maatschappij in een gegeven context. Daar waar de armoederisicogrens betrekking heeft op het beschikbare inkomen, refereert de budgetstandaard dus naar het **noodzakelijke** inkomen waarover een huishouden moet beschikken, rekening houdend met de persoonskenmerken en de noodzakelijke uitgaven in een bepaalde context. De budgetstandaarden liggen hoger in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, voornamelijk als gevolg van een zwaarder doorwegende huisvestingskost (Storms, 2012). Er werden echter nog geen armoede-indicatoren berekend op basis van deze budgetstandaard.

[18] Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse.

[19] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, EU-SILC 2015

[20] De term 'significant' wordt in de statistische betekenis gebruikt.

[21] Het armoederisicopercentage ligt in Vlaanderen tussen 8,8 % en 11,8 %, in Wallonië tussen 15,3 % en 21,3 % en in België tussen 13,6 % en 16,2 %.

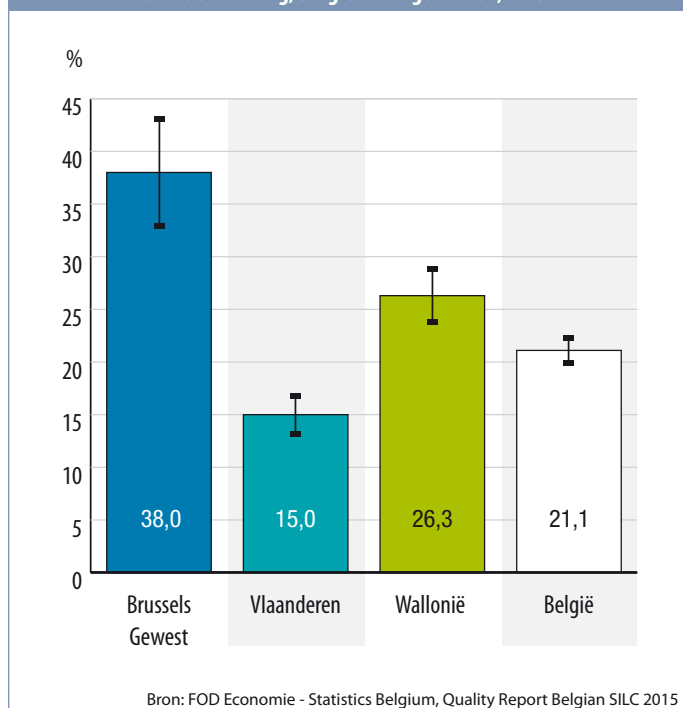
[22] Deze huishoudens kennen daarenboven een grote armoedeintensiteit (poverty gap). Deze indicator meet hoe ver het inkomen van de bevolkingsgroep met een armoederisico verwijderd is van de armoederisicogrens.

[23] Zie o.a. Storms & Van den Bosch (2009 & 2010).

In het kader van de Europa 2020-strategie werd een samengestelde indicator ontwikkeld, die naast het inkomen ook andere dimensies van armoede in rekening brengt. Het zogenaamde “**risico op armoede of sociale uitsluiting**” (At Risk of Poverty or Social Exclusion, AROPE) meet het aandeel personen dat voldoet aan minstens één van volgende voorwaarden: (1) leeft in een gezin met een beschikbaar inkomen onder de nationale armoederisicogrens; (2) is tussen 0 en 59 jaar en leeft in een gezin met een zeer lage werkintensiteit (Low Work Intensity, LWI)^[24] en (3) kent ernstig materiële deprivatie (Severe Material Deprivation, SMD)^[25].

In het Brussels Gewest ligt het aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting tussen 32,9 % en 43,1 %, wat eveneens significant hoger is dan in de twee andere gewesten^[26] (figuur 3-2).

Figuur 3-2: Aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting, België en de gewesten, inkomens 2014

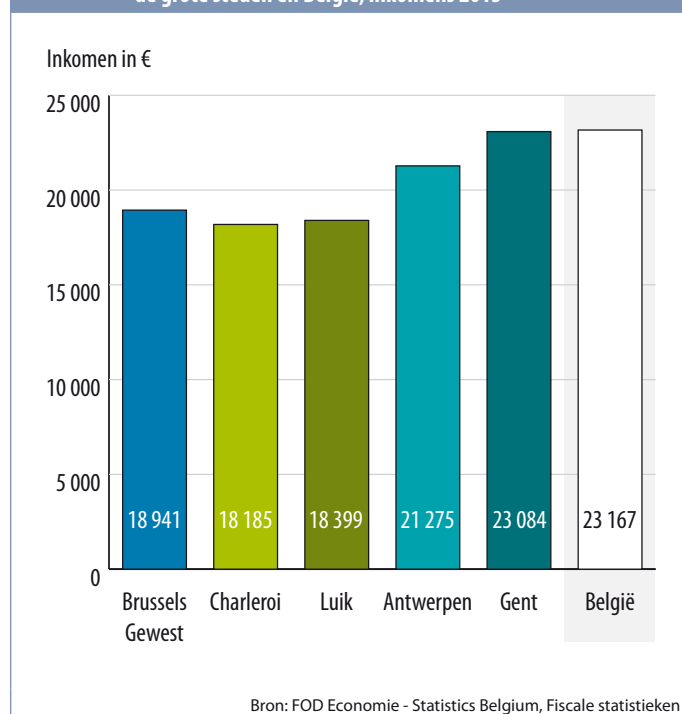

3.2 Inkomens en inkomensbronnen

3.2.1 BELASTBAAR INKOMEN

De fiscale statistieken van de fiscale inkomens geven ons een beeld van het belastbaar inkomen van een deel van de bevolking. Deze statistiek kent echter enkele limieten^[27]. Het **mediaan inkomen van de aangiften** ligt in 2013 iets hoger in het Brussels Gewest (€ 18 941) dan in Luik en Charleroi, maar lager dan in Antwerpen en Gent (figuur 3-3).

Figuur 3-3: Jaarlijks mediaan inkomen van de aangiften, Brussels Gewest, de grote steden en België, inkomens 2013

“Het mediaan inkomen van de fiscale aangiften ligt lager in het Brussels Gewest dan in België en de grote Vlaamse steden, maar iets hoger dan in de grote Waalse steden.”

[24] Een huishouden kent een lage werkintensiteit wanneer de personen van het huishouden op actieve leeftijd (tussen 18 en 59 jaar, exclusief studenten) tijdens het afgelopen jaar minder dan 20 % van de potentiële werktijd effectief werkten.

[25] Een persoon is ernstig materieel gedepriveerd wanneer hij/zij minstens drie van een lijst van negen items moet missen/niet heeft/niet kan doen omwille van financiële redenen: onverwachte uitgaven, om de twee dagen vlees, vis of een proteïnerijk alternatief eten, de woning degelijk verwarmen, éénmaal per jaar één week vakantie buitenshuis nemen, een eigen wagen hebben, een televisie hebben, een telefoon bezitten, een wasmachine hebben, hypothecaire lening, huur of andere courante rekeningen op tijd betalen (Bron: Eurostat en Task force duurzame ontwikkeling van het Federaal Planbureau).

[26] Het aandeel van de bevolking met een “risico op armoede of sociale uitsluiting” ligt in Vlaanderen tussen 13,2 % en 16,8 %, in Wallonië tussen 23,8 % en 28,8 % en in België tussen 19,9 % en 22,3 %.

[27] De gegevens hebben enkel betrekking op de inkomens die onderworpen zijn aan de personenbelasting. Sommige soorten inkomens zijn niet belastbaar en worden dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Dit betekent dat sommige sociale transfers (leefloon, equivalent leefloon en kinderbijslag in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook zijn er enkele personen met een hoog inkomen dat niet belastbaar is via het nationaal systeem, zoals de buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. De personen met deze verschillende soorten niet belastbare inkomens kunnen worden opgenomen in de aangiften waarvan het belastbaar inkomen nul is (en dus niet worden vermeld in de meeste fiscale statistieken) of in de lage inkomensklassen. Daarenboven onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed) zwaar. Voor meer informatie zie: BISA (2015) Fiscale statistiek van de inkomens, een geschikte gegevensbron om de levensstandaard van de Brusselaars te meten? Focus nr. 14, februari 2016.

Kaart 3-1 geeft het mediaan inkomen van de aangiften weer op het niveau van de gemeenten, en dit voor het "stadsgewest"^[28] Brussel. Met uitzondering van enkele gemeenten in het zuidwesten van het Brussels Gewest, zijn de mediane inkomens in het algemeen lager in het Brussels Gewest dan in de andere perifere gemeenten van het "stadsgewest".

Het mediaan inkomen per aangifte in de noordwestelijke gemeenten van het Brussels Gewest ligt opmerkelijk lager dan in de meeste gemeenten van het stadsgewest en in het bijzonder tegenover de gemeenten ten oosten van het Brussels Gewest.

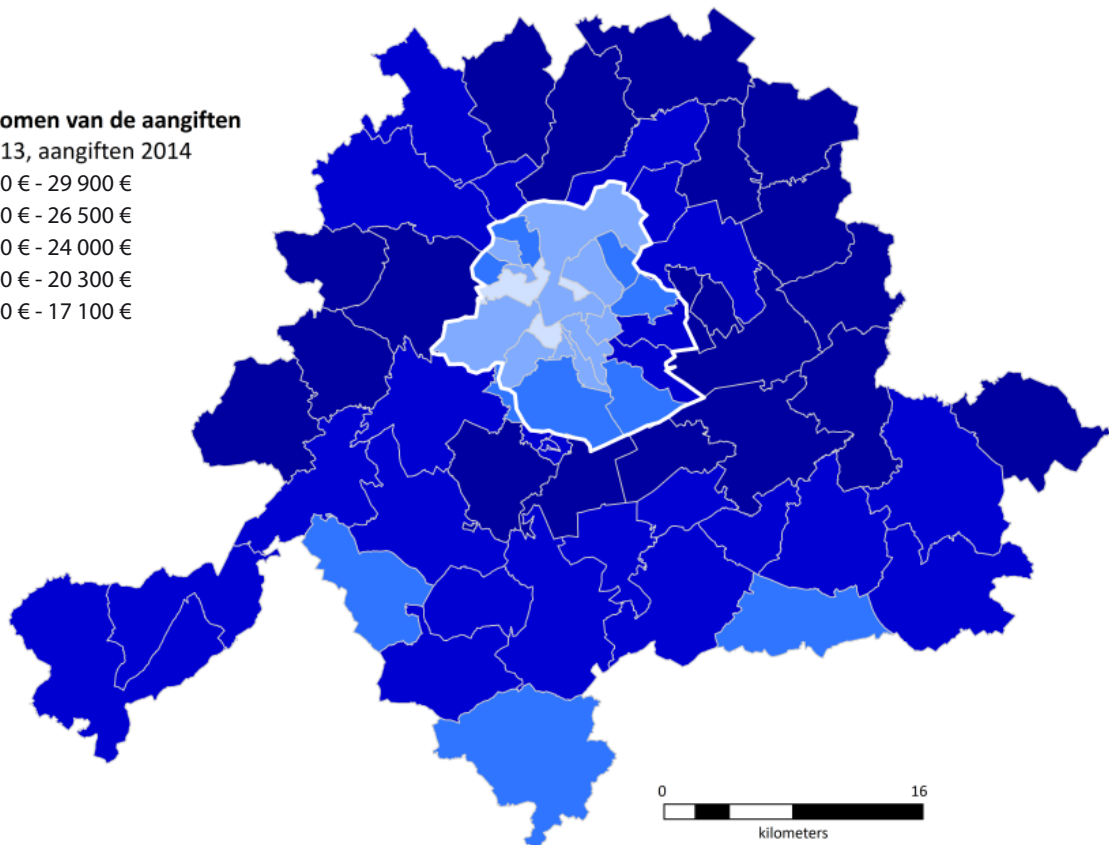
Binnen het Brussels Gewest zelf varieert het mediaan inkomen per aangifte van € 14 884 in Sint-Joost-ten-Node (dat hiermee het laagste mediaan inkomen van heel het land kent) tot € 25 280 in Sint-Pieters-Woluwe.

Kaart 3-1: Mediaan inkomen per aangifte, per gemeente, stadsgewest Brussel, inkomens 2013

Mediaan inkomen van de aangiften

Inkomens 2013, aangiften 2014

	26 500 € - 29 900 €
	24 000 € - 26 500 €
	20 300 € - 24 000 €
	17 100 € - 20 300 €
	14 800 € - 17 100 €

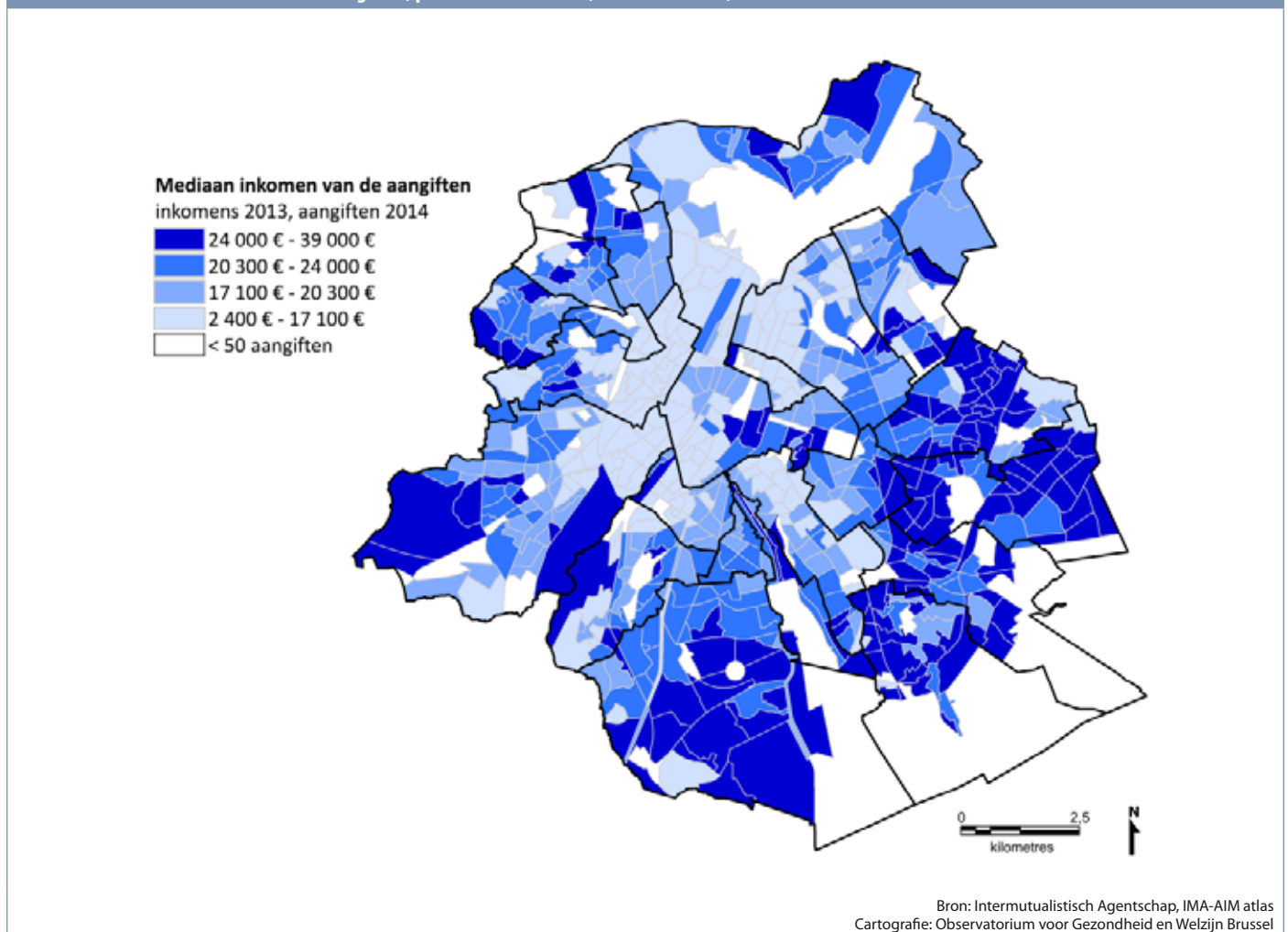
Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2014; afbakening stadsgewest: Van Hecke et al. (2007)
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[28] Een stadsgewest is een geografische term om het geheel van de dichtbebouwde stedelijke agglomeratie en haar omliggende gemeenten (de banlieue) aan te duiden. De banlieue bestaat uit die gemeenten die sterk verbonden zijn met de stad. Ze wordt afgebakend door indicatoren die o.a. de school- en werkpandelen en de migraties weergeven (voor meer informatie zie: Van Hecke et al. (2007) *Woonkernen en stadsgewesten in een verstedelijkt België*, FOD Economie, Brussel).

Niet alleen op niveau van het “stadsgewest”, maar ook binnen het Brussels Gewest zijn er grote verschillen tussen de gemeenten. Deze verschillen worden weergegeven in de kaart met het mediaan inkomen van de aangiften per statistische sector (kaart 3-2).

Naast grote verschillen tussen het Brussels Gewest en de overige gemeenten van het “stadsgewest” Brussel, kent het Brussels Gewest intern ook grote verschillen (kaart 3-2). De wijken met de laagste mediane inkomens bevinden zich grotendeels in de “arme sikkel”^[29].

Kaart 3-2: Mediaan inkomen van de aangiften, per statistische sector, Brussels Gewest, inkomens 2013

[29] De “arme sikkel” verwijst naar de armste wijken van het Brussels Gewest die een sikkelvormige zone vormen rond het stadscentrum (noord-westelijke kant).

3.2.2 INKOMENSONGELIJKHEID

De Gini-coëfficiënt^[30] (op basis van de fiscale statistieken) is een indicator van inkomensongelijkheid. De Gini-coëfficiënt kan een waarde aannemen van 0 (perfecte gelijkheid) tot 1 (totale ongelijkheid).

Na belastingen bedroeg de Gini-coëfficiënt 0,40 in het Brussels Gewest in 2013, tegenover 0,37 in België (vóór belastingen respectievelijk 0,47 en 0,43). In de andere grote steden bedroeg de Gini-coëfficiënt na belastingen 0,35 in Antwerpen; 0,37 in Gent; 0,35 in Luik en 0,32 in Charleroi^[31].

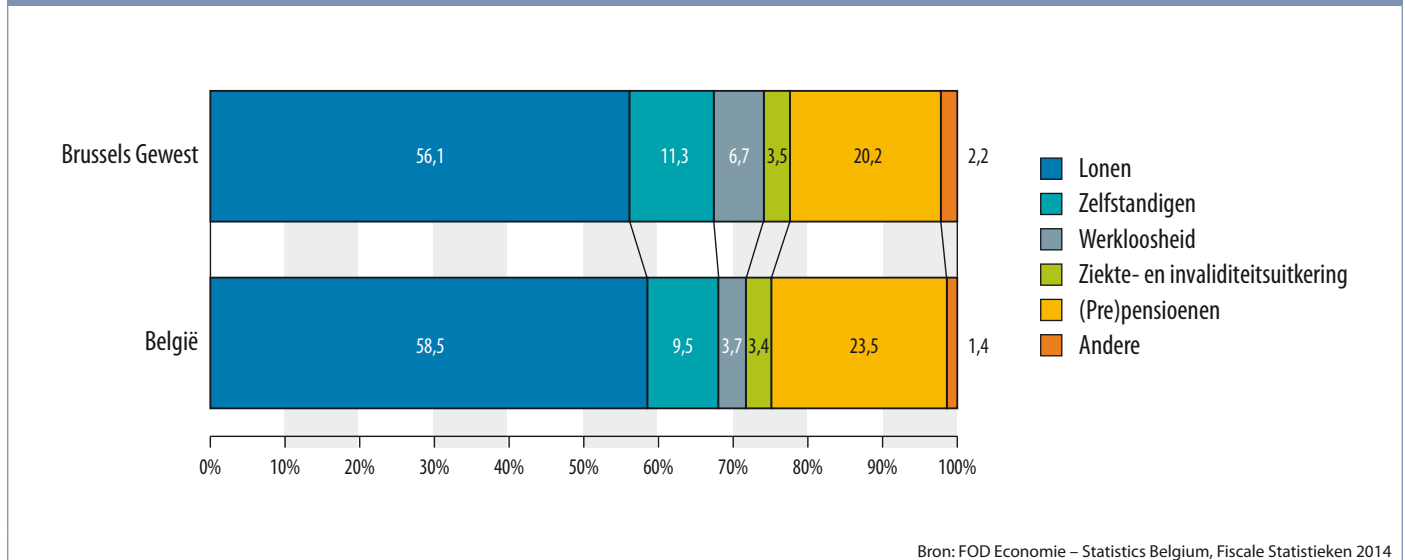
“De inkomensongelijkheden zijn groter in het Brussels Gewest dan in het hele land.”

De inkomensongelijkheid in het Brussels Gewest wordt waarschijnlijk onderschat wanneer die gemeten wordt aan de hand van de fiscale statistieken. De zeer lage inkomens en bepaalde zeer hoge inkomens worden immers niet mee opgenomen in de fiscale aangiften (zie hierboven) en worden dus niet gebruikt bij de berekening van de Gini-coëfficiënt. Deze categorieën zijn oververtegenwoordigd in het Brussels Gewest in vergelijking met de andere gewesten. Daarenboven leidt de onderschatting van de inkomsten uit roerende en onroerende goederen tot een onderschatting van de inkomens van de rijksten.

3.2.3 INKOMENSBRONNEN

In het Brussels Gewest is 56,1% van het totaal belastbaar inkomen afkomstig uit loonarbeid, wat minder is dan in het land (58,5%). Het aandeel inkomens uit (brug)pensioenen ligt eveneens minder hoog in het Brussels Gewest (20,2%) dan in heel België (23,2%), dit houdt verband met de jongere leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking. Het aandeel inkomens van zelfstandigen ligt daarentegen een beetje hoger in het Brussels Gewest^[32]. Het aandeel inkomens uit de werkloosheidsuitkering (6,7%) is in Brussel dubbel zo hoog als in het hele land (3,7%) omwille van de hoge werkloosheidsgraad in het Gewest (figuur 3-4).

Figuur 3-4: Componenten van het gezamenlijk netto-inkomen, Brussels Gewest en België, inkomens 2013

[30] De hier weergegeven Gini-coëfficiënt is berekend op basis van de fiscale statistieken door het BISA en verschilt van de Gini-coëfficiënt berekend door Statistics Belgium op basis van de EU-SILC Enquête.

[31] Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2014

[32] Merk echter op dat de inkomens van zelfstandigen sterk onderschat worden in de fiscale inkomens (Treurts, 2014).

3.3 Inkomens en uitkeringen uit de sociale zekerheid en sociale bijstand

De sociale zekerheid voorziet verschillende **vervangingsinkomens** voor mensen die geen inkomen verkrijgen uit arbeid (o.a. pensioenen, werkloosheidsuitkering, arbeidsongeschiktheids- en invaliditeitsuitkering). Om een beroep te kunnen doen op een dergelijk vervangingsinkomen moet men voldoende sociale bijdragen hebben betaald. Over het algemeen is het bedrag van de uitkering (gedeeltelijk) afhankelijk van het laatst verdiende loon.

Mensen die niet of slechts een korte periode gewerkt hebben en aldus onvoldoende rechten hebben opgebouwd en dus zo door de mazen van het beschermingsnet van de sociale zekerheid vallen, kunnen - onder bepaalde voorwaarden - een bijstandsuitkering aanvragen in de vorm van een (equivalent) leefloon van het OCMW of een inkomensgarantie voor ouderen (IGO).

3.3.1 HET BEDRAG VAN DE VERVANGINGSINKOMENS EN BIJSTANDSUITKERINGEN

Het aantal mensen dat een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering ontvangt, is een indicator voor het aantal mensen dat met een beperkt inkomen moet leven (zie paragraaf 3.3.2). De minimumbedragen van deze vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen, weergegeven in tabel 3-1, liggen immers onder de armoederisicogrens, met uitzondering van de werknemerspensioenen, de IGO (voor een alleenstaande), en de arbeidsongeschiktheidsuitkering (afhankelijk van de gezinssituatie). In tabel 3-1 worden de bedragen die boven de armoederisicogrens liggen in het vet weergegeven.

In het algemeen is de minimuminkomensbescherming minder doeltreffend voor koppels met of zonder kinderen dan voor alleenstaanden. De verhoging van de uitkering (leefloon, werkloosheid, enz.) ter compensatie van personen ten laste, is immers te klein (of ontbreekt) om de kosten van een bijkomende volwassene te dekken.

Sinds 2005 is de automatische koppeling van de sociale uitkeringen en vervangingsinkomens aan de welvaartsstijging (aanvullend aan de zogenaamde koopkrachtvastheid via een automatische indexering via de gezondheidsindex) in België wettelijk verankerd^[33]. Deze regelmatige aanpassingen van de bedragen van de sociale uitkeringen zijn echter onvoldoende om de armoederisicogrens te overstijgen en dit geldt in het bijzonder voor het (equivalent) leefloon.

Tabel 3-1: Armoederisicogrens en het bedrag van de minimumuitkeringen (in € per maand) in België op 01/06/2016

	Alleenstaande	Samen-wonende	Koppel met twee kinderen (1)	Eénouder-gezin met 2 kinderen
Armoederisicogrens (EU-SILC 2015, inkomens 2014)	1 083 €	812 €	2 274 €	1 732 €
Leefloon (OCMW)	867,40 €	578,27 €	1 156,53 €	1 156,53 €
Gewaarborgde kinderbijslag (voor 2 kinderen < 6 jaar)			343,02 €	343,02 €
Inschakelingsuitkering RVA (ouder dan 21 jaar)	850,98 €	442,78 € 471,64 € (2)	1 150,24 €	1 150,24 €
Minimum werkloosheidsuitkering (3)	991,64 €	523,90 € 687,96 € (2)	1 180,66 €	1 180,66 €
Maximum inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten (4)	850,82 €	567,21 €	1 134,43 €	1 134,43 €
Uitkering voor arbeidsongeschiktheid (5)	1 168,70 €	1 002,04 €	1 434,42 €	1 434,42 €
Minimum pensioen werknemers/zelfstandigen voor een volledige loopbaan	1 168,73 €		1 460,45 €	
Overlevingspensioen werknemers/zelfstandigen	1 150,35 €			
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)	1 052,58 €	701,72 €		
(1) In deze tabel wordt gesteld dat de partner van de persoon die de uitkering/het vervangingsinkomen ontvangt als gezinshoofd geen enkele vorm van inkomen heeft. (2) Bevoorrecht samenwonend: het betreft een verhoging van de uitkering in het geval dat de partner eveneens een werkloosheidsuitkering ontvangt dat lager ligt dan een bepaald bedrag (3) De bedragen van de werkloosheidsuitkering zijn degressief en nemen dus af na verloop van tijd. De hier gepresenteerde bedragen betreffen de forfaitaire bedragen, over het algemeen na 49 maanden. (4) Men ontvangt niet noodzakelijk het maximumbedrag dat met de gezinssituatie overeenkomt. Om het bedrag te bepalen worden eerst de inkomsten van het huishouden onderzocht (5) Minimum bedrag van de 7 ^{de} maand arbeidsongeschiktheid				
Bron: EU-SILC 2015, POD Maatschappelijke Integratie, FAMIFED (Federaal agentschap voor de kinderbijslag), Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, Federale Pensioendienst, FOD Sociale Zekerheid, Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering				

[33] Het mechanisme voor een aanpassing van de uitkeringen aan de welvaartsstijging werd voorzien in het Generatiepact met de wet van 23 december 2005. Het is de bedoeling om, in zekere mate, rekening te houden met het feit dat een indexering op basis van de gezondheidsindex niet voldoende is om de algemene welvaartsstijging te volgen die eerder de loonevolutie reflecteert en zo het algemene levensniveau van de bevolking (Federaal Planbureau, 2011).

Bovendien is het mechanisme van welvaartsvastheid niet van toepassing op de kinderbijslagen (enkel de automatische indexering via de gezondheidsindex is van toepassing). Dit maakt dat noch de basisbedragen noch de sociale toelagen aangepast worden aan de stijgende levenskosten (Steunpunt armoedebestrijding, 2013; Cantillon et al., 2013).

“De minimumbedragen van verschillende vervangingsinkomens en van de bijstandsuitkeringen liggen onder de armoederisicogrens. Ze bieden bijgevolg onvoldoende bescherming tegen armoede.”

3.3.2 HET AANTAL MENSEN MET EEN VERVANGINGSINKOMEN OF BIJSTANDSUITKERING

Tabel 3-2 geeft een overzicht van het aantal personen dat een beroep moet doen op een vervangingsinkomen (werkloosheidsuitkering, invaliditeitsuitkering) of een bijstandsuitkering (leefloon, equivalent leefloon, IGO, tegemoetkoming voor personen met een handicap). De pensioenen zijn niet opgenomen.

Merk op dat de totalen in tabel 3-2 een lichte overschatting zijn van het totaal aantal mensen dat een uitkering ontvangt. Het is namelijk mogelijk om verschillende uitkeringen te ontvangen (bijvoorbeeld een werkloosheidsuitkering in combinatie met een aanvullend leefloon), met mogelijke dubbelstellingen tot gevolg.

“Meer dan een vijfde van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar ontvangt een vervangingsinkomen of een bijstandsuitkering.”

Tabel 3-2: Aantal personen dat een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of een bijstandsuitkering ontvangt, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest, januari 2014 en 2015*

	Aantal 2015	% van de bevolking 2015	Aantal 2014	Evolutie 2014-2015
Jongvolwassenen (18-24 jaar): totale bevolking	102 934	100 %	102 431	+ 0,5 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	11 277	11,0 %	10 811	+ 4,3 %
Werkloosheids- en inschakelingsuitkering	5 114	5,0 %	7 116	- 28,1 %
Tegemoetkoming voor personen met een handicap	702	0,7 %	508	+ 38,2 %
Invaliditeitsuitkering	93	0,1 %	115	NP**
Totaal aantal 18-24 jaar met een uitkering	17 186	16,7 %	18 550	- 7,4 %
Bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar): totale bevolking	751 915	100 %	744 442	+ 1,0 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	37 191	4,9 %	36 195	+ 2,7 %
Werkloosheidsuitkering	87 127	11,6 %	96 320	- 9,5 %
Tegemoetkoming voor personen met een handicap	13 939	1,9 %	13 432	+ 3,8 %
Invaliditeitsuitkering	30 615	4,1 %	28 786	+ 6,4 %
Totaal aantal 18-64 jaar met een uitkering	168 872	22,5 %	174 733	- 3,3 %
Ouderen (65 jaar en +): totale bevolking	155 336	100 %	154 528	+ 0,5 %
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) ^[34]	16 117	10,4 %	16 532	- 2,5 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	1 367	0,9 %	1 382	- 1,1 %
Tegemoetkoming voor personen met een handicap	10 227	6,6 %	10 309	- 0,8 %
Invaliditeitsuitkering	72	0,05 %	76	NP**
Totaal aantal 65 jaar en + met een uitkering	27 783	17,9 %	28 299	- 1,8 %

Bron: FOD Sociale Zekerheid; POD Maatschappelijke integratie; Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening; Federale Pensioendienst; Rijksinstituut voor ziekten en invaliditeitsverzekering; FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

* Gegevens op 1 januari met uitzondering van de gegevens over het aantal personen met een invaliditeitsuitkering berekend op 30 juni van het betreffende jaar

** NP = niet pertinent (als gevolg van zeer kleine aantallen)

[34] Het Gewaarborgd inkomen voor bejaarden (GIB) is sinds 2001 vervangen door de Inkomensgarantie voor ouderen (IGO). Degenen die vóór 2001 genoten van het GIB kunnen ervan blijven genieten indien dit voordeliger is dan de nieuwe uitkering. De cijfers die in deze Welzijnsbarometer gepresenteerd worden omvatten het totaal aantal gerechtigden (GIB én IGO).

Ongeveer 16,7% van de Brusselse jongvolwassenen (18-24 jaar), 22,5% van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) en 17,9% van de ouderen (65 jaar en ouder) ontving een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of bijstandsuitkering.

Tussen januari 2014 en januari 2015 stellen we een daling vast in het aantal uitkeringsgerechtigden bij alle leeftijdsgroepen maar deze is het meest uitgesproken bij de jongvolwassenen. Bij de jongvolwassenen in het bijzonder maar ook in het algemeen voor de hele bevolking op actieve leeftijd, is deze daling enkel te wijten aan een daling van het aantal gerechtigden op een werkloosheids- of inschakelingsuitkering. Het aantal personen op actieve leeftijd die een ander type vervangingsinkomen of bijstandsuitkering ontvangt steeg daarentegen.

“4,9% van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar is afhankelijk van een inkomen van het OCMW.”

Er zijn verschillende factoren die de evolutie van het aantal uitkeringsgerechtigden kunnen verklaren, zoals conjuncturele schommelingen of veranderingen in de praktijk en de wetgeving. De jaarlijkse evolutie van het gemiddeld aantal uitkeringsgerechtigde werklozen (ongeacht de leeftijd) toont een duidelijke daling in 2014 en meer nog in 2015. Deze daling kan gedeeltelijk verklaard worden door een toename van de tewerkstelling, maar is eveneens het gevolg van de verstrenging van de toegang tot en het behoud van de werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (zie hoofdstuk 4). Deze verstrenging kan naast een stijging van het aantal personen die geen vervangingsinkomen of uitkering ontvangen van de Sociale Zekerheid leiden tot een toename van het aantal leefloongerechtigden. De evolutie van het aantal (equivalent) leefloongerechtigden wordt meer in detail toegelicht in hoofdstuk 3.3.3.

3.3.3 OCMW-STEUN

Recht op maatschappelijke integratie en hulp

Het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) is van toepassing sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het Recht op het Bestaansminimum. De RMI-wet geeft de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's) een opdracht die verder reikt dan het louter verstrekken van een financiële bijstand: er wordt gestreefd naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten: tewerkstelling (o.a. via artikel 60§7), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI)^[35]. Vanaf 1 november 2016 zal het GPMI verplicht zijn voor alle gerechtigden op het leefloon (terwijl tot dan deze verplichting enkel geldt voor de jongeren). Met het oog op het bevorderen van de autonomie wordt, in de mate van het mogelijke, prioriteit gegeven aan de toegang tot werk. Om een beroep te kunnen doen op het RMI (eender welke vorm), moet voldaan worden aan verschillende

[35] Het geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI) is een contract tussen het OCMW en de hulpvrager. In dit contract engageert de hulpvrager zich om enkele stappen te ondernemen die zijn/haar maatschappelijke integratie bevorderen en het OCMW engageert zich om de persoon bij te staan in deze acties. Het contract heeft eveneens tot doel de hulpvrager hierin meer verantwoordelijkheid te geven.

voorwaarden, hoofdzakelijk op het vlak van het ontbreken van bestaansmiddelen en uitputting van sociale rechten, maar ook in termen van bereidwilligheid om te werken, nationaliteit, verblijfplaats en leeftijd.

Personen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen eventueel beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH). Deze hulp kan verschillende vormen aannemen (hulp in natura, financiële hulp, begeleiding, ...). De belangrijkste elementen zijn: een financiële hulp (equivalent aan het leefloon), tewerkstelling (voor de personen die legaal in het land verblijven, hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen of vreemdelingen met een verblijfsvergunning die niet in de bevolkingsregisters zijn ingeschreven) of dringende medische hulp (voor mensen zonder wettig verblijf)^[36].

In januari 2015 deden 34 049 Brusselaars beroep op het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) en, in januari 2014, 13 749 op het Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH).

Het leefloon en het equivalent leefloon

Het leefloon is één van de vormen van hulpverlening dat het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) kan aannemen, daar waar het equivalent leefloon onder het Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH) valt.

In januari 2015^[37] ontvingen 31 592 Brusselaars een leefloon en 7 084 Brusselaars (niet-ingeschreven in het bevolkingsregister) een equivalent leefloon. Dit geeft een totaal van 38 676 gerechtigden^[38].

Als we enkel de bevolking op actieve leeftijd in rekening brengen – die de overgrote meerderheid (96,1%) van de (equivalent) leefloongerechtigden uitmaken – ontving 4,9% van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar een leefloon of equivalent leefloon. Dit aandeel ligt duidelijk hoger dan op niveau van België (1,8%).

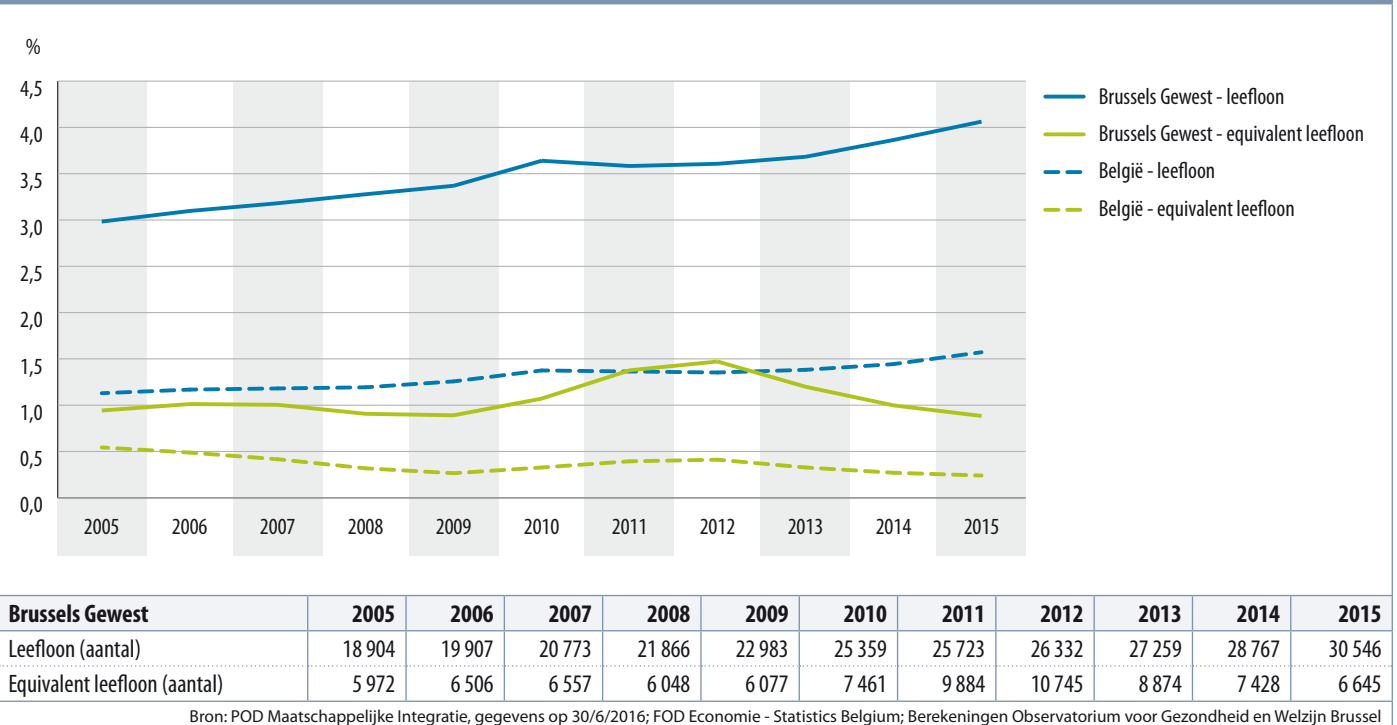
In het algemeen steeg het aandeel leefloongerechtigden in het Brussels Gewest en eveneens op niveau van België, bijzonder sterk tussen 2008 en 2010 als gevolg van de moeilijke sociaaleconomische context die toegeschreven kan worden aan de economische en financiële crisis (figuur 3-5). De verslechtering van de arbeidsmarktsituatie trof voornamelijk de werknemers die zich in een preciaire situatie bevonden

[36] Bron: www.ocmw-info-cpas.be en www.mi-is.be

[37] Bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens op 23/06/2016. Merk op dat de cijfers van de POD Maatschappelijke Integratie regelmatig aangepast worden, de meest recente cijfers kunnen dus licht verschillen met cijfers die eerder opgezocht werden.

[38] Eventuele echtgenoten of levenspartners van (equivalent) leefloongerechtigden met kinderen ten laste (dus gerechtigden met het statuut van gezinshoofd) worden niet geteld in de (equivalent) leefloonstatistieken. Wanneer de gerechtigde het statuut krijgt van gezinshoofd, ontvangt zijn/haar echtgeno(o)t(e) wanneer die eveneens niet over eigen inkomensbronnen beschikt, geen leefloon meer als samenwonende. De twee dossiers worden samengevoegd in één dossier op naam van het gezinshoofd.

Figuur 3-5: Evolutie van het aandeel gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon, Brussels Gewest en België, januari 2005-2015

(uitzendkrachten, deeltijdsen, contracten bepaalde duur, ...). Merk echter op dat in de periode voor de economische crisis, de economische groei niet heeft kunnen verhinderen dat het aandeel leefloongerechtigden structureel toenam. Na een relatieve stagnering in 2011 en 2012, nam het aandeel leefloongerechtigden opnieuw toe vanaf 2013. Naast de economische conjunctuur zijn er nog andere elementen die de stijging van het aandeel leefloongerechtigden kunnen verklaren: de toenemende kwetsbaarheid van bepaalde bevolkingsgroepen, de doorstroom van gesanctioneerde werklozen naar het OCMW^[39], enz. (POD Maatschappelijke Integratie, 2014b). Meer recent, sinds januari 2015, zal ook de beëindiging van het recht op een inschakelingsuitkering (beperkt tot drie jaar) - een maatregel die past binnen de trend van een verstrenging van de toegang tot en het behoud van werkloosheidsuitkering - een impact hebben op de toename van het aandeel leefloongerechtigden.

Het aandeel gerechtigden op het equivalent leefloon volgt een andere tendens. Na een lichte daling tussen 2005 en 2008 volgt er een sterke stijging tot 2011. Tussen 2012 en 2015 wordt er daarentegen een sterke daling waargenomen, zodat hun aandeel in de bevolking (18-64 jaar) wordt teruggebracht tot het niveau van 2008. Deze tendens wordt grotendeels verklaard door bepaalde federale maatregelen inzake asiel- en migratiebeleid, die tijdens deze periode (2013-2015) hebben geleid tot een daling van het aantal asielzoekers en de vreemdelingen die niet in het bevolkingsregister ingeschreven zijn en die aanspraak kunnen maken op financiële hulp (POD Maatschappelijke Integratie, 2014b).

Demografische kenmerken van de (equivalent) leefloongerechtigden

Naar leeftijd

Het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden ligt opvallend hoog bij de jongvolwassenen in vergelijking met de andere leeftijdsklassen (figuur 3-6), met een aandeel dat dubbel zo hoog ligt als bij de totale bevolking op actieve leeftijd in het Brussels Gewest.

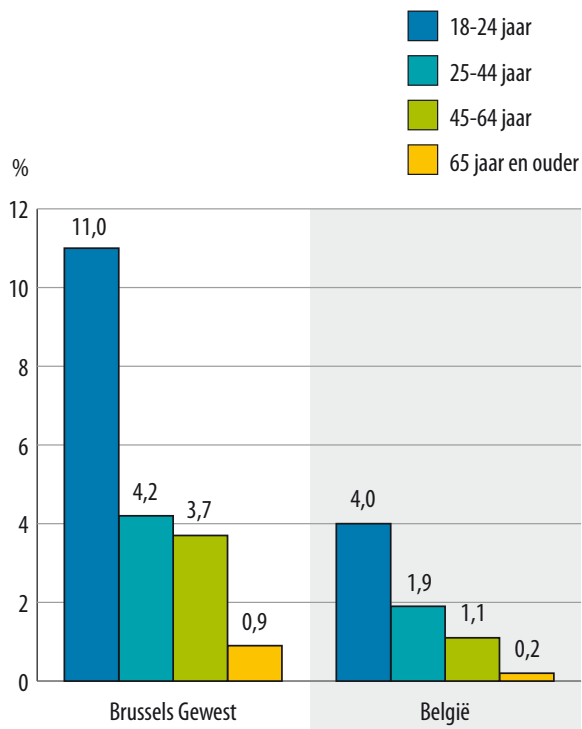
In januari 2015 maken de voltijds **studenten** (4 369 studenten) bijna de helft (45,1 %) uit van de jongvolwassen leefloontrekkers tussen 18 en 24 jaar in het Brussels Gewest (tegenover in België 41,8 %)^[40].

“Het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon ligt systematisch hoger bij de jongvolwassenen ten opzichte van de andere leeftijdscategorieën. In het Brussels Gewest heeft 11,0 % van de jongeren tussen 18 en 24 jaar recht op een (equivalent) leefloon.”

[39] Een studie van de POD Maatschappelijke Integratie (2014a), gebaseerd op gegevens van 2007 tot 2011, wees uit dat ongeveer één op vijf van de geschorste werklozen zich richt tot het OCMW in het jaar dat volgt op de sanctie.

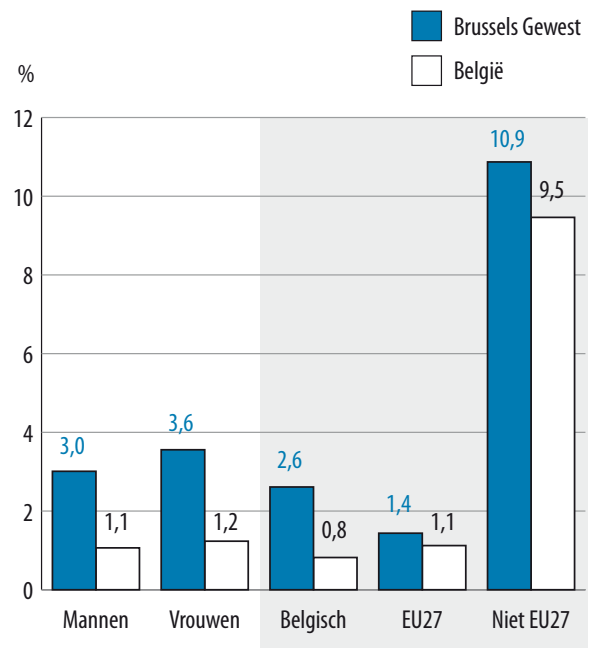
[40] POD Maatschappelijke Integratie, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 3-6: Aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon in de bevolking, naar leeftijd, Brussels Gewest en België, januari 2015

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; gegevens op 30/06/2016; FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 3-7: Aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon, naar geslacht en nationaliteit, Brussels Gewest en België, januari 2015

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; gegevens op 30/06/2016; FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Noot: het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden onder de personen met een niet-Europese nationaliteit (niet EU27) wordt overschat omdat onder de equivalent leefloongerechtigden een groot aandeel onderdanen zijn met een niet Europese nationaliteit. De bevolkingscijfers die in de noemer gebruikt worden, komen van het Rijksregister, maar de personen die onder de voorwaarden vallen voor het recht op een equivalent leefloon worden niet in het Rijksregister opgenomen.

Naar nationaliteit en geslacht

Het aandeel gerechtigden op het leefloon of het equivalent leefloon (3,3 % - alle leeftijden mee in rekening gebracht)^[41] ligt in januari 2015 iets hoger bij de Brusselse vrouwen (3,6 %) dan bij de mannen (3,0 %). Het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon varieert ook sterk naar nationaliteit: het percentage ligt het laagst voor de Brusselaars met een nationaliteit uit een van de EU27 landen, en veruit het hoogst voor de inwoners met een niet-EU27 nationaliteit (figuur 3-7).

Het kleinere aandeel van (equivalent) leefloongerechtigden onder de personen met een EU27-nationaliteit in vergelijking met de personen met een Belgische nationaliteit is een bijzonderheid voor het Brussels Gewest, en wordt voor een groot deel verklaard door hun verschillende situatie op de arbeidsmarkt (zie Hoofdstuk 4).

“Het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden ligt hoger bij de inwoners met een nationaliteit van buiten de EU27 en een beetje hoger bij vrouwen.”

[41] Merk op dat deze gegevens niet beschikbaar zijn per leeftijds categorie en dus, in tegenstelling tot hierboven, niet berekend kunnen worden voor de bevolking tot actieve leeftijd (18-64 jaar) maar betrekking hebben op de totale bevolking.

3.4 Mensen met recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging

Het aantal rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV) (ook wel "voorkeurregeling" genoemd) kan gehanteerd worden als een indicator van het aantal mensen dat leeft in financieel moeilijke omstandigheden. Er zijn sinds 2014

drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke sociale uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen moeten een vraag indienen en krijgen dit recht, of niet, na een inkomensonderzoek.

Tabel 3-3: Aantal en aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest, 1 januari 2016

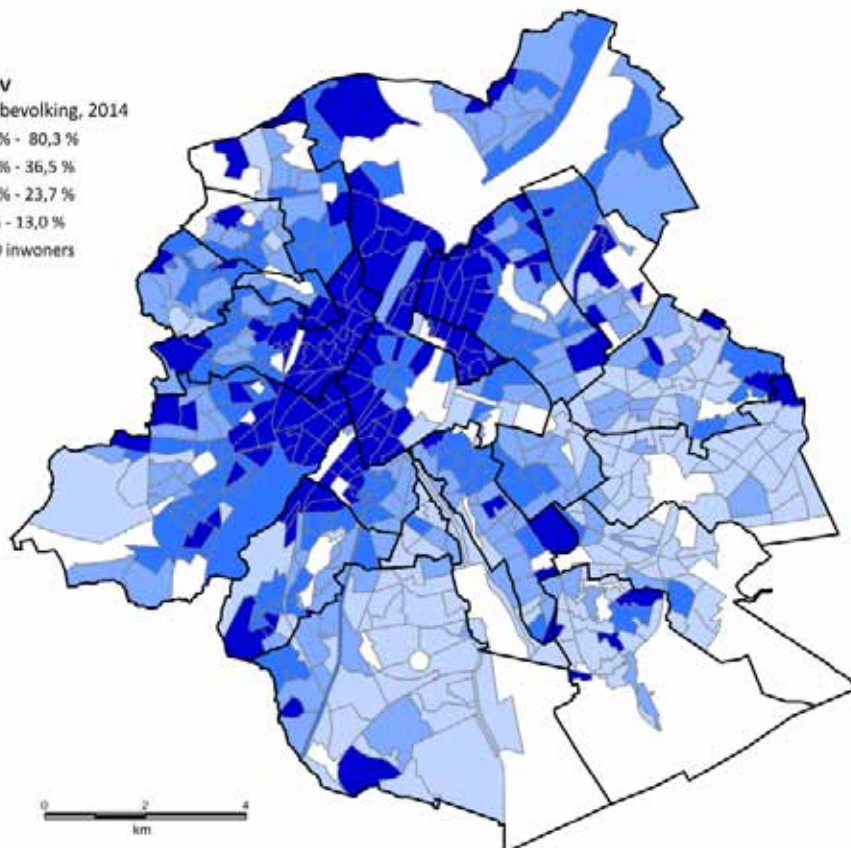
Leeftijdsklasse	Aantal gerechtigden en personen ten laste			% rechthebbende en personen ten laste		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
0-17	48 385	45 693	94 078	34,8	34,4	34,6
18-24	14 320	15 459	29 779	28,4	29,4	28,9
25-64	64 542	78 051	142 593	19,7	23,7	21,7
≥ 65	16 884	30 225	47 109	27,0	32,3	30,2
Totaal	144 131	169 428	313 559	24,9	27,9	26,4

Bron: Kruispuntbank Sociale Zekerheid 2016; FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Kaart 3-3: Aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging, per statistische sector, Brussels Gewest, 2014

Aandeel RVV
in de totale bevolking, 2014

- 36,6 % - 80,3 %
- 23,7 % - 36,5 %
- 13,1 % - 23,7 %
- 2,6 % - 13,0 %
- < 200 inwoners

Bron: Intermutualistisch Agentschap, IMA-AIM atlas
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

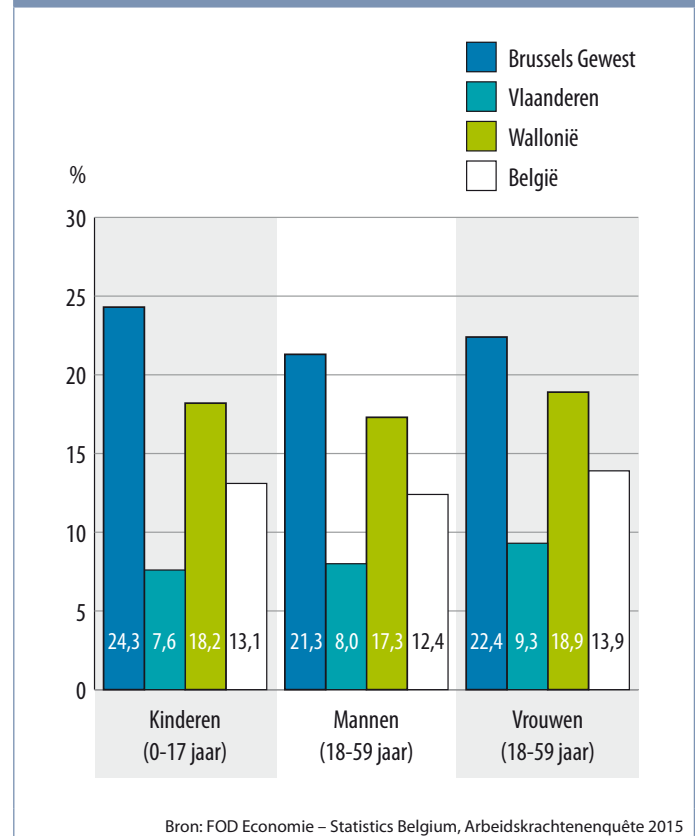
In januari 2016 hebben 313 559 Brusselaars recht op een verhoogde tegemoetkoming (tabel 3-3), ofwel 12 532 personen meer dan in januari 2015. Zo heeft 26,4 % van de Brusselse bevolking recht op een verhoogde tegemoetkoming, als gerechtigde of als persoon ten laste (tegenover 25,6 % in 2015). Dit aandeel bereikt meer dan een derde onder de jongeren onder de 18 jaar en bedraagt bijna een derde onder de 65-plussers. Ten opzichte van 2015 stijgt het aandeel personen met een voorkeurregeling voornamelijk bij de kinderen en jongvolwassenen^[42].

Kaart 3-3 geeft het aandeel RVV's weer op het niveau van de statistische sectoren. We merken grote verschillen op tussen de buurten onderling met hoge aandelen in de zogenaamde arme sikkels en in enkele verspreide statistische sectoren met o.a. een hoog aandeel sociale woningen.

3.5 Leven in een huishouden zonder inkomen uit arbeid

Geen werk hebben, verhoogt het individuele risico op armoede, maar dit risico kan gecompenseerd worden wanneer andere leden van het huishouden wel een inkomen uit werk hebben. In het Brussels Gewest leeft meer dan één volwassene (18-59 jaar) op vijf en bijna één kind (0-17 jaar) op vier in een huishouden zonder een inkomen uit arbeid (figuur 3-8). Dit aandeel ligt systematisch hoger dan in de rest van het land: een Brussels kind loopt ruim drie keer meer risico om in deze situatie te verkeren dan een kind in Vlaanderen.

Figuur 3-8: Bevolking in een huishouden zonder inkomen uit arbeid, naar leeftijd, geslacht en gewest, België en de gewesten, 2015 (NAPIncl)

“Een vierde van de Brusselse kinderen leeft in een huishouden zonder inkomen uit werk.”

[42] In 2015 hadden 33,3 % van de min-18 jarigen, 27,5 % van de 18-24 jarigen, 21,1 % van de 25-64 jarigen en 29,8 % van de 65-plussers een voorkeurregeling.

3.6 Overmatige schuldenlast

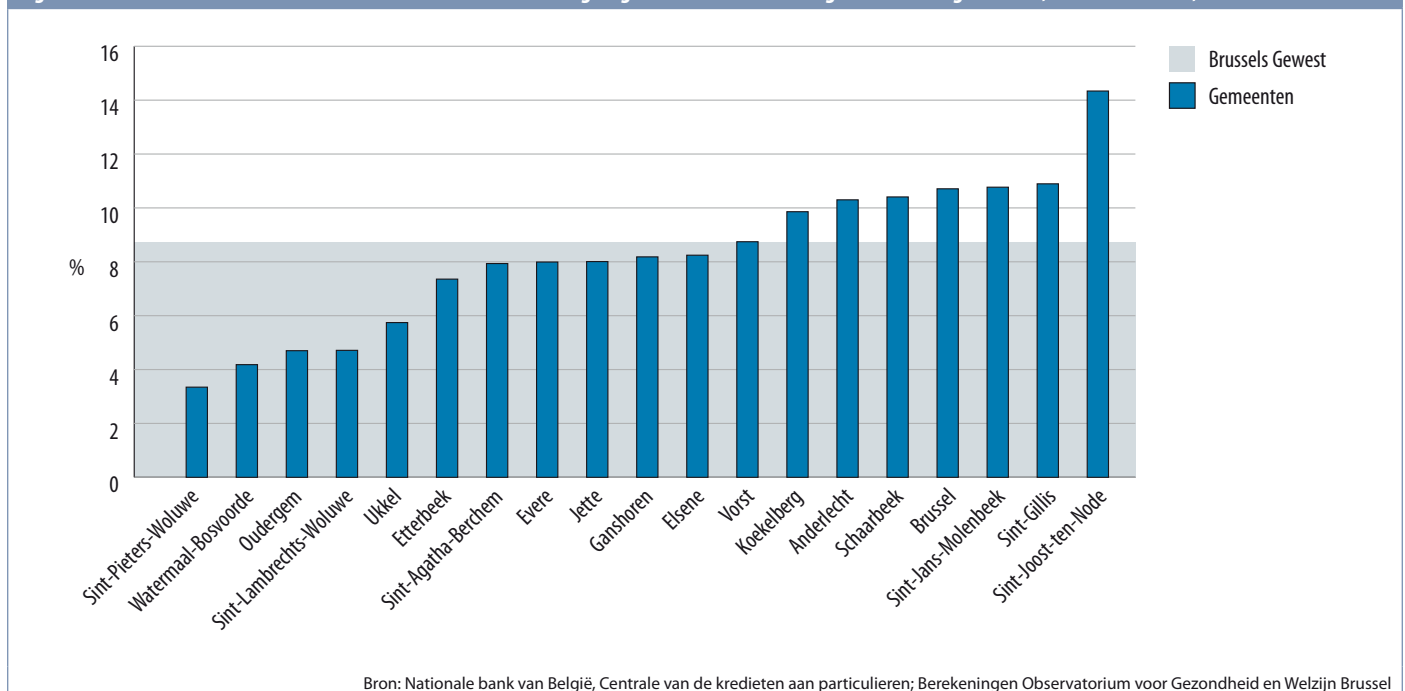
De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België is één van de instrumenten die door de Belgische overheid is opgericht om overmatige schuldenlast bij gezinnen te bestrijden. De Centrale registreert sinds 2003 alle consumentenkredieten en hypothecaire kredieten die in België door natuurlijke personen om privéredenen worden afgesloten. De Centrale registreert eveneens de eventuele betalingsachterstanden die uit deze kredieten voortvloeien.

In het Brussels Gewest kampte in 2015 10,1 % van de personen die een consumentenkrediet aanging met een betalingsachterstand, tegenover 7,7 % in Wallonië en 4,2 % in Vlaanderen. Daarnaast ondervinden 2,1 % van de Brusselaars met een hypothecair krediet problemen met de terugbetaling, tegenover 2,4 % in Wallonië en 1,0 % in Vlaanderen (Nationale Bank van België, 2016).

Het aandeel kredietnemers met minstens één niet-geregulariseerd achterstallig krediet in het totaal aantal kredietnemers varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten (figuur 3-9). Het aandeel ligt veel hoger in gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut en varieert tussen 14,3 % in Sint-Joost-ten-Node en 3,3 % in Sint-Pieters-Woluwe.

Deze indicatoren omvatten enkel schulden inzake consumentenkredieten en hypothecaire leningen. Dat betekent dat andere soorten schulden zoals voor huur, gezondheidszorg, alimentatie, belastingen, energie en water niet worden geregistreerd.

Figuur 3-9: Het aandeel kredietnemers met minstens één niet-geregulariseerd achterstallig krediet naar gemeente, Brussels Gewest, 2015

4. DE ARBEIDSMARKT

Het armoederisico is sterk gevoelig aan de onevenwichtigheden van de arbeidsmarkt. Een regelmatig en toereikend inkomen uit werk vormt immers een belangrijke bescherming tegen armoede. Het risico om een inkomen te hebben onder de *armoederisicogrens* is voor werklozen tien keer zo hoog als voor personen die werken: voor België bedraagt het armoederisicopercentage in 2015 slechts 4,6 % bij werkenden en 40,5 % bij werklozen^[43].

4.1 De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad

Om de situatie op de arbeidsmarkt te analyseren, worden doorgaans de activiteitsgraad, de tewerkstellingsgraad en de werkloosheidsgraad berekend (voor de definities, zie kader 1). De definitie van werkloosheid verschilt naargelang de gebruikte bron. Het verschil tussen 'werkloosheid' zoals beschouwd door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en de 'administratieve werkloosheid' wordt verduidelijkt in kader 2.

Kader 1: Definiëring van de activiteits-, tewerkstellings-, en werkloosheidsgraad

De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest wordt berekend op basis van de bevolking die in het Brussels Gewest woont, ongeacht of deze Brusselaars ook in het Brussels Gewest werken of elders. Onderstaand schema (figuur 4-1) toont de verdeling van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) in categorieën op basis waarvan de verschillende graden berekend worden.

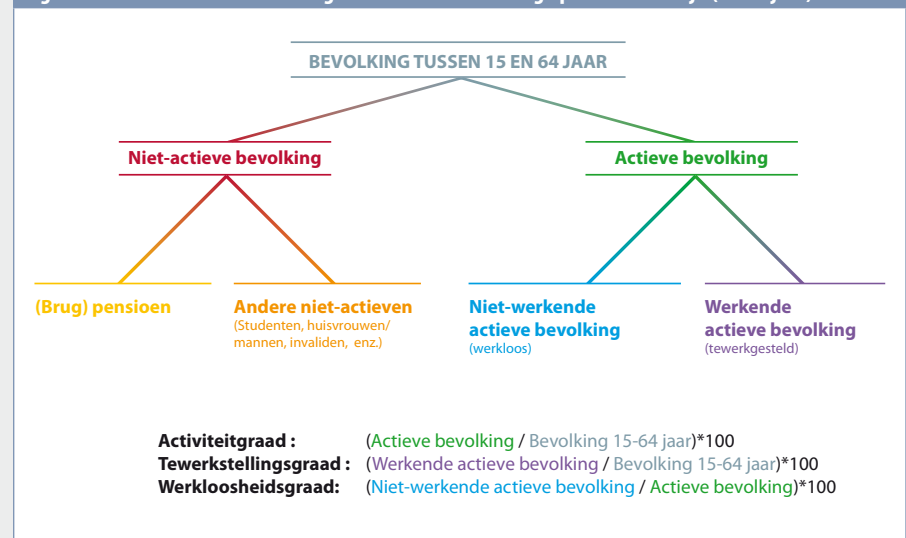
De **activiteitsgraad** komt overeen met het aandeel van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) dat beschikbaar is op de arbeidsmarkt, of ze nu werken of werkloos zijn (de zogenaamde "actieve bevolking"). Een lage activiteitsgraad komt dan bijvoorbeeld overeen met een groot aandeel van de bevolking dat 'inactief' is, m. a. w. niet beschikbaar op de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld studenten, bruggepensioneerden, huismannen/-vrouwen, invaliden, ...).

De **tewerkstellingsgraad** is het aandeel van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) dat werkt. De tewerkstellingsgraad zal stijgen als de groei van het aantal werkenden hoger ligt dan de groei van de bevolking op actieve leeftijd.

De **werkloosheidsgraad** toont het aandeel van de actieve bevolking dat werkloos (beschikbaar op de arbeidsmarkt) is. De werkloosheidsgraad kan op twee verschillende manieren dalen: ofwel door een daling van het aantal werklozen omwille van een hogere tewerkstelling, ofwel door een daling van de actieve bevolking (bijvoorbeeld door verschuiving van het statuut van werkloze naar inactieve) zonder dat dit een effect heeft op de tewerkstelling.

De werkloosheidsgraad kan dus onafhankelijk van de tewerkstellingsgraad variëren. De twee indicatoren geven andere informatie.

Figuur 4-1: De verschillende categorieën van de bevolking op actieve leeftijd (15-64 jaar)

[43] FOD Economie – Statistics Belgium, EU-SILC 2015.

Kader 2: Vergelijking tussen de werkloosheidsgraad volgens het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en de werkloosheidsgraad gebaseerd op administratieve gegevens

Al naargelang de gebruikte gegevensbron worden werkloosheid, tewerkstelling en activiteit op een verschillende manier gedefinieerd. We onderscheiden de indicatoren die berekend worden op basis van de arbeidskrachtenenquête (EAK), waarvoor de definities zijn opgesteld door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) (zie paragraaf 4.1 en 4.3), en de indicatoren die berekend worden op basis van administratieve gegevens (zie paragraaf 4.2).

Volgens de **definitie van het IAB**, wordt iemand als werkloos beschouwd als hij tijdens een bepaalde referentieperiode voldoet aan drie voorwaarden: geen werk hebben (niet gewerkt hebben, al is het een uur, gedurende een referentieweek), beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (de persoon kan binnen een termijn van 2 weken beginnen werken) en actief op zoek zijn

naar werk. Om te voldoen aan dit criterium moet de werkzoekende persoon in de loop van de laatste 4 weken voorafgaand aan het interview met de enquêteur een aantal "actieve" methoden gebruikt hebben om werk te vinden. Een werkloze volgens het IAB moet dus niet noodzakelijk ingeschreven zijn in een gewestelijk arbeidsbemiddelingskantoor (Actiris, Forem, VDAB of ADG). Omgekeerd wordt een persoon die hier wel als werkzoekende is ingeschreven maar niet voldoet aan de drie bovenvermelde criteria niet bij de werkloze bevolking gerekend. In dit laatste geval wordt die persoon volgens het IAB als inactief beschouwd.

De **administratieve werkloosheid** baseert zich op de administratieve gegevens van de gewestelijke arbeidsbemiddelingsdiensten en rekent alle niet-werkende werkzoekenden die ingeschreven zijn in één

van de arbeidsbemiddelingsdiensten (Actiris in het Brussels Gewest).

De keuze voor het gebruik van administratieve gegevens of gegevens uit enquêtes hangt voornamelijk af van de beschikbaarheid. De werkloosheidsgraad per gemeente kan bijvoorbeeld enkel berekend worden op basis van administratieve gegevens, terwijl de werkloosheidsgraad (net zoals de activiteits- en tewerkstellingsgraad) naar bepaalde kenmerken (diploma, nationaliteit, ...) enkel berekend kan worden op basis van de EAK (definities van het IAB). Deze laatste biedt ook de mogelijkheid om enkele NAPincl indicatoren te berekenen en laat internationale vergelijkingen toe.

4.1.1 ALGEMENE SITUATIE

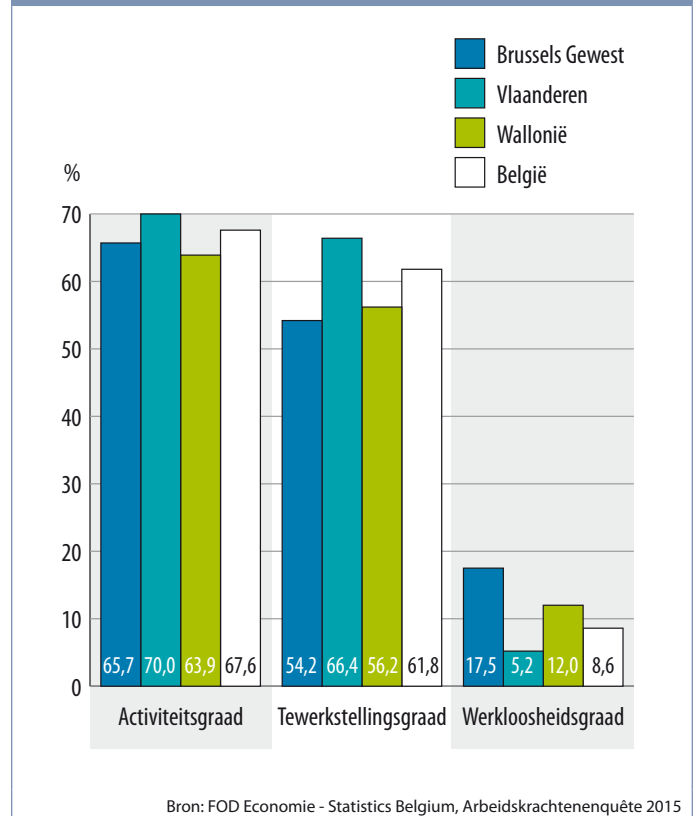
De **activiteitsgraad** van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar bedraagt 65,7 % in 2015 (figuur 4-2). Ruim een derde (34,3 %) van de Brusselse bevolking is met andere woorden inactief: het gaat dan om studenten (onder de jongeren), huismannen en -vrouwen, (brug)gepensioneerden, enzovoort. De activiteitsgraad in het Brussels Gewest ligt onder het niveau van Vlaanderen (70,0 %) maar is wel iets hoger dan in Wallonië (63,9 %). De **tewerkstellingsgraad** ligt daarentegen veel lager in het Brussels Gewest (54,2 %) dan in Vlaanderen (66,4 %) en – in mindere mate – dan in Wallonië (56,2 %).

De **werkloosheidsgraad** tenslotte ligt opvallend hoger in het Brussels Gewest (17,5 % tegenover 5,2 % in Vlaanderen en 12,0 % in Wallonië). Deze laatste twee indicatoren getuigen van de minder gunstige en verontrustende arbeidsmarktsituatie van de Brusselse bevolking.

“Slechts iets meer dan de helft van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar is tewerkgesteld. Onder de actieve bevolking, is meer dan één op zes werkloos.”

Het is belangrijk op te merken dat het Brussels Gewest, ondanks deze hoge werkloosheidsgraad, wel degelijk een belangrijke **interne werkgelegenheid** kent. Deze schijnbare paradox kan verklaard worden door het feit dat meer dan de helft van de personen die in Brussel werken, in Vlaanderen of Wallonië wonen. In 2015 telde het Brussels Gewest 701 932 tewerkstellingsplaatsen (interne werkgelegenheid), waarvan 48,5 % wordt ingenomen door pendelaars. Van deze pendelaars die in Brussel werken, woont 64,3 % in Vlaanderen en 35,7 % in Wallonië. Andersom werkt 16,9 % van de 434 607 actieve werkende Brusselaars buiten het Brussels Gewest (onder hen werkt 63,8 % in Vlaanderen, 30,0 % in Wallonië en 6,2 % in het buitenland)^[44].

Figuur 4-2: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad IAB (15-64 jaar), België en de gewesten, 2015

4.1.2 ONGELIJKHEDEN OP BASIS VAN SOCIODEMOGRAFISCHE KENMERKEN

Binnen de Brusselse bevolking bestaan er tussen verschillende bevolkingsgroepen naargelang geslacht, gezinstype, leeftijd, diploma of nationaliteit) belangrijke ongelijkheden op het vlak van participatie aan en toegang tot de arbeidsmarkt.

Naar geslacht

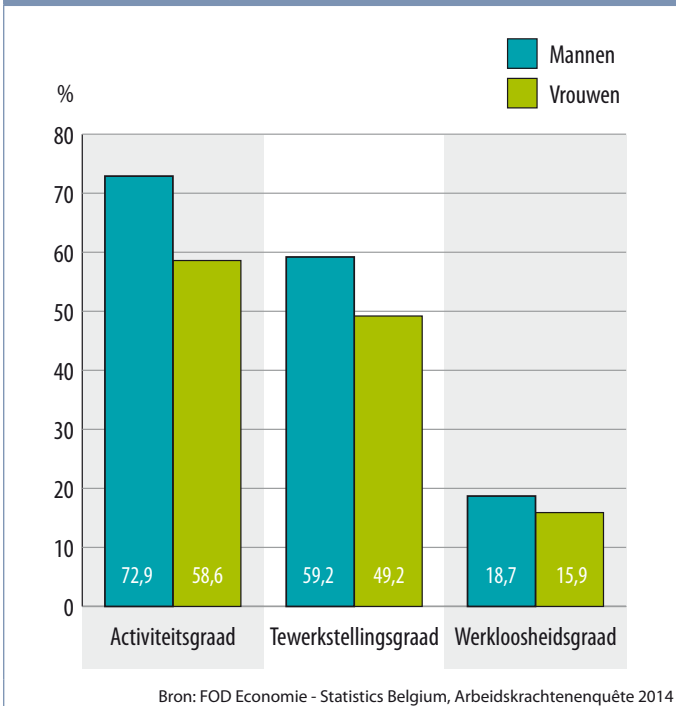
De ongelijkheid tussen mannen en vrouwen^[45] op de Brusselse arbeidsmarkt laat zich in belangrijke mate voelen op vlak van de arbeidsmarktparticipatie. In 2015 ligt de activiteitsgraad veel lager bij vrouwen (58,6 %) dan bij mannen (72,9 %) (figuur 4-3). Deze ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op het vlak van activiteitsgraad zijn bovendien groter in het Brussels Gewest dan in het hele land (waar de activiteitsgraad voor vrouwen 63,0 % bedraagt, tegenover 72,2 % voor mannen).

Echter, in het Brussels Gewest hebben vrouwen, eens ze actief zijn op de arbeidsmarkt, een minder groot risico op werkloosheid (IAB) dan mannen (15,9 % tegenover 18,7 %). Deze vaststelling geldt ook voor heel België (7,8 % tegenover 9,2 %).

[44] FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2015; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[45] Voor een meer gedetailleerde analyse van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Brusselse arbeidsmarkt, zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel en Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid (2015).

Figuur 4-3: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB), naar geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2015

“Er is voornamelijk een genderverschil op het vlak van arbeidsmarktparticipatie: de activiteitsgraad bij vrouwen ligt beduidend lager dan deze bij mannen. De Brusselse activiteitsgraad bij vrouwen ligt lager dan deze op niveau van het hele het land.”

Het dient opgemerkt te worden dat de lagere werkloosheidsgraad voor vrouwen dan voor mannen in het Brussels Gewest niet bevestigd wordt in de administratieve werkloosheidsgegevens. Zo ligt de administratieve werkloosheidsgraad in 2015 iets hoger bij vrouwen (19,3 %) dan bij mannen (18,4 %) ^[46]. Dit zou erop kunnen wijzen dat vrouwen die bij Actiris ingeschreven zijn als NWW, vaker dan mannen bij de inactieve bevolking worden gerekend volgens de IAB definitie (omdat ze niet beantwoorden aan de verschillende van ‘actief zoeken naar werk’) (cf. kader 2, p. 27).

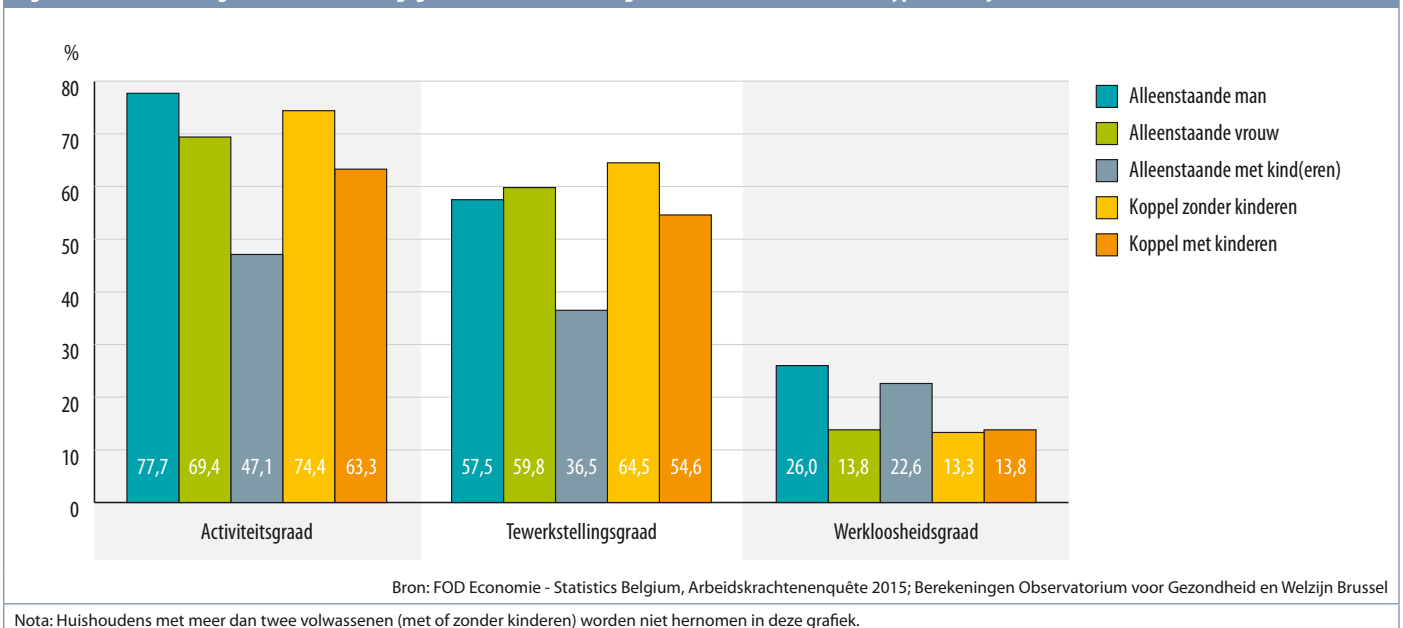
Naar huishoudenstype

De arbeidsmarktsituatie varieert eveneens naargelang het huishoudenstype (figuur 4-4). Vooral de eenoudergezinnen (voornamelijk alleenstaande moeders) zijn erg kwetsbaar op de arbeidsmarkt: meer dan de helft van de alleenstaande ouders is inactief. Hun activiteitsgraad (47,1 %) en tewerkstellingsgraad (36,5 %) liggen erg laag. Onder de actieve bevolking is meer dan één alleenstaande ouder op vijf (22,6 %) werkloos. Ook de werkloosheidsgraad van alleenstaande mannen ligt erg hoog (26,0 %).

“Eénoudergezinnen zijn bijzonder kwetsbaar: meer dan één alleenstaande ouder op twee is inactief in het Brussels Gewest.”

De invloed van het huishoudenstype op de arbeidsmarktsituatie legt onder andere grote genderverschillen bloot: in het Brussels Gewest vermindert het hebben van een kind de activiteits- en de tewerkstellingsgraad van de vrouwen sterk, wat niet het geval is voor mannen (niet geïllustreerd) ^[47].

Figuur 4-4: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar huishoudenstype (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2015

[46] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid.

[47] Zie het Dossier 2015 “Vrouwen op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest” van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn en het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid.

Naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit

Naast het geslacht en de huishoudenstype, zijn er ook belangrijke ongelijkheden wat betreft leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit. De jongeren, laag opgeleiden en de onderdanen uit een niet-Europees land kennen een bijzonder ongunstige arbeidsmarktsituatie in het Brussels Gewest.

In vergelijking met België zijn de activiteitsgraad en de tewerkstellingsgraad lager in het Brussels Gewest dan op niveau van België voor de meeste **leeftijdsklassen**, met uitzondering van de 60-64 jarigen. Voor deze oudere bevolking is de activiteitsgraad duidelijk hoger in het Brussels Gewest dan op niveau van België (25,0 %), dit houdt verband met een lager aandeel van (brug) gepensioneerden in het Gewest. De tewerkstellingsgraad van 60-64 jarigen bedraagt 32,8 % in het Brussels Gewest, tegenover 23,9 % in België^[48].

“De activiteitsgraad en tewerkstellingsgraad ligt in het algemeen lager in het Brussels Gewest dan in de rest van het land, met uitzondering van de oudere bevolking (60-64 jaar) waar het aandeel actieven en tewerkgestelde actieven hoger ligt dan in de rest van het land.”

Het is belangrijk op te merken dat de tewerkstellings- en activiteitsgraad bij de jongeren tussen 15-24 jaar sterk beïnvloed wordt door het hoge aandeel studenten (dat het aandeel inactieven sterk doet stijgen). Wanneer we deze groep buiten beschouwing laten, stijgt de tewerkstellingsgraad van de jongeren (15-24 jaar) van 14,9 % naar 47,7 %.

De werkloosheidsgraad (IAB) van jongeren (15-24 jaar) is bijzonder hoog in het Brussels Gewest: onder de jongeren die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt is meer dan één op drie (36,2 %) werkloos^[49]. Dit is meer dan het dubbele dan bij de groep 25-49 jarigen (16,9 %) en drie keer zoveel als bij de 50-64 jarigen (13,9 %) (figuur 4-7).

“Van de Brusselse jongeren tussen 15 en 24 jaar die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, is bijna vier op tien werkloos (IAB).”

De verschillende arbeidsmarktindicatoren tonen ook grote ongelijkheden naargelang het **opleidingsniveau**: zowel de arbeidsmarktparticipatie (figuur 4-5) als de kansen om werk te vinden nemen toe naarmate men een hoger opleidingsniveau heeft (figuur 4-6 en 4-7). In 2015 is bijna één op drie (29,3 %) van de actieve Brusselaars met hoogstens een diploma van het lager secundair onderwijs werkloos, in vergelijking met iets meer dan één op vijf (21,6 %) van de Brusselaars met hoogstens een diploma van het hoger secundair onderwijs en één op tien (9,1 %) van de Brusselaars met een diploma van het hoger onderwijs.

De werkloosheidsgraad ligt hoger in het Brussels Gewest dan in heel België, en dit ongeacht het opleidingsniveau (en in het algemeen trouwens ook ongeacht andere sociodemografische kenmerken). Deze vaststelling doet vermoeden dat er specifieke factoren bestaan die de hoge werkloosheid kunnen verklaren, zoals bijvoorbeeld de vereisten op het vlak van tweetaligheid, een hoog aandeel personen die een diploma verworven hebben in het buitenland en waarvan het diploma niet erkend is in België of discriminatie bij de aanwerving (Englert, 2013).

“Bijna één op drie van de actieve Brusselaars met een laag opleidingsniveau is werkloos, tegenover één op zes voor zij met een hoog opleidingsniveau. De werkloosheidsgraad is hoger in het Brussels Gewest dan in België en dit ongeacht het opleidingsniveau.”

Merk op dat de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op het vlak van de activiteitsgraad het grootst zijn bij de laagst opgeleiden, en gradueel afnemen naarmate het opleidingsniveau toeneemt. De activiteitsgraad bij vrouwen met een laag opleidingsniveau bedraagt 36,2 %, tegenover 58,2 % bij mannen (niet geïllustreerd).

De indicatoren in de figuren hieronder werden berekend op basis van de Arbeidskrachtenenquête, waarbij het opleidingsniveau bepaald wordt op basis van de verklaring van de geïnterviewde persoon en dus geen rekening houdt met het feit of het behaalde diploma al dan niet erkend wordt in België. Het is belangrijk hierbij op te merken dat administratieve gegevens ons leren dat in 2015 niet minder dan 42,3 % van de niet-werkende werkzoekenden die ingeschreven zijn bij Actiris, een diploma heeft dat niet erkend is in België (24,0 % heeft hoogstens een diploma lager secundair, 19,8 % een diploma hoger secundair en 13,9 % een diploma hoger onderwijs)^[50].

Wat betreft **nationaliteit** hebben de onderdanen uit een Europees land (EU-27) de meest gunstige positie op de arbeidsmarkt, gevolgd door de Brusselaars met de Belgische nationaliteit en tenslotte door Brusselaars afkomstig uit landen buiten de EU27 (figuur 4-5, 4-6 en 4-7).

De personen met een nationaliteit van buiten de EU27 bevinden zich in een erg precare arbeidsmarktpositie: bijna één op de drie actieve niet-Europeanen woonachtig in het Brussels Gewest is werkloos (31,1 %). Naast factoren als het opleidingsniveau of de kennis van het Nederlands of het Frans, tonen verschillende studies aan dat er een belangrijke discriminatie bestaat op de Brusselse arbeidsmarkt (zie bijvoorbeeld Martens et al., 2005). Bij gelijke kenmerken (opleidingsniveau, geslacht, leeftijd, gezinssituatie, enz.) heeft iemand met een niet-Europese nationaliteit of geboren in een land buiten de EU27 een hogere kans om werkloos te zijn dan iemand met de Belgische nationaliteit (of geboren in België) (Englert, 2013). Bovendien ligt de activiteitsgraad van vrouwen

[48] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014.

[49] Het dient opgemerkt te worden dat de jongerenwerkloosheid op basis van de IAB-definitie duidelijk hoger ligt dan de administratieve werkloosheid (cf. paragraaf 4.2.3), wat er zou kunnen op wijzen dat een niet verwaarloosbaar deel van de jonge werkzoekenden niet ingeschreven is bij Actiris.

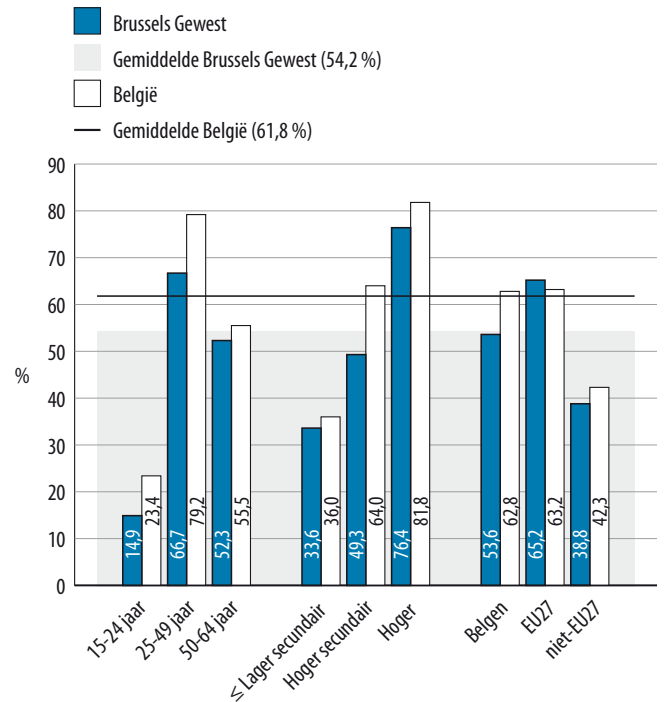
[50] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

met een niet-Europese nationaliteit bijzonder laag (41,2 % tegenover 71,6 % voor de mannen) (niet geïllustreerd).

De relatief gunstigere situatie van Europese inwoners (EU27) in vergelijking met personen met de Belgische nationaliteit is een Brusselse bijzonderheid. Het gemiddeld iets hogere opleidingsniveau van Europese inwoners kan deels een verklaring bieden, maar we stellen deze gunstigere arbeidsmarktsituatie ook vast bij laaggeschoolden. Voor de hoger opgeleiden is het mogelijk dat zij vaak tewerkgesteld zijn in die segmenten van de arbeidsmarkt die verbonden zijn met de functie van het Brussels Gewest als hoofdstad van Europa. Voor de laagst geschoolden, zou het kunnen zijn dat zij vaker dan hun Belgische 'collega's' geneigd zijn om minder gunstige arbeidsvoorwaarden te aanvaarden, terwijl ze in vergelijking met mensen uit landen buiten de EU27 ook minder vaak aan discriminatie blootgesteld worden (Englert, 2013). Tenslotte dient nog opgemerkt te worden dat de Brusselse bevolking met de Belgische nationaliteit erg heterogeen is en mensen met zeer diverse origines vertegenwoordigt, waaronder ook tot Belg genaturaliseerde niet-Europeanen; het is dan ook mogelijk dat ook deze personen met de Belgische nationaliteit het slachtoffer worden van discriminatie.

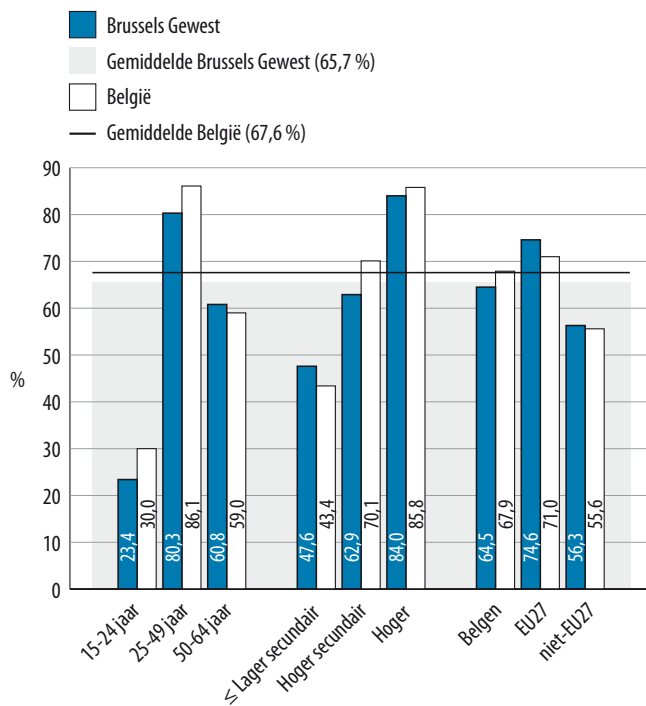
"Brusselaars die afkomstig zijn uit een land van buiten de Europese Unie (EU27) bevinden zich in een erg moeilijke arbeidsmarktsituatie: in het Brussels Gewest is bijna een op de drie actieve niet-Europeanen werkloos."

Figuur 4-6: Tewerkstellingsgraad naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2015

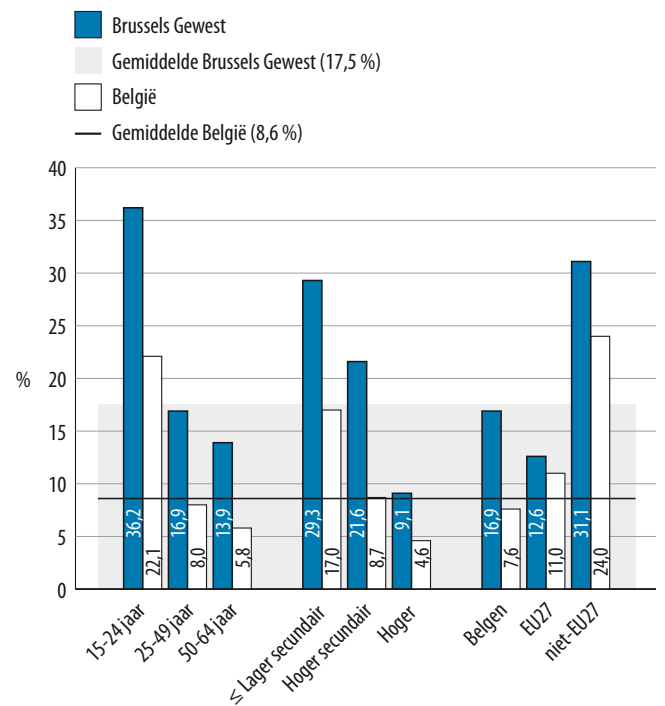
Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2015; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel voor de indicator naar nationaliteit

Figuur 4-5: Activiteitsgraad per leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2015

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2015; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel voor de indicator naar nationaliteit

Figuur 4-7: Werkloosheidsgraad (IAB) naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, Brussels Gewest, 2014

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2015; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel voor de indicator naar nationaliteit

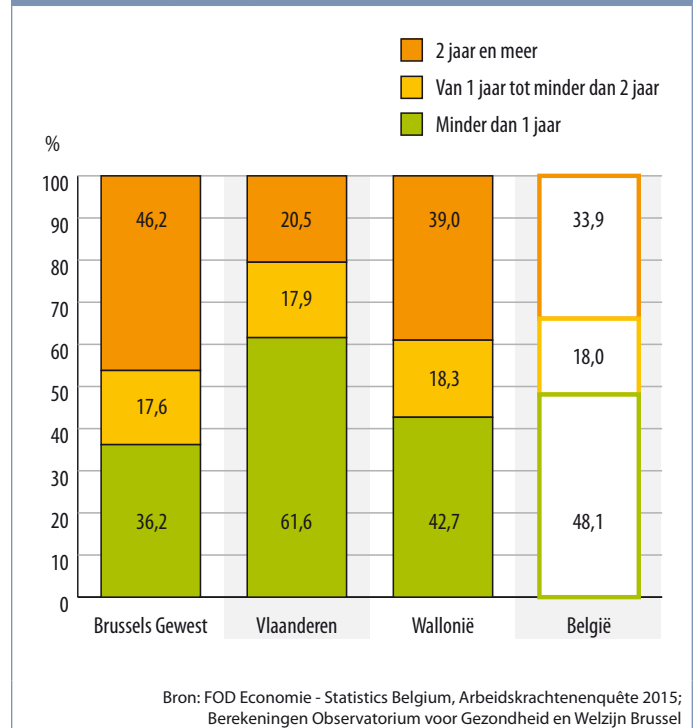
4.1.3 DE LANGDURIGE WERKLOOSHEIDSGRAAD

In een context van een tekort aan beschikbare en geschikte jobs, is het voor Brusselaars zonder werk des te moeilijker om zich (opnieuw) te integreren op de arbeidsmarkt, ongeacht de voorafgaandelijke situatie – werkloosheid, studies of andere vormen van inactiviteit (Englert, 2013). Daarenboven verhoogt het feit dat men op een gegeven moment een periode van werkloosheid heeft doorgemaakt het risico om werkloos te blijven of om nog een aantal keer opnieuw werkloos te worden (het fenomeen van hardnekkige werkloosheid). Dit kan onder andere verklaard worden door de hoge vereisten van werkgevers op het vlak van werkervaring en een neiging om langdurige werklozen te stigmatiseren (Ganji, 2008). De (langdurige) afwezigheid van werk heeft bovendien een belangrijke invloed op de motivatie en de mentale gezondheid van mensen (Herman en Bourguignon, 2008). Langdurige werkloosheid verhoogt ten slotte het risico om daarna meer preciaire en slechter betaalde jobs te betrekken (Gangji, 2008).

De langdurige werkloosheidsgraad (minstens één jaar) (IAB) bedraagt 11,1 % in het Brussels Gewest in 2015, tegenover 2,0 % in Vlaanderen en 6,9 % in Wallonië (4,4 % voor heel België)^[51].

Bijna twee op de drie werkloze (IAB) Brusselaars (63,8 %) is al minstens één jaar werkloos, bijna de helft (46,2 %) is al gedurende minstens twee jaar werkloos (figuur 4-8).

Figuur 4-8: Verdeling van de werklozen (IAB) naar werkloosheidsduur, België en de gewesten, 2015

"In het Brussels Gewest is meer dan 45 % van de werklozen al gedurende minstens twee jaar werkloos."

[51] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête

4.2 De niet-werkende werkzoekenden

4.2.1 EVOLUTIE VAN HET AANTAL NIET-WERKENDE WERKZOEKENDEN MET EN ZONDER EEN WERKLOOSHEIDSUITKERING

In juli 2016, telde men 96 287 niet-werkende werkzoekenden (NWW) in het Brussels Gewest (niet geïllustreerd). Het is belangrijk om op te merken dat niet alle werkzoekenden een werkloosheidsuitkering krijgen. In 2015 ontving bijna een derde van de Brusselse NWW – ingeschreven bij Actiris – geen werkloosheidsuitkering, een klein deel zijn jongeren die hun socioprofessionele inschakelingstijd doorlopen en een belangrijker deel van de NWW behoort tot de categorie “andere NWW”^[52]. Deze laatste omvatten de NWW die een beslissing van de RVA afwachten inzake hun recht op een werkloosheidsuitkering, NWW die werden uitgesloten van werkloosheidsvergoeding en die zich opnieuw inschreven bij Actiris, de NWW die een (equivalent) leefloon ontvangen van het OCMW of NWW die geen enkel vervangingsinkomen krijgen.

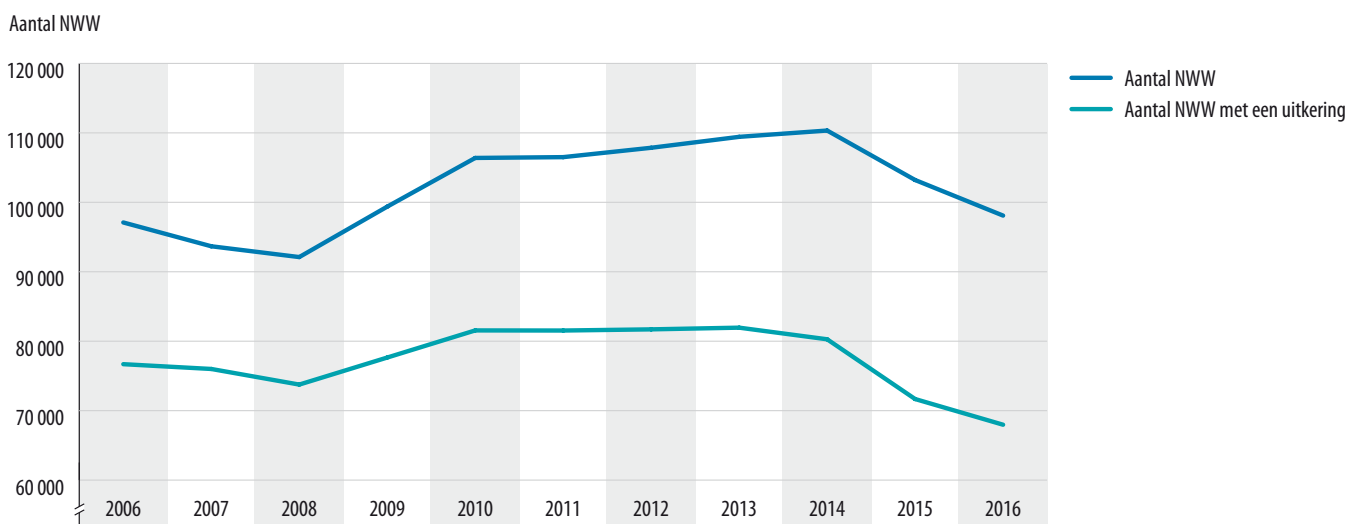
Na een significante stijging van het aantal NWW en het aantal NWW met een uitkering (werkzoekenden) na de economische crisis van 2008, wordt hun evolutie gekenmerkt door een daling in 2015 en in het eerste semester van 2016 (figuur 4-9).

Hoewel een deel van deze daling verklaard kan worden door een lichte toename van het aantal nieuwe jobs (verbetering van

de conjunctuur) of door bepaalde tewerkstellingsmaatregelen (zoals de Jeugdgarantie), wordt ze ook verklaard door de veranderingen in wetgeving, met name de verstrenging van de toegang tot de inschakelings- en werkloosheidsuitkeringen. Deze veranderingen leiden voornamelijk tot een daling van het aantal personen met een uitkering van de RVA en eveneens tot een zekere daling van het aantal personen ingeschreven als niet-werkende werkzoekenden bij Actiris. De sancties in het kader van de activering van het zoekgedrag van de werkzoekende treffen 5 672 personen in 2015^[53]. Daarenboven kwamen in 2015 in het Brussels Gewest 4 785 personen aan het einde van hun recht op een inschakelingsuitkering. De effecten van de beperking tot drie jaar van de inschakelingsuitkering sinds januari 2015, worden zichtbaar in de statistieken. Ditzelfde jaar werden er nog andere hervormingen doorgevoerd. Naast de uitbreiding van de controle van de beschikbaarheid voor alle werklozen, werden er nog bijkomende voorwaarden gesteld voor het recht op een inschakelingsuitkering, met name minimale diploma-vereisten voor personen jonger dan 21 jaar en de verlaging van de maximumleeftijd om een inschakelingsuitkering te vragen tot 25 jaar. Deze maatregelen doen het aantal jongeren die geen recht hebben op een inschakelingsuitkering (en waaronder veel kansarme jongeren) sterk toenemen.

In het Brussels Gewest is het aandeel NWW die geen werkloosheids- of inschakelingsuitkering ontvangen, gestegen van 21 % in 2006 tot 31 % in 2016. Voor de jongeren (jonger dan 25 jaar) steeg dit aandeel van 44 % in 2006 tot 64 % in 2016^[54] (niet geïllustreerd).

Figuur 4-9: Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) en het aantal NWW met een uitkering, Brussels Gewest, jaarlijks gemiddelde 2006-2016*

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid - Actiris, RVA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

* Het gemiddelde voor 2016 kon enkel berekend worden op basis van de maanden januari tot juli.

Nota: De categorie van de niet-werkende werkzoekenden die recht hebben op uitkeringen betaald door de RVA omvat de werkzoekende uitkeringsgerechtigde werklozen na voltijdse arbeid, de rechthebbenden op inschakelingsuitkeringen, de uitkeringsgerechtigde werklozen na een vrijwillige deeltijdse betrekking zonder vrijstelling van inschrijving als werkzoekenden, de werklozen met bedrijfstoelag zonder vrijstelling van inschrijving als werkzoekenden^[55].

[52] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[53] Bron: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.

[54] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (Actiris) en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[55] Onder de uitkeringsgerechtigde werklozen bestaat het statuut “met bedrijfstoelag zonder vrijstelling van inschrijving als werkzoekenden” pas sinds september 2007.

De verstrenging van de toegang tot de werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen kan leiden tot een grotere armoede onder de niet-werkenden, net zoals de versterkte degressiviteit van de bedragen van de werkloosheidsuitkering in de tijd (Schepers W. & Nicaise I., 2014). Bovendien dreigen bijkomende recente maatregelen het risico op armoede ook onder deeltijds werkenden te doen toenemen door de vermindering van de inkomensgarantie-uitkering voor deeltijdse werknemers. Op basis van de EU-SILC 2015 enquête blijkt er een dalende trend te zijn van de effectiviteit van de sociale uitkeringen voor de actieve bevolking^[56].

4.2.2 EVOLUTIE VAN HET AANTAL WERKZOEKENDEN NAAR LEEFTIJD

De evolutie van het aantal werkzoekenden verloopt verschillend naargelang de leeftijdscategorie. Er is een zekere daling van de NWW jonger dan 30 jaar op het einde van de beschouwde periode en een continue sterke stijging van de NWW van 50 jaar en ouder. Terwijl deze laatste slechts 10% van de NWW vertegenwoordigden in 2005, steeg hun aandeel tot 22% in 2015. Deze evolutie van het aantal NWW volgens leeftijdscategorie wordt sterk beïnvloed door specifieke tewerkstellingsmaatregelen, of door een herdefiniëring van statuten of van de voorwaarden voor het recht hierop. Zo kan de lichte daling van het aantal jongere NWW verklaard worden door de sterkere controle van de werkbeschikbaarheid, met een daling van het aantal jongeren ingeschreven bij Actiris als

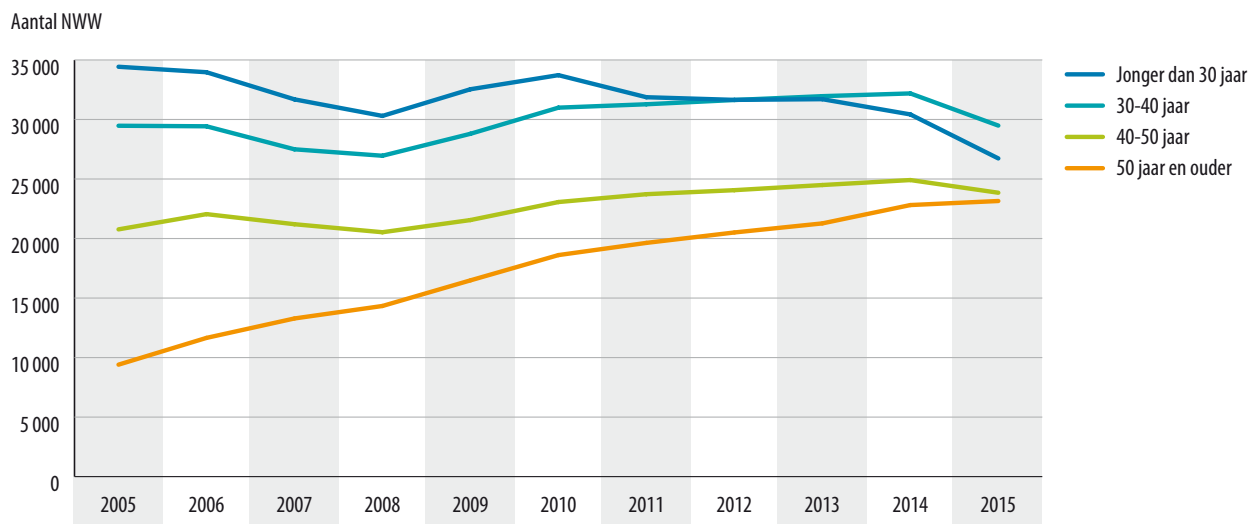
gevolg (zie hierboven). De sterke stijging van het aantal NWW bij de 50-plussers sinds enkele jaren houdt sterk verband met de maatregelen die genomen werden om de tewerkstellingsgraad van 50-plussers te verhogen (een verstrenging van de toegangsvoorwaarden tot het statuut van 'vrijgestelde werkloze'^[57], het brugpensioen – sinds eind 2011 spreekt men van het 'stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelage', of het vervroegd pensioen).

4.2.3 DE WERKLOOSHEIDSGRAAD IN DE GROTE STEDEN EN NAAR GEMEENTE

De werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest, berekend op basis van administratieve gegevens bedraagt 18,8% in 2015. Dit ligt hoger dan de werkloosheidsgraad in de grote Vlaamse steden Antwerpen (16,1%) en Gent (12,8%) en ligt lager dan in de Waalse grote steden Luik (26,4%) en Charleroi (25,2%)^[58].

De werkloosheidsgraad varieert ook sterk tussen de Brusselse gemeenten. Figuur 4-11 rangschikt de Brusselse gemeenten van laag naar hoog in functie van hun administratieve werkloosheidsgraad (gegevens van Actiris). De laagste werkloosheidsgraad is te noteren in Sint-Pieters-Woluwe (9,4%) en de hoogste in Sint-Joost-ten-Node (27,8%). Voor alle gemeenten ligt de administratieve werkloosheidsgraad lager bij mannen dan bij vrouwen, met uitzondering van Elsene, Sint-Gillis en in Etterbeek waar hij gelijk is.

Figuur 4-10: Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) naar leeftijdsgroep, Brussels Gewest, 2000-2014

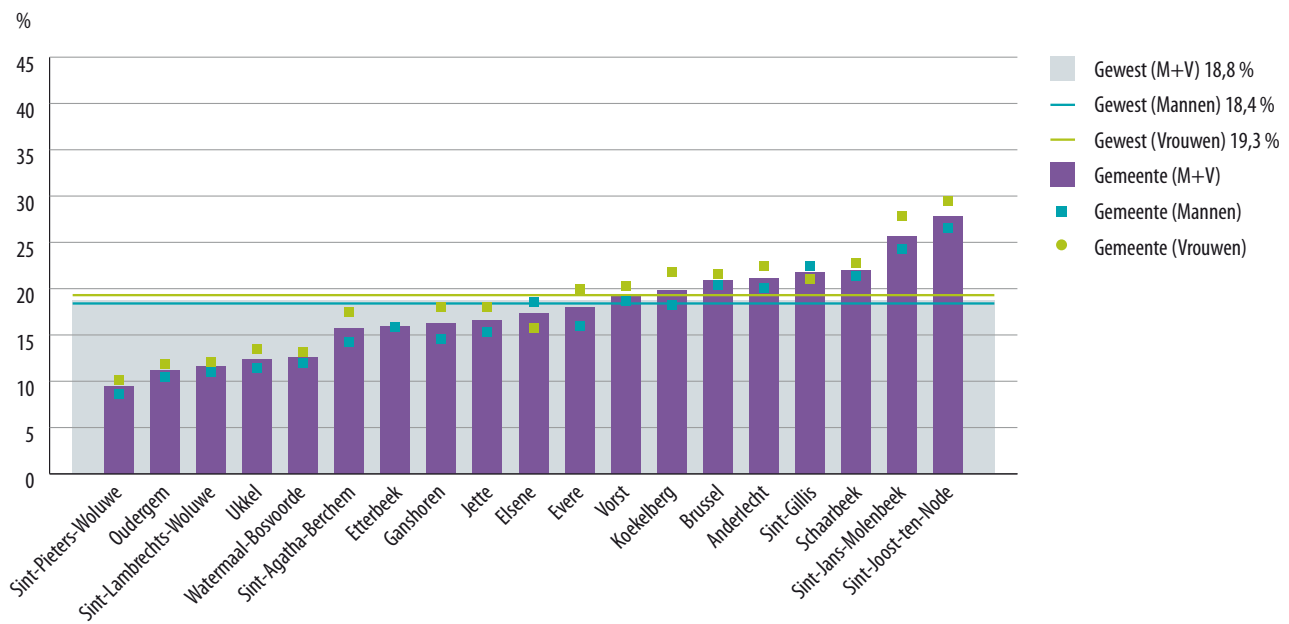

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris

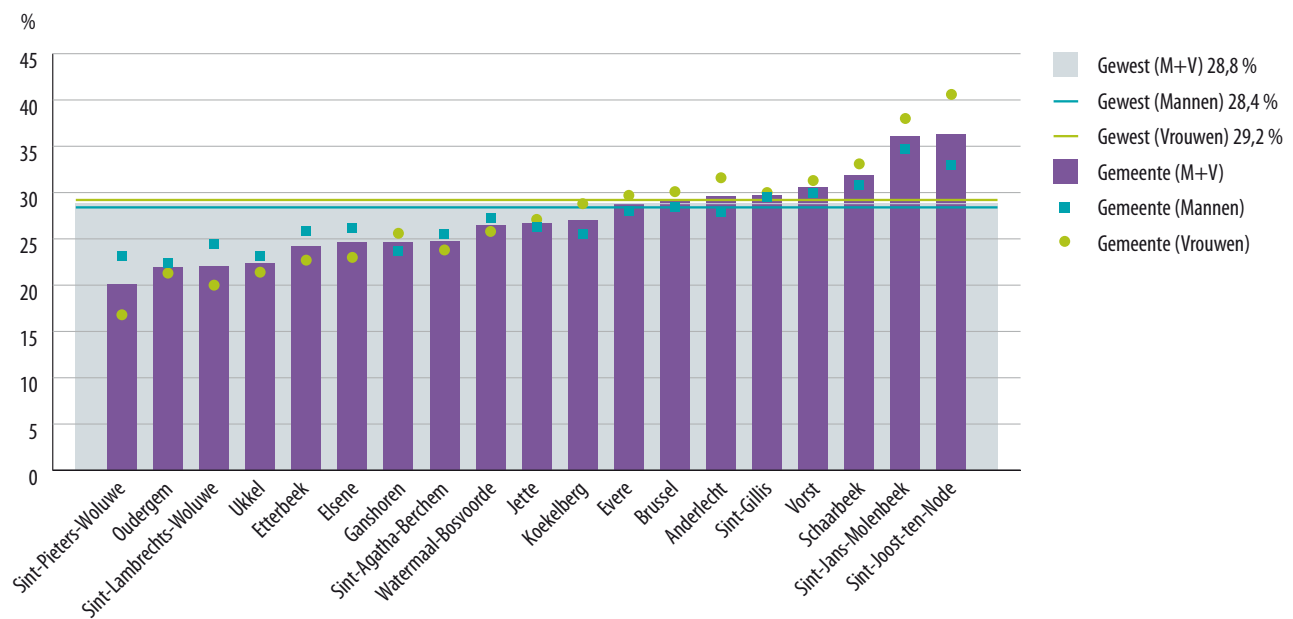
[56] FOD Sociale Zekerheid (2016).

[57] Voor 1 juli 2002 konden werklozen van 50 jaar en ouder na één jaar werkloosheid een vrijstelling van inschrijving als werkzoekende vragen. Sinds 1 juli 2002 is deze vrijstelling enkel mogelijk onder strikte voorwaarden op vlak van leeftijd of het aantal gepresteerde dienstjaren (RVA, 2011). Vanaf 2015 zijn er hervormingen lopende met als basisprincipe dat alle oudere werklozen, inbegrepen de werklozen met een bedrijfstoelage (bruggepensioneerden), beschikbaar moeten blijven op de arbeidsmarkt en zich moeten inschrijven als werkzoekende. Er worden weliswaar overgangsmaatregelen voorzien.

[58] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris

Figuur 4-11: Administratieve werkloosheidsgraad naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2015

Bron: Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid, Actiris

Figuur 4-12: Administratieve werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2015

Bron: Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid, Actiris

“De werkloosheidsgraad verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten. Deze ligt bijvoorbeeld drie keer hoger in Sint-Joost-ten-Node dan in Sint-Pieters-Woluwe.”

Wanneer we kijken naar de werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), blijft de rangorde van de gemeenten relatief gelijk (figuur 4-12). In 2015 bedraagt de administratieve werkloosheidsgraad bij de jonge Brusselaars gemiddeld 28,8 %, gaande van 20,1 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 36,3 % in Sint-Joost-ten-Node. In de meeste gemeenten is de administratieve werkloosheidsgraad van jonge mannen hoger dan of gelijk aan die van jonge vrouwen (dit terwijl de administratieve werkloosheidsgraad van de hele bevolking bijna systematisch hoger ligt bij vrouwen, cf. figuur 4-11). Dit is vooral het geval in de gemeenten met een lagere werkloosheidsgraad.

4.3 Armoede bij werkenden

Een job hebben biedt op zich niet altijd voldoende bescherming tegen armoede. Een laag loon, een contract met een beperkt aantal arbeidsuren of meerdere personen ten laste hebben, zijn evenzeer factoren die kunnen leiden tot armoede bij werkenden. Wanneer een alleenstaande moeder met twee kinderen bijvoorbeeld een inkomen (het kindergeld inbegrepen) heeft dat lager ligt dan € 1 732, heeft ze een inkomen dat onder de armoederisicogrens ligt^[59]. Voor België is de armoederisicograad ongeveer twee keer hoger bij de deeltijds werkenden dan bij de voltijds werkenden^[60].

Het is moeilijk in te schatten hoeveel werkende Brusselaars toch in armoede leven, als gevolg van de onvolledigheid van de gegevens over het inkomen van de Brusselaars. De EAK-enquête geeft echter wel informatie over de mate waarin onvrijwillige deeltijdse tewerkstelling en tijdelijke tewerkstelling voorkomt.

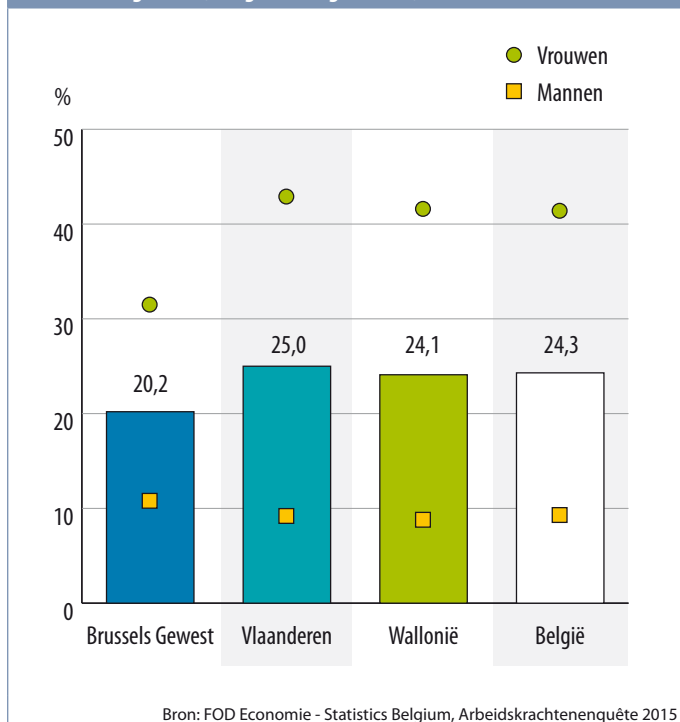
Deeltijds werk komt in het Brussels Gewest iets minder vaak voor dan in de twee andere gewesten (20,2 % tegenover 25,0 % in Vlaanderen en 24,1 % in Wallonië in 2014). In het algemeen werken meer vrouwen dan mannen deeltijds. In Brussel ligt het aandeel vrouwen dat deeltijds werkt lager dan het aandeel in Vlaanderen en Wallonië; het aandeel mannen dat deeltijds werkt ligt dan weer hoger in het Brussels Gewest (figuur 4-13).

Wanneer deeltijds werken iets minder frequent is onder de werkenden in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, bevinden zij zich vaker onvrijwillig in deze situatie. Onder de deeltijds werkenden verklaart in het Brussels Gewest inderdaad bijna één op drie (31,1 %) zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden. In Vlaanderen en Wallonië wordt deze reden veel minder vaak opgegeven (respectievelijk 4,8 % en 14,5 % van de gevallen).

Bijna één werkende Brusselaar op zeven (13,8 %) heeft in 2015 enkel tijdelijk werk (contract bepaalde duur, interimwerk, occasioneel werk, ...). Bijna negen op de tien werkende Brusselaars met tijdelijk werk geven aan zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen werk vinden met een contract van onbepaalde duur^[61].

“In het Brussels Gewest geven de deeltijds werkenden vaker dan in Vlaanderen en Wallonië aan dat ze zich in deze arbeidssituatie bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden.”

Figuur 4-13: Aandeel deeltijds werk in de totale tewerkstelling per geslacht, België en de gewesten, 2015

[59] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, EU-SILC 2015

[60] POD Maatschappelijke Integratie (2016) Interfederale armoedebarmometer.

[61] Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

5. ONDERWIJS EN VORMING

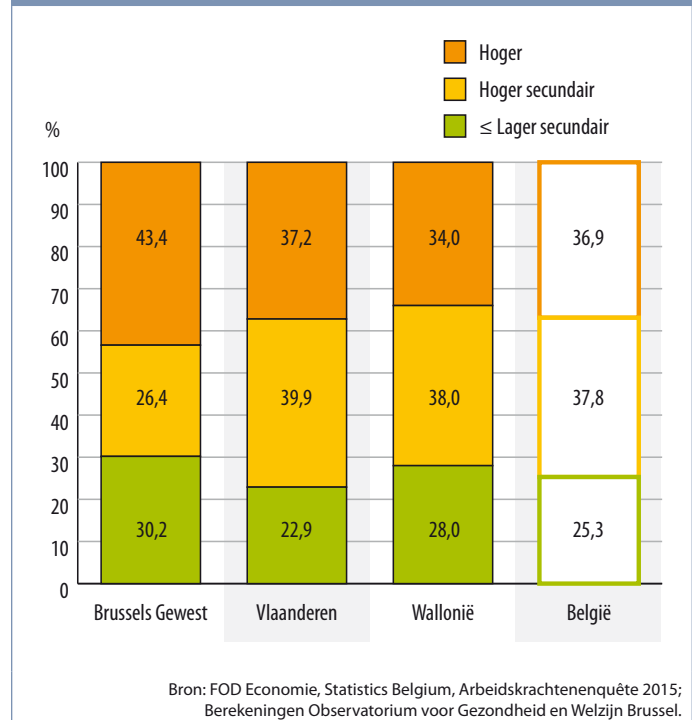
In onze samenleving wordt het sociaal statuut van een persoon vaak mee bepaald door het opleidingsniveau. Het verband tussen armoede en opleidingsniveau vertoont zich op twee manieren. Langs de ene kant lopen kinderen die opgroeien in armoede een groter risico om een moeilijke schooltijd te doorlopen. Anderzijds lopen jongeren die de school zonder diploma verlaten, op volwassen leeftijd een groter armoederisico, onder meer omdat zij vaker problemen ondervinden bij het vinden van een job (zie hoofdstuk 4) of vaak enkel toegang hebben tot slecht betaalde en instabiele jobs. De cijfers tonen in dit verband twee belangrijke uitdagingen voor het Brussels Gewest: in 2015 leefde een kwart van de Brusselse kinderen in een huishouden zonder inkomen uit arbeid (figuur 3-8, p. 25) en behaalde bijna een kwart van de Brusselaars tussen 25 en 34 jaar slechts ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs (figuur 5-6, p. 40).

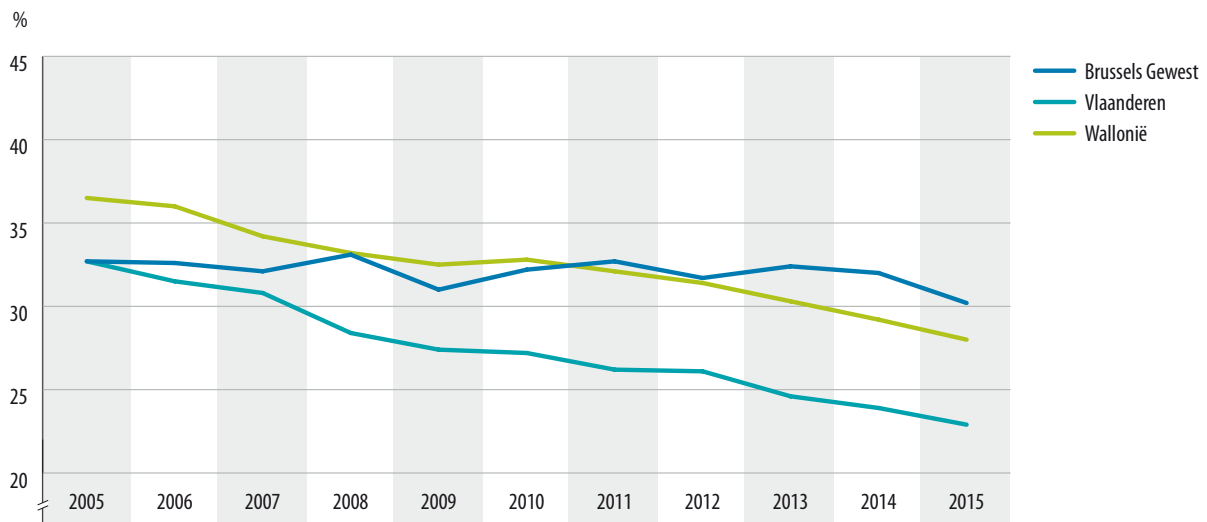
5.1 Het opleidingsniveau van de bevolking tussen 25 en 64 jaar: vergelijking tussen gewesten en evolutie

Het Brussels Gewest kenmerkt zich ten opzichte van België door een oververtegenwoordiging van zowel laag- als hoogopgeleiden, en dit ten koste van diploma's van een midden niveau. In 2015 had 30,2 % van de Brusselse bevolking van 25 tot 64 jaar maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs, 26,4 % had een diploma van het hoger secundair onderwijs en 43,4 % een diploma hoger onderwijs. Voor België bedragen de percentages respectievelijk 25,3 %, 37,8 % en 36,9 % (figuur 5-1).

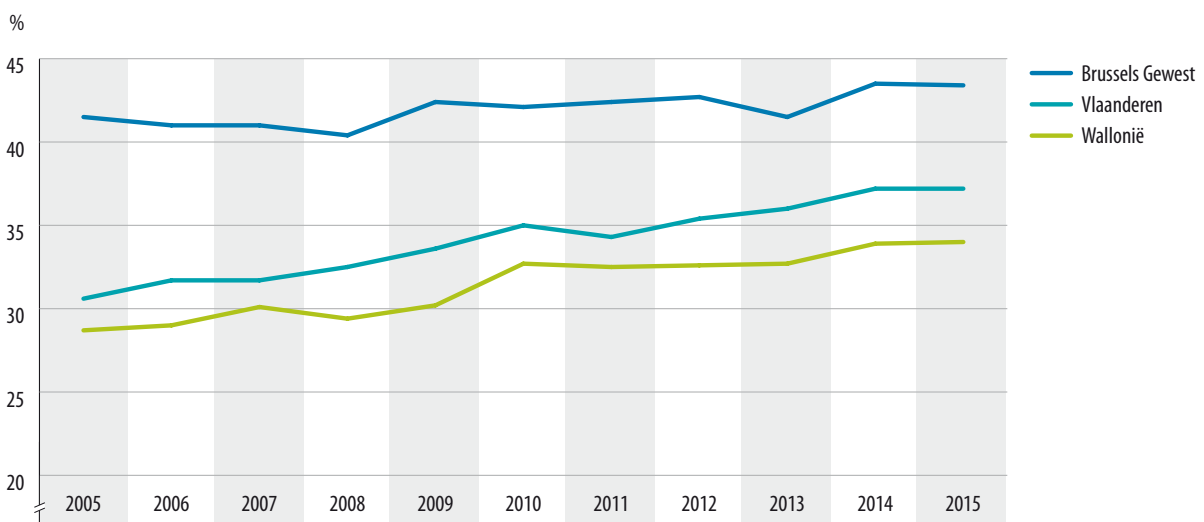
Deze cijfers, gebaseerd op de arbeidskrachtenenquête, geven het opleidingsniveau weer zoals dit door de ondervraagde zelf werd verklaard. Het is belangrijk op te merken dat een groot deel van de geïmmigreerde bevolking in het buitenland studeerde en dat dit in het buitenland behaalde diploma vaak niet erkend wordt in België. Hoewel een diploma geen garantie geeft op een job, bemoeilijkt deze niet-erkenning van een buitenlands diploma – net als het ontbreken van een diploma van het secundair onderwijs-, de toegang tot de arbeidsmarkt (zie hoofdstuk 4). Dit geldt in het bijzonder op de Brusselse arbeidsmarkt waar steeds hogere eisen worden gesteld op het vlak van opleidingsniveau (Van Hamme et al., 2011).

Figuur 5-1: Verdeling van de bevolking tussen 25-64 jaar naar opleidingsniveau, België en de gewesten, 2015

Figuur 5-2: Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs, per gewest, 2005-2015

Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête 2005-2015

Figuur 5-3: Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met een diploma van het hoger onderwijs, per gewest, 2005-2015

Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête 2005-2015

Het aandeel personen tussen 25 en 64 jaar met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs kent in België in het algemeen een neerwaartse trend. Toch verschilt deze evolutie in het Brussels Gewest met deze in de twee andere gewesten: terwijl zich in Vlaanderen en Wallonië tussen 2005 en 2015 een constante afname optekent van het aandeel laaggeschoolden, zien we dat dit aandeel eerder stagneert in het Brussels Gewest (figuur 5-2). Dit maakt dat het aandeel laaggeschoolden tussen 25 en 64 jaar sinds 2011 hoger ligt in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, wat voordien niet het geval was.

Het aandeel personen met een diploma van het hoger onderwijs stijgt in de drie gewesten. Het Brussels Gewest behoudt een hoger aandeel hooggeschoolden in vergelijking met de twee andere gewesten in 2015, maar het verschil met de twee andere gewesten wordt wel jaar na jaar kleiner (figuur 5-3).

Het aandeel personen met een diploma van het hoger secundair onderwijs (als hoogst behaald diploma) stijgt in Vlaanderen en Wallonië tussen 2005 en 2015, terwijl dit aandeel stagneert (op een uitzonderlijk laag niveau, zie figuur 5-1) in het Brussels Gewest (niet geïllustreerd). Dit zorgt ervoor dat het verschil met de andere twee gewesten steeds groter wordt.

5.2 Schoolachterstand

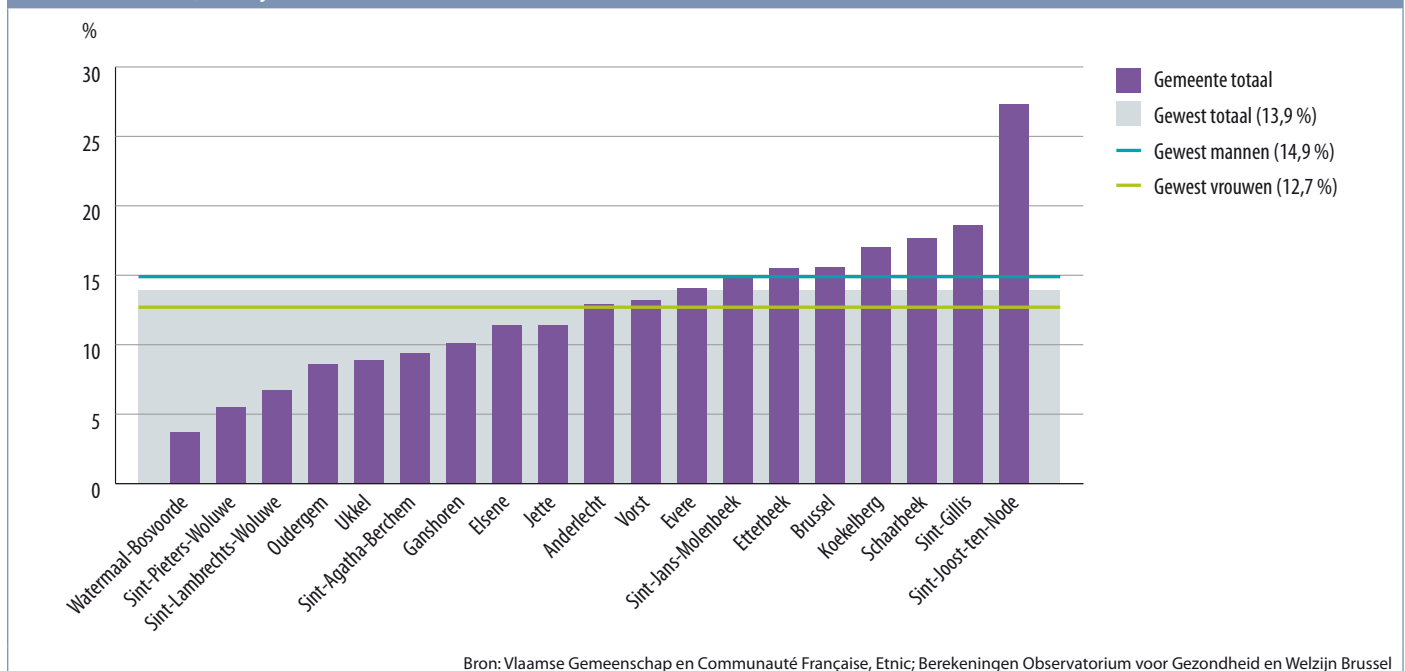
Jongeren die de school zonder diploma secundair onderwijs verlaten, kenden vaak een moeilijk schoolparcours. Dit “moeilijk parcours” kan benaderd worden met een indicator die het aandeel leerlingen meet die twee of meerdere jaren schoolachterstand opgelopen hebben.

Velerlei redenen kunnen zo'n schoolachterstand verklaren: een langdurig migratietraject, kinderen die in het midden van het schooljaar aankomen uit het buitenland, moeilijkheden om de taal te begrijpen, leermoeilijkheden, gezondheidsproblemen, weinig of geen ruimte thuis om huiswerk te maken, tijdelijke moeilijkheden of aanpassingsproblemen, ... Een kleine schoolachterstand oplopen betekent niet dat het kind per definitie zijn of haar schooltijd niet met succes zal afronden, maar het opstapelen van schoolachterstand verhoogt wel het risico op het verlaten van de school zonder diploma van het hoger secundair onderwijs (Visée-Leporcq, 2011).

Voor het schooljaar 2014-2015 had 13,9% van de Brusselse leerlingen bij aanvang van hun eerste jaar secundair onderwijs al minstens twee jaar schoolachterstand. Dit is iets vaker het geval bij jongens (14,9%) dan bij meisjes (12,7%).

Dit aandeel varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten (figuur 5-4). Gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut kennen de hoogste aandelen leerlingen met schoolachterstand: Sint-Joost-ten-Node heeft het hoogste aandeel voor het schooljaar 2014-2015 (27,3%). In de gemeenten met een hoog socio-economisch statuut vinden we de laagste aandelen terug, waarbij Watermaal-Bosvoorde het laagste percentage (3,7%) telt.

Figuur 5-4: Aandeel leerlingen in het eerste jaar secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand, naar woonplaats en geslacht, Brussels Gewest, schooljaar 2014-2015

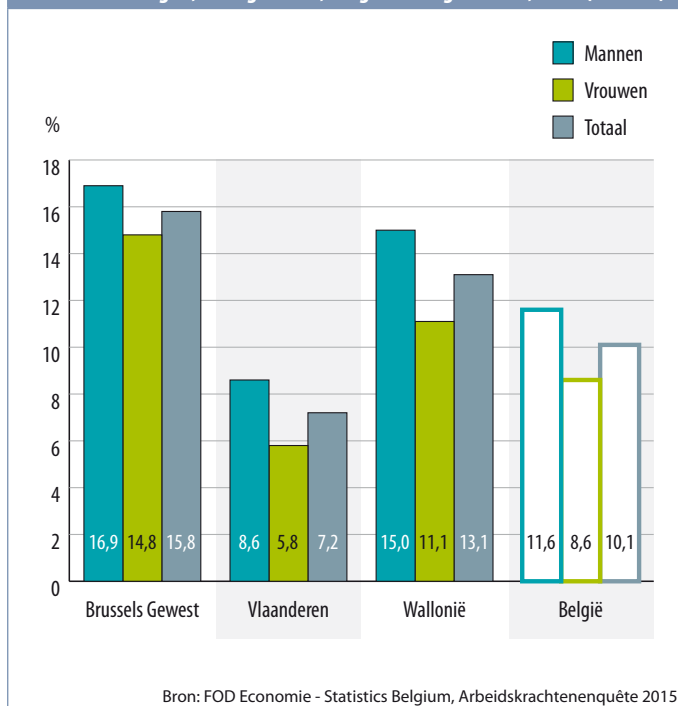
“Bijna één leerling op zeven in het Brussels Gewest heeft in het eerste jaar secundair onderwijs al minstens twee jaar schoolachterstand. Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten en ligt bijzonder hoog in de armste gemeenten.”

5.3 Jongeren (18-24 jaar) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs

Het aandeel jongeren (18-24 jaar) dat maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs heeft en geen onderwijs of vorming meer volgt, ligt beduidend hoog in het Brussels Gewest. In 2015 ging het om ongeveer één Brusselse jongere op zes. Dit cijfer ligt hoger voor mannen dan voor vrouwen: meer dan één jonge man op zes en meer dan één jonge vrouw op zeven volgt geen onderwijs meer en heeft geen diploma van het hoger secundair onderwijs (figuur 5-5). Deze aandelen zijn groter in het Brussels Gewest dan in de rest van het land en dit zowel voor jonge mannen als voor jonge vrouwen. Merk op dat deze laaggeschoolde jongeren zowel jongeren zijn die in België school liepen en geen diploma hoger secundair onderwijs behaalden, als jonge immigranten die zich in het gewest komen vestigen zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs.

"In het Brussels Gewest verliet ongeveer één jongen op zes en ongeveer één meisje op zeven de schoolbanken zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs."

Figuur 5-5: Aandeel jongeren tussen 18 en 24 jaar die vroegtijdig de school verlieten, met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs en die geen onderwijs of vorming meer volgen, naar geslacht, België en de gewesten, 2015 (NAPIncl)

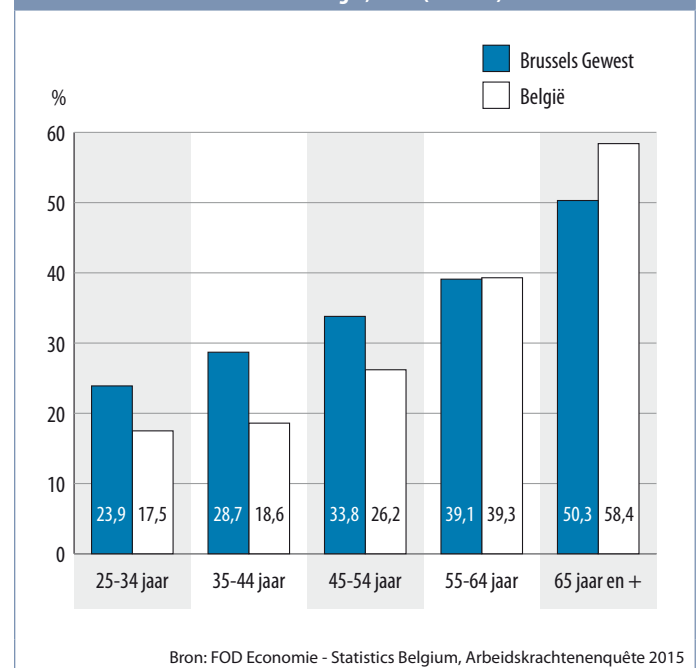
Het aandeel jongeren (15-24 jaar) dat noch een opleiding of vorming volgt, noch aan het werk is, bedraagt 17,5 % in het Brussels Gewest, ten opzichte van 9,5 % in Vlaanderen, 15,0 % in Wallonië en 12,2 % voor heel België^[62]. Naar deze jongeren wordt op internationaal niveau vaak verwezen met de term NEETS ("not in employment, education or training").

5.4 Volwassenen (25 jaar en ouder) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs

Het aandeel laaggeschoolde volwassenen (met maximum een diploma lager secundair onderwijs) verschilt naargelang de leeftijd. De cijfers voor de drie gewesten tonen een duidelijk generatie-effect: het aandeel laaggeschoolden ligt aanzienlijk hoger bij de oudste leeftijdscategorieën en het laagst bij de jongere leeftijdscategorieën (figuur 5-6).

Onder de bevolking ouder dan 60 jaar ligt het aandeel laaggeschoolden lager in vergelijking met heel België (figuur 5-6); bij de bevolking jonger dan 60 jaar zien we het omgekeerde en ligt het aandeel laaggeschoolden hoger dan in de rest van het land. Bijna een vierde (23,9 %) van de Brusselaars tussen 25-34 jaar beschikt in 2015 over maximum een diploma lager secundair onderwijs (17,5 % in België). Deze vaststelling weerspiegelt een relatieve verarming van de generatie in het Brussels Gewest die nu jonger is dan 60 jaar ten opzichte van de ouderen.

Figuur 5-6: Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs naar leeftijd, Brussels Gewest en België, 2015 (NAPIncl)

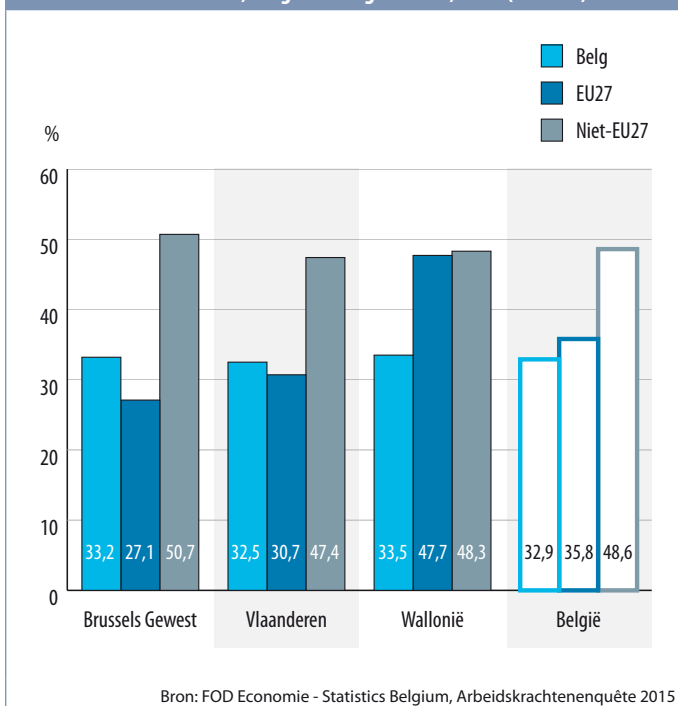

[62] Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête 2015

“Daar waar het aandeel laaggeschoolden bij de 60-plussers lager ligt in het Brussels Gewest dan gemiddeld voor België, zien we het omgekeerde bij de jongere generaties: daar ligt het aandeel volwassenen dat geen diploma hoger secundair onderwijs heeft hoger in het Brussels Gewest dan gemiddeld in België.”

Er zijn belangrijke verschillen naar nationaliteit met betrekking tot het hoogst behaalde diploma. Bij de volwassen Brusselaars van 25 jaar en ouder ligt het aandeel laaggeschoolden (maximum een diploma lager secundair onderwijs), net als bij de jongeren onder de 25 jaar, hoger bij de niet-Europeanen (50,7 %) dan bij de Europeanen (EU27) (27,1 %) en de Belgen (33,2 %). In Vlaanderen en Wallonië ligt het aandeel laaggeschoolden eveneens het hoogst bij de personen met een nationaliteit van buiten de EU27. In Wallonië ligt het aandeel laaggeschoolden met een (niet-Belgische) nationaliteit van de EU27 hoger dan in de twee andere gewesten (figuur 5-7).

Figuur 5-7: Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs naar nationaliteit, België en de gewesten, 2015 (NAPincl)

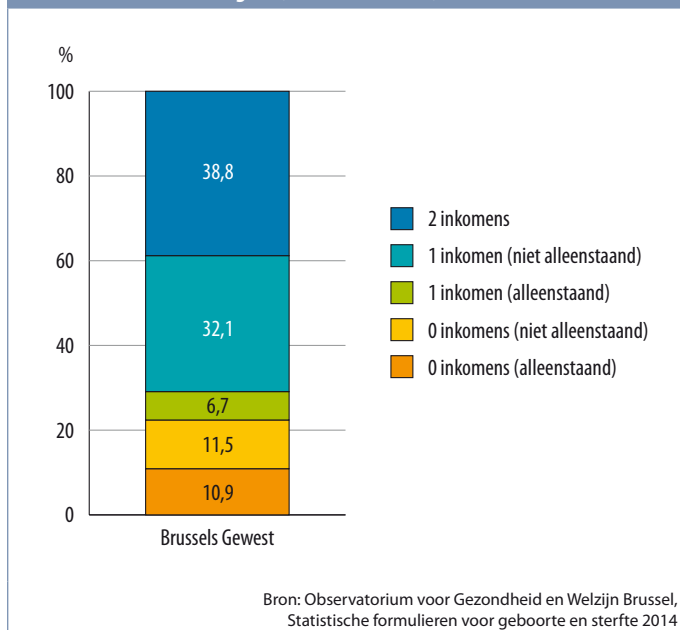
6. GEZONDHEID

Armoede en gezondheid zijn nauw met elkaar verbonden. Armoede kan leiden tot een verslechtering van de gezondheidstoestand en een slechte gezondheid kan leiden tot verarming. Sociale ongelijkheden in gezondheid worden op alle leeftijden vastgesteld en hebben invloed op de meeste gezondheidsproblemen. In dit hoofdstuk worden een aantal bijgewerkte gegevens en nieuwe analyses voorgesteld. Een groter aantal analyses van sociale determinanten van gezondheid zijn beschikbaar op de website van het Observatorium van Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad.

6.1 Sociale ongelijkheden bij de geboorte

Al van bij de geboorte heeft de sociale positie van de ouders een invloed op de gezondheid van het kind (zie figuur 6-2). Daarom bekijken we in figuur 6-1, de verdeling van geboortes naar inkomens uit werk in het huishouden en of de moeder al dan niet alleenstaand is. Iets meer dan één kind op vijf wordt in 2014 geboren in een huishouden zonder inkomens uit werk (22,4%). Dit is iets minder dan in 2011 (25,5%). Anderzijds is er dus een lichte stijging ten opzichte van 2011, in het aandeel kinderen dat geboren wordt in een huishouden met één of twee inkomens. Maar ook het aandeel kinderen dat geboren wordt bij een alleenstaande moeder is licht gestegen (17,6% versus 16,9% in 2011), waaronder er 62% alleenstaande moeders zijn zonder inkomens uit werk.

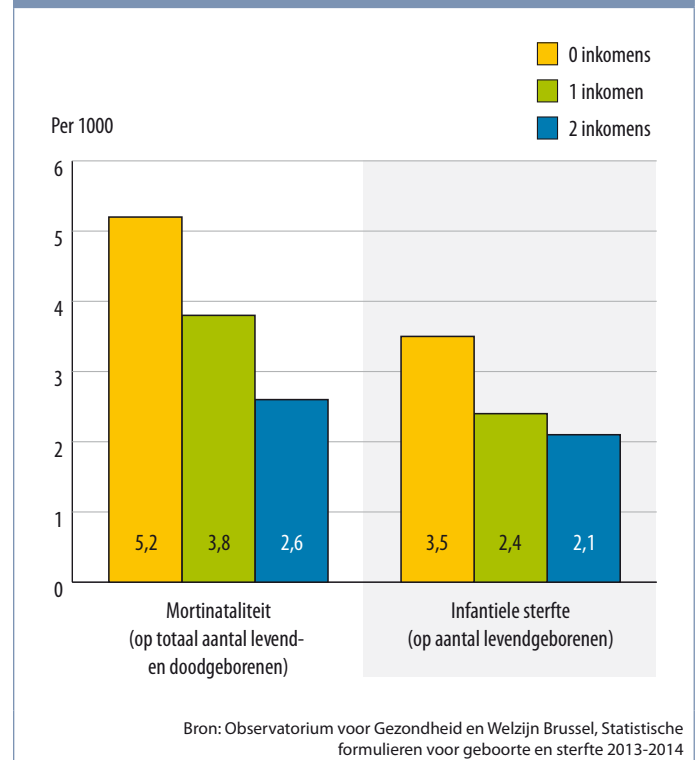
Figuur 6-1: Verdeling van de geboortes naar het aantal inkomens uit werk in het gezin, Brussels Gewest, 2014

6.2 Sociale ongelijkheden inzake sterfte

Figuur 6-2 toont de mortinataliteit^[63] en de infantiele mortaliteit^[64] in functie van het aantal inkomens in het huishouden. In de periode 2013-2014, worden er twee keer meer kinderen dood geboren in een huishouden zonder inkomens, in vergelijking met huishoudens met twee inkomens uit werk. Ook hebben de levend geboren kinderen, respectievelijk 1,7 meer kans om tijdens het eerste levensjaar te sterven in een huishouden zonder inkomens.

Figuur 6-2: Mortinataliteit en infantiele mortaliteit naargelang het aantal inkomens uit arbeid in het gezin, Brussels Gewest, 2013-2014

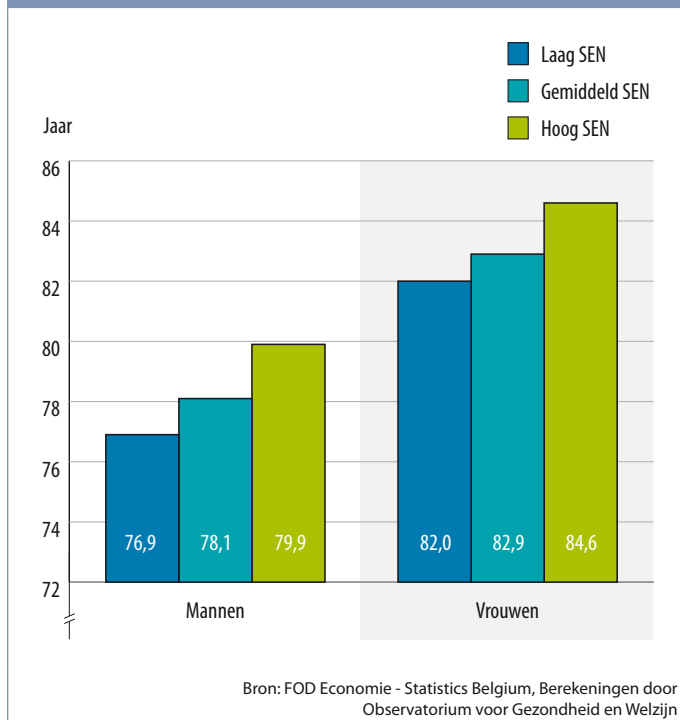

[63] Er bestaat een duidelijke definitie voor het opstellen van statistische overlijdensformulieren: het Koninklijk Besluit van 17 juni 1999 dat het opmaken van een jaarlijkse statistiek van de doodsoorzaken voorschrijft, definieert doodgeboorte als volgt: "elk overlijden van een foetus waarvan het geboortegewicht gelijk is aan of hoger dan 500g of, indien het geboortegewicht onbekend is, de overeenstemmende duurtijd van de zwangerschap (22 weken) of de grootte (25 cm van kruin tot hiel)". In dit rapport werd deze definitie gehanteerd.

[64] De infantiele mortaliteit betreft het aantal levend geboren kinderen gestorven vóór hun 365ste levensdag per 1 000 aantal levendgeboorten.

De levensverwachting bij de geboorte van de Brusselaars varieert naargelang hun socio-economisch statuut. Om dit in kaart te brengen en bij gebrek aan gegevens werd er aan elke Brusselaar het socio-economisch niveau (SEN) van de gemeente waar hij/zij woont toegekend^[65]. Tussen de armste en rijkste Brusselse gemeenten is er een verschil in levensverwachting van 3,0 jaar bij de mannen en 2,6 jaar bij de vrouwen in de periode 2010-2014 (figuur 6-3).

Figuur 6-3: De levensverwachting bij de geboorte, naar socio-economisch niveau (SEN) van gemeenten en geslacht, Brussels Gewest, 2010-2014

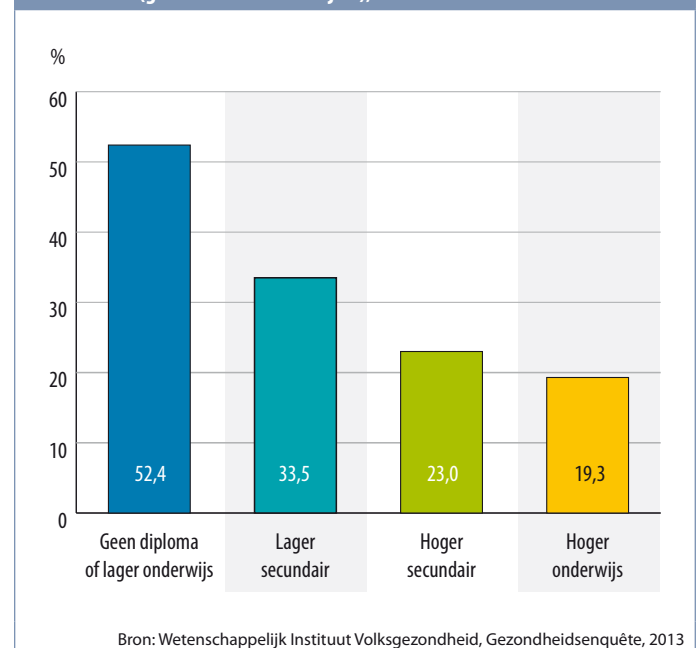
Volgens het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid ligt de levensverwachting van de vrouwen hoger, ook al is de levensverwachting in goede gezondheid ongeveer gelijk bij mannen en vrouwen. Vrouwen leven misschien langer maar wel in een minder goede gezondheid (Miermans en Van Oyen, 2002 ; Van Oyen et al., 2013). De levensverwachting in goede gezondheid stijgt gradueel met het opleidingsniveau (Van Oyen et al., 2013).

6.3 De subjectieve gezondheid

De "subjectieve gezondheid" is een begrip dat zowel het welzijn als de gezondheid in brede zin omvat. Het wordt gebruikt als indicator van de algemene gezondheid van een bevolking. Volgens de Gezondheidsenquête 2013 (Tafforeau, 2014) verklaart een kwart (24,9 %) van de Brusselse bevolking van 15 jaar en ouder niet in een goede gezondheid te verkeren. Dit aandeel is stabiel gebleven sinds 1997.

Het aandeel personen die hun eigen gezondheidstoestand als niet goed beoordelen, verschilt beduidend naargelang het socio-economisch statuut (op eenzelfde leeftijd en bij hetzelfde geslacht), gemeten door het opleidingsniveau. Er is een duidelijke sociale gradiënt: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager het aandeel personen dat de eigen gezondheid als niet goed beschrijft (na standaardisatie voor leeftijd). Onder de Brusselaars (15 jaar en ouder) met ten hoogste een diploma lager onderwijs, beschrijft meer dan de helft hun gezondheid als niet goed, in vergelijking met één vijfde van de personen met diploma hoger onderwijs (figuur 6-4).

Figuur 6-4: Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder die de eigen gezondheid als niet goed beoordelen naar opleidingsniveau (gestandaardiseerd cijfer), 2013

[65] De gemeenten zijn geklasseerd in drie categorieën op basis van een statistische clusteranalyse. Deze indeling is gebaseerd op drie indicatoren van 2012: het mediaan inkomen per belastingaangifte, het werkloosheidspercentage en het aandeel leefloongerechtigden (18-64 jaar). De categorie van gemeenten met een hoger SEN bevat 5 gemeenten: Oudergem, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe. De categorie van de gemeenten met een lagere SEN omvat 6 gemeenten: Anderlecht, Brussel Stad, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Schaarbeek. De 8 andere gemeenten worden geklasseerd bij het deel van de tussenliggende categorie.

6.4 Invaliditeit

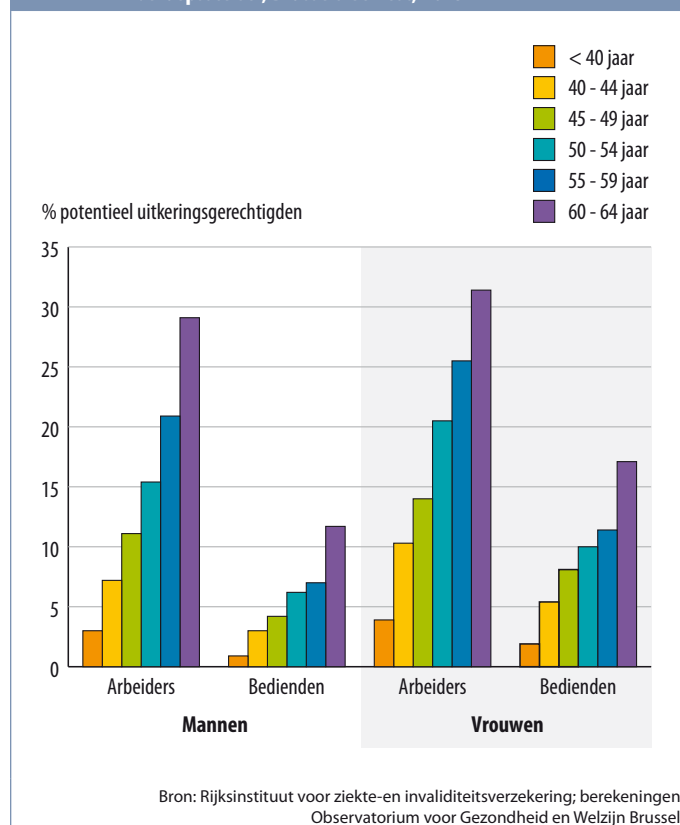
Gezondheidsproblemen kunnen aan de oorsprong liggen van arbeidsongeschiktheid van lange duur (invaliditeit) met inkomensverlies tot gevolg. De gegevens over invaliditeit in dit rapport gaan over personen die op 30 juni van het betreffende jaar een *invaliditeitsuitkering* ontvingen. Het gaat hier enkel over de uitkeringen aan werknemers (en dus geen zelfstandigen) of werklozen die genieten van een ziekte- en invaliditeitsverzekering (algemeen stelsel). Daarenboven gaat het niet over de werkonbekwaamheid van minder dan een jaar^[66].

In 2015 werd 7,3% van de Brusselse werknemers getroffen door 'invaliditeit', het betreft relatief meer vrouwen (8,0%) dan mannen (6,5%)^[67]. Over het algemeen is het aantal Brusselse werknemers die het statuut van invaliditeit kregen toegewezen de laatste jaren systematisch toegenomen, gaande van 19 676 in 2000 naar 28 878 in 2015. Deze stijgende evolutie wordt beïnvloed door verschillende fenomenen: (1) de actieve bevolking en zodoende het aantal potentieel uitkeringsgerechtigden is algemeen genomen sterk gestegen, in het bijzonder als gevolg van een grotere arbeidsparticipatie van vrouwen, (2) de invaliditeit stijgt met de leeftijd, de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen sinds 1997 heeft geresulteerd in een toename van het aantal werkende vrouwen ouder dan 60 jaar en dus ook in een toename van het aandeel vrouwen met invaliditeit, en (3) een algemene vergrijzing van de beroepsbevolking waardoor meer en meer mensen zich in de oudere leeftijdsgroepen bevinden waar het risico op arbeidsongeschiktheid groter wordt (De Cock, 2012). Deze stijging is belangrijk, hoewel ze minder uitgesproken is in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten. Dit verschil in evolutie kan verklaard worden door factoren die verband houden met de deelname aan de arbeidsmarkt (lagere arbeidsparticipatie), de leeftijdsopbouw van de Brusselse bevolking (jongere bevolking) en de soort banen die worden ingevuld door de Brusselaars (minder werkgelegenheid in de primaire sector).

In het Brussels Gewest neemt het aantal invaliden wel toe, maar de invaliditeitsgraad voor de Brusselse werknemers bleef tussen 2005 en 2011 stabiel en steeg licht gedurende de laatste drie jaren: hij steeg van 6,1% in 2011 naar 7,3% in 2015. Net als de voorbije jaren worden ook in 2015 arbeiders 2,4 keer meer getroffen door invaliditeit dan bedienden. Bij gelijke leeftijd en gelijk beroepsstelsel, worden vrouwen vaker getroffen dan mannen.

De invaliditeitsgraad neemt toe met de leeftijd; ongeveer een derde van de mannelijke en vrouwelijke arbeiders tussen 60 en 64 jaar worden getroffen door invaliditeit (figuur 6-5).

Figuur 6-5: Aandeel invaliden per leeftijdsgroep, geslacht en beroepsstelsel, Brussels Gewest, 2015

[66] Voor meer info, zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2016), De invaliditeit in het Brussels Gewest, Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest (te verschijnen).

[67] In deze verhoudingscijfers bevat de noemer al de werknemers of werklozen die aanspraak kunnen maken op een arbeidsongeschiktheidsuitkering volgens de algemene regeling, uitgezonderd de bruggepensioneerden.

6.5 Toegang tot preventie: kankeropsporing

De toegang tot gezondheidszorg, zowel preventieve zorg als curatieve, is algemeen genomen moeilijk voor een groot deel van de Brusselse huishoudens. Zo wordt er een sociale gradiënt geobserveerd in het gebruik van preventieve zorg.

6.5.1 OPSPORING VAN BORSTKANKER

De totale dekking van de opsporing van borstkanker stijgt met het socio-economisch niveau van de gemeente waar men woont^[68]. Daarentegen is het aandeel vrouwen die een mammografie laten doen in het kader van het specifieke programma (de zogenaamde 'mammotest') licht hoger in de gemeenten met een laag socio-economisch niveau (tabel 6-1). Indien dit programma voor een "inhaalbeweging" zorgt, kan het de verschillen in termen van de totale dekking niet aanzienlijk verminderen omwille van de algemeen lage participatie van Brusselse vrouwen aan het georganiseerd programma.

Tabel 6-1: Dekkingsgraad (%) van de georganiseerde screening en van alle uitgevoerde mammografieën bij vrouwen van 50 tot 69 gedurende de laatste 2 jaar, per SEN van de gemeente, 2012-2013

Socio-economisch niveau van de gemeente	Mammotest	Mammografie en/of mammotest
Laag	11,6 %	49,4 %
Gemiddeld	10,7 %	54,4 %
Hoog	8,8 %	59,5 %

Bron: AIM/IMA, 2016

6.5.2 OPSPORING VAN BAARMOEDERHALSKANKER

Het uitstrijkje van de baarmoederhals is bedoeld voor vrouwen van 25 tot 64 jaar. Het wordt aanbevolen dit onderzoek om de 3 jaar te herhalen. Dit onderzoek wordt terugbetaald door de verplichte ziekteverzekering. Volgens de gegevens van het InterMutualistisch Agentschap (IMA) heeft in de periode 2010-2012 slechts de helft van de Brusselse vrouwen van 25 tot 64 (49,2 %) dit onderzoek laten doen. De dekkingsgraad van deze uitstrijkjes stijgt met het socio-economische niveau van de woongemeente^[69] (tabel 6-2).

Tabel 6-2: Percentage van de rechthebbenden op een verplichte ziekteverzekering van 25 tot 64 jaar die gedurende een periode van 3 jaar een uitstrijkje van de baarmoederhals liet uitvoeren, per SEN van de gemeente, 2011-2013

Socio-economisch niveau van de gemeente	Uitstrijkje van de baarmoederhals
Laag	46,8 %
Gemiddeld	49,8 %
Hoog	54,7 %

Bron: AIM/IMA, 2016

Dit verschil zou nog groter zijn indien de indicator per jaar zou gemeten worden, omdat de vrouwen van de gemeenten met een hoog socio-economisch niveau veel regelmatigere uitstrijkjes laten doen dan aanbevolen.

We kunnen dus een sociale gradiënt waarnemen bij de opsporing van borstkanker en baarmoederhalskanker. Deze gradiënt is deels te verklaren door de socio-economische ongelijkheden die bestaan voor het beroep doen op een gynaecoloog (die in Brussel het vaakst deze onderzoeken uitvoeren).

[68] De gemeenten zijn op een andere manier gecategoriseerd dan in de vorige delen. In de studie over de opsporing van borstkanker zijn de gemeenten geklasseerd in drie categorieën op basis van een statistische analyse per cluster van indicatoren voor de oudere bevolking. Deze indeling is gebaseerd op vijf indicatoren: het percentage langdurig werklozen (> 2 jaar) bij personen van 50 jaar en ouder (2010), het aandeel leefloongerechtigden (2011), het aandeel bejaarden dat recht heeft op een gewaarborgd inkomen (2011), het gemiddeld inkomen per inwoner (2009) en een indicator die betrekking heeft op het eigenaarschap van de woning van de inwoners (Algemene socio-economische enquête 2001). Op basis van deze indicatoren bij ouderen, bestaat de categorie gemeenten met een hoog SEN uit 7 gemeenten: Oudergem, Sint-Agatha-Berchem, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe. De 7 gemeenten met een laag SEN zijn: Anderlecht, Brussel-stad, Etterbeek, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Schaarbeek. De 5 overige gemeenten maken deel uit van de gemiddelde categorie.

[69] Cf. voetnoot 65.

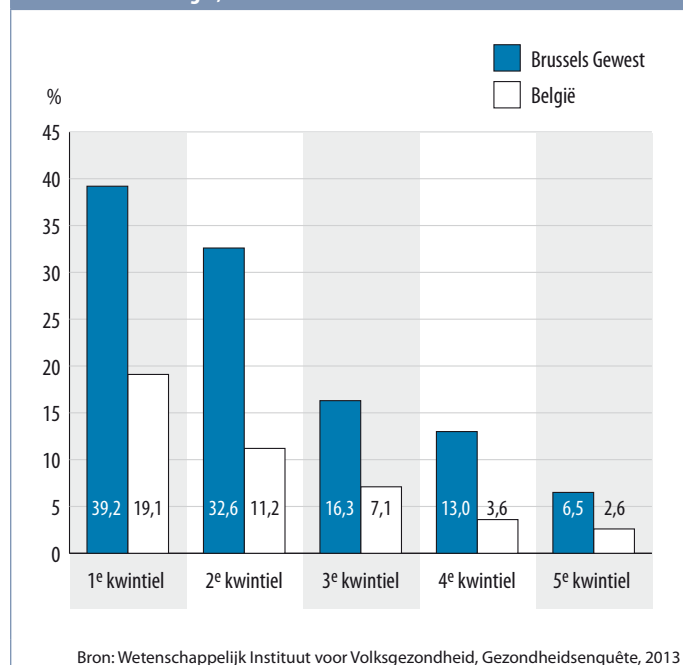
6.6 Toegang tot gezondheidszorg

6.6.1 UITSTELLEN VAN GEZONDHEIDSZORGEN

De toegang tot gezondheidszorg blijft moeilijk voor heel wat Brusselse huishoudens. Volgens de Gezondheidsenquête 2013 (Demarest, 2015) verklaart bijna een vierde van de Brusselse huishoudens (22,5 %) gezondheidszorg te hebben uitgesteld om financiële redenen. Dergelijk uitstel komt meer voor in huishoudens met lage inkomens. Dit gebeurt ook vaker in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten van het land, ongeacht het inkomensniveau van het huishouden (met meer uitgesproken verschillen voor de laagste kwintielen). Ongeveer 40 % van de Brusselse huishoudens met een inkomen in het eerste inkomenskwintiel (de 20 % meest "armen") verklaren zich gezondheidszorgen te hebben ontzegt of te hebben uitgesteld om financiële redenen (figuur 6-6).

Het uitstellen van gezondheidszorgen komt vaker voor bij eenoudergezinnen (35,8 %) dan bij andere huishoudens: alleenstaanden (22,8 %), koppels met kind(eren) (20,8 %) en koppels zonder kind(eren) (14,3 %).

Figuur 6-6: Percentage huishoudens die verklaren in het afgelopen jaar gezondheidszorgen te hebben moeten uitstellen om financiële redenen, naar inkomenskwintiel, Brussels Gewest en België, 2013

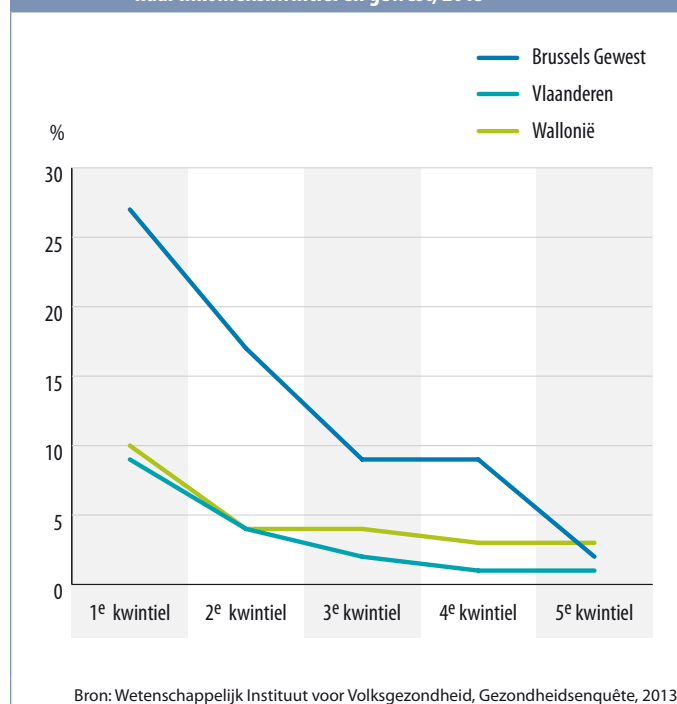

6.6.2 TANDZORG BIJ VOLWASSENEN

Volwassenen worden aangeraden om elk jaar naar de tandarts te gaan. Zo'n jaarlijkse controle is belangrijk voor de mondgezondheid en de algemene gezondheid. Echter, ook tandzorg is financieel moeilijk voor heel wat Brusselse huishoudens. Uit de gegevens van de Gezondheidsenquête 2013 blijkt dat 14,4 % van de Brusselse huishoudens hun tandartsbezoek uitstellen omwille van de financiële drempel. Dit aandeel is aanzienlijk hoger dan in Vlaanderen (2,8 %) en Wallonië (4,6 %).

In de drie regio's komt dergelijk uitstel vaker voor in de huishoudens met lage inkomens, al is het verschil in uitstel tussen de eerste en laatste kwintiel veel groter in de Brussels Gewest. Maar liefst 27,4 % van de Brusselse huishoudens met een inkomen in het eerste inkomenskwintiel (de 20 % meest "armen") verklaren zich tandzorg te hebben ontzegt omwille van financiële redenen (figuur 6-7). In Vlaanderen en Wallonië zijn dit respectievelijk 8,9 % en 10,3 % van de "armste" huishoudens.

Figuur 6-7: Percentage huishoudens die verklaren in het afgelopen jaar tandzorg te hebben moeten uitstellen om financiële redenen, naar inkomenskwintiel en gewest, 2013

Volgens de gegevens van het InterMutualistisch Agentschap, zijn gemiddeld slechts 43,6 % van de Brusselse volwassenen (18 jaar of ouder) minstens 2 keer naar de tandarts geweest over een periode van 3 jaar (2011-2014). Hiermee ligt het Brussels Gewest tussen het Vlaamse (49,3 %) en het Waalse gemiddelde (40,4 %). Zoals hierboven beschreven, bestaat er een sociale gradiënt in het bezoek aan de tandarts. Als we het gemiddelde socio-economisch niveau (SEN) van de gemeente^[70] nemen, als proxy voor het socio-economisch statuut van de bewoners van de betreffende gemeente, dan zien we grote verschillen in het tandartsbezoek tussen de SENs van de Brusselse gemeenten (39,3 % voor de lage; 44 % voor de gemiddelde en 50,6 % voor de hoogste SEN gemeenten). Dit lijkt voor een deel samen te hangen met het grote verschil in aanbod aan tandartsen (geconventioneerde en niet-geconventioneerde) naargelang het SEN van de gemeente. In gemeenten met een lage SEN zijn er slechts gemiddeld 5,2 geconventioneerde tandartsen per 10 000 inwoners, terwijl dit er 12,3 zijn in gemeenten met een hoge SEN. Indien we daarbij ook de niet-geconventioneerde tandartsen tellen zijn er 22,3 tandartsen beschikbaar per 10 000 inwoners in gemeenten met een hoge SEN, in vergelijking met 9,5 tandartsen in de gemeenten met een lage SEN^[71] (tabel 6-3).

Tabel 6-3: Regelmatig tandartsbezoek en aantal tandartsen per SEN van de gemeente, Brussels Gewest, 2011-2014

Socio-economisch niveau van de gemeente	Percentage van de begunstigen van de verplichte ziekteverzekering (18 jaar of ouder) die minstens 2 contacten met de tandarts hebben in 2 verschillende jaren tussen 2011-2014	Aantal tandartsen per 10 000 inwoners 2016	Aantal geconventioneerde tandartsen per 10 000 inwoners 2016
Laag	39,3 %	9,5	5,2
Gemiddeld	44,0 %	12,9	8,1
Hoog	50,6 %	22,3	12,3

Bron: IMA, RIZIV; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[70] Cf. voetnoot 65.

[71] Bron: RIZIV, gegevens van september 2016.

7. HUISVESTING

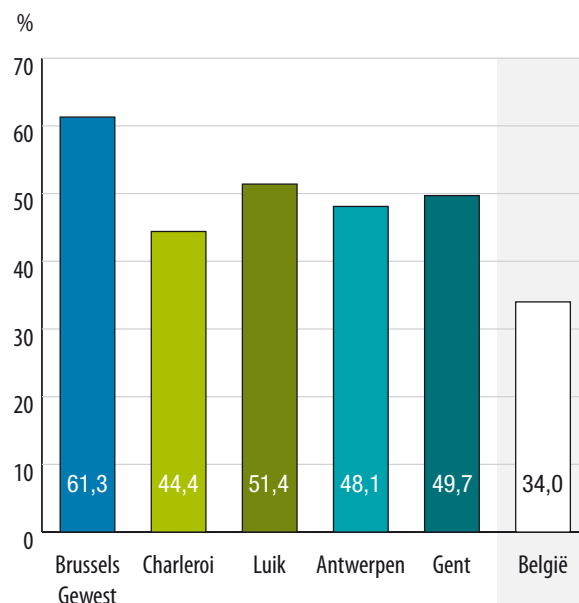
De beperkte beschikbaarheid van gegevens maakt het moeilijk om de huisvestingsproblematiek waarmee het Brussels Gewest geconfronteerd wordt, nauwkeurig in kaart te brengen. De thematische rapporten over armoede in Brussel van het Observatorium en de beschikbare gegevens (hieronder gepresenteerd) maken echter duidelijk dat een groot aantal Brusselaars geconfronteerd worden met grote moeilijkheden om toegang te vinden tot een degelijke woning. De uitzonderlijk hoge huur- en verkoopprijs, de verouderde staat van de woningen en de hoge armoede hebben als gevolg dat een niet verwaarloosbaar deel van de bevolking leeft in overbevolkte woningen van slechte kwaliteit of zich verplicht ziet te verhuizen naar buiten het Brussels Gewest.

7.1 Een meerderheid is huurder

Het Brussels Gewest kent een bijzonder groot aandeel huurders. Op basis van de CENSUS 2011 stellen we vast dat in het Brussels Gewest 61,3 % van de woningen huurwoningen zijn, in vergelijking met 33,8 % in Wallonië, 29,0 % in Vlaanderen en ongeveer 50 % in het merendeel van de overige grote Belgische steden (figuur 7-1).

Binnen het Brussels Gewest zijn er grote verschillen in het aandeel huurders tussen de statistische sectoren (kaart 7-1): in het centrum van het Gewest en binnen de eerste kroon ligt het percentage huurders veel hoger dan in de tweede kroon. Ook de statistische sectoren waar de sociale huurwoningen gelegen zijn, zijn eveneens duidelijk zichtbaar op de kaart.

Figuur 7-1: Percentage huurwoningen in het totaal aantal woningen, Brussels Gewest en de grote steden, 2011

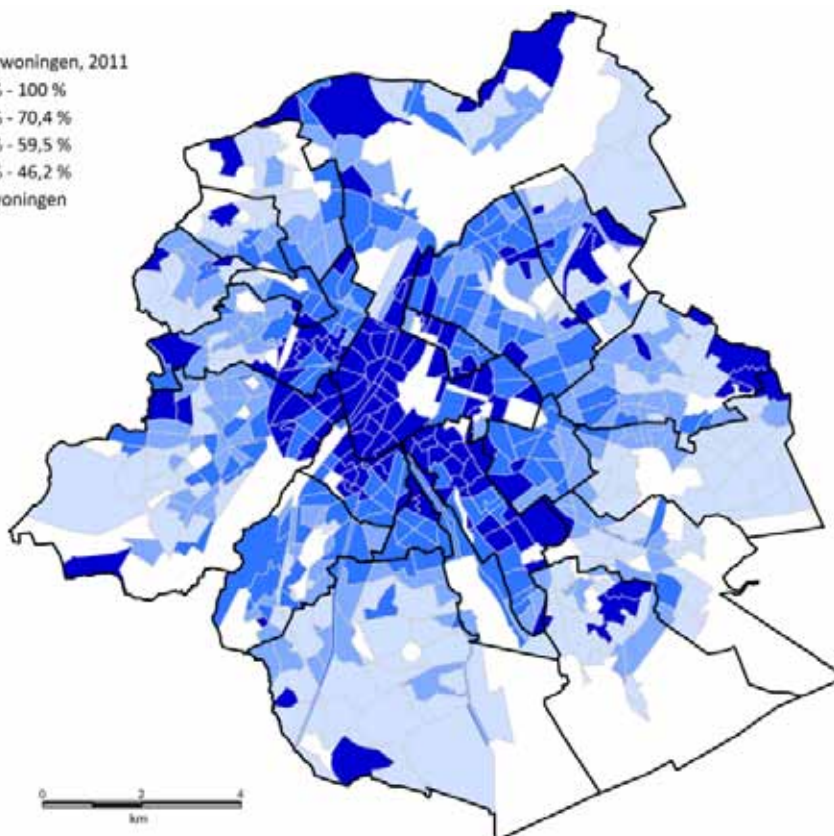

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, CENSUS 2011

Kaart 7-1: Aandeel huurwoningen in het totaal aantal woningen, per statistische sector, Brussels Gewest, 2011

Aandeel huurwoningen, 2011

- 70,4 % - 100 %
- 59,5 % - 70,4 %
- 46,2 % - 59,5 %
- 11,1 % - 46,2 %
- < 50 woningen

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, CENSUS 2011

7.2 Kwaliteit van de woning en ongelijkheden

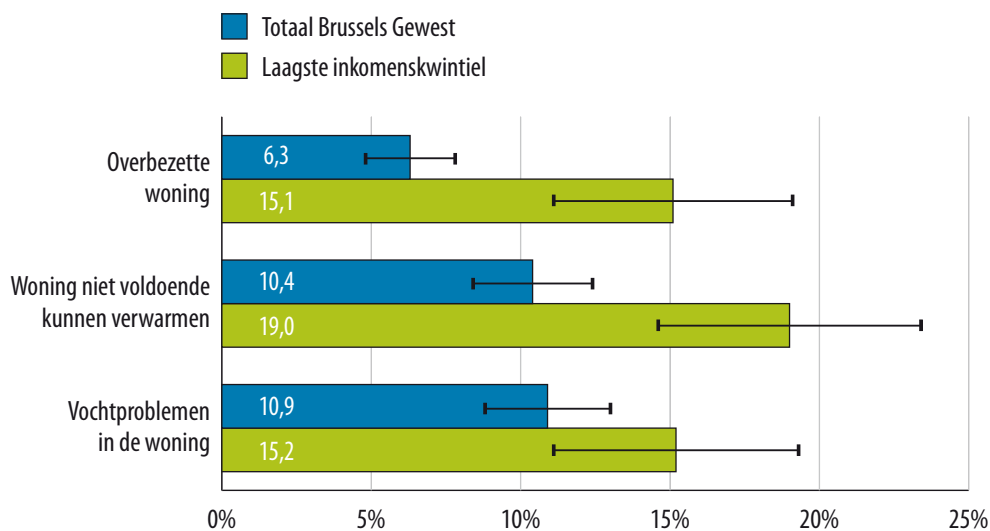
Omdat er geen recentere gegevens over de woningkwaliteit beschikbaar zijn, hernemen we hier het hoofdstuk uit de Welzijnsbarometer 2015.

Ongeveer 22,0% van de Brusselse huishoudens verklaart in de Gezondheidsenquête 2013 een woning te betrekken met minstens één van volgende problemen: vocht in de woning, overbezetting en/of niet de mogelijkheid hebben de woning te verwarmen. Dit aandeel ligt duidelijk lager in Vlaanderen (8,7%) en Wallonië (13,2%).

Het aandeel huishoudens dat aangeeft geconfronteerd te worden met één van deze problemen varieert naargelang de kenmerken van de huishoudens. Private huurders (26%) worden vaker met deze problemen geconfronteerd dan eigenaars (13%). Op het vlak van het huishoudtype worden koppels met kind(eren) het vaakst getroffen (34%), koppels zonder kind(eren) het minst (14%). 20% van de koppels met kind(eren) wordt geconfronteerd met een situatie van overbevolking (tegenover 0% voor gezinnen zonder kinderen en 5% voor eenoudergezinnen); 17% van de eenoudergezinnen meldt vocht- en schimmelp Problemen (tegenover 8% bij alleenstaanden) (Charafeddine, 2015).

De kwaliteit van de woning en de leefomgeving varieert ook sterk naargelang het inkomensniveau. Onder de 20% armste Brusselse huishoudens (op basis van het equivalent beschikbaar inkomen), meldt ongeveer 35% minstens één van de hierboven vermelde problemen met hun woning, tegenover ongeveer 10% onder de 20% rijkste Brusselse huishoudens. Figuur 7-2 geeft het aandeel Brusselse huishoudens weer dat geconfronteerd wordt met problemen op het vlak van de kwaliteit van hun woning, respectievelijk voor de hele bevolking en voor de 20% armste huishoudens.

Figuur 7-2: Percentage huishoudens met comfortprobleem in hun woning, totale bevolking en laagste inkomenskwaartiel, Brussels Gewest, 2013

Bron: Wetenschappelijk Instituut voor de Volksgezondheid, Gezondheidsenquête 2013

7.3 Sociale huisvesting en aanverwante

Op 31 december 2014 beheerde de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) 39 531 sociale woningen^[72] waarvan er 36 377 verhuurd zijn en 3 154 onbewoond (renovatie of leegstand). Het totaal aantal sociale woningen is dus met 281 woningen gestegen tegenover 31 december 2013; het aantal bewoonde woningen steeg met 240 eenheden.

Op 31 december 2014 bedroeg de verhouding van het aantal sociale woningen tot het aantal huishoudens 7,3 %. Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten: Watermaal-Bosvoorde is de gemeente met het hoogste aandeel sociale woningen (18,0 %), Elsene telt het laagste aandeel (3,3 %)^[73].

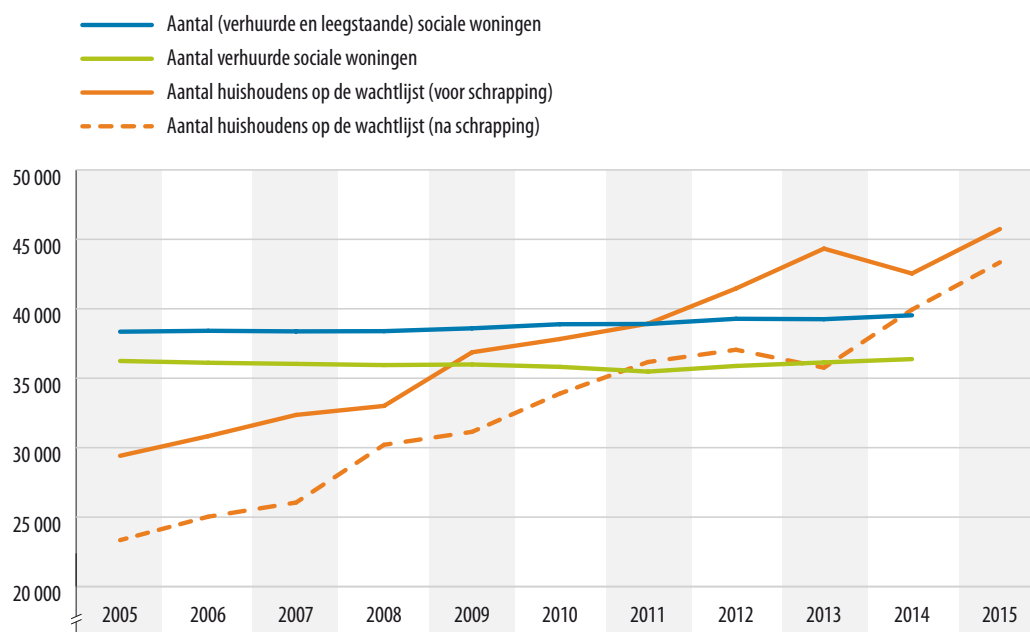
Het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning neemt voortdurend toe. Op 31 december 2015 stonden 45 742 huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning (voor schrapping) (figuur 7-3). Wanneer men het aantal bewoonde woningen op 31 december 2014 (36 377) optelt bij het aantal personen op de wachtlijst (42 540), kan men stellen dat er in het Brussels Gewest vraag is naar 78 917 sociale woningen. Slechts aan minder dan de helft van deze vraag (46,0 %) wordt voldaan.

Naast de sociale woningen die beheerd worden door de OVM, bestaan er ook nog een (zeer beperkt) aantal andere vormen van publieke huisvesting met sociaal karakter (gemeentelijke woningen, OCMW, Woningfonds) of andere formules zoals de woningen verhuurd door de Sociale Verhuurkantoren (SVK).

De opdracht van de SVK's bestaat erin om een deel van de Brusselse huurmarkt te socialiseren en mensen met een bescheiden inkomen toegang te geven tot kwaliteitsvolle woningen, aan een redelijke huurprijs. Het aantal woningen dat verhuurd wordt via een SVK neemt de laatste jaren toe: op 31 december 2015 telde het Brussels Gewest 4 085 woningen die verhuurd worden door een SVK^[74], dit zijn er 322 meer dan op 31 december 2014.

"In het Brussels Gewest wordt slechts aan minder dan de helft van de vraag naar sociale woningen tegemoet gekomen."

Figuur 7-3: Aantal huishoudens op de wachtlijst (voor en na schrapping) voor een sociale woning en aantal (verhuurde) sociale woningen, Brussels Gewest, 31 december 2005-2015* (NAPIncl)

Bron: Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (Statistische inlichtingen 2005-2014 en Jaarverslag 2015)

*Opmerking: de cijfers van het aantal huishoudens op de wachtlijst (na schrapping) wordt telkens geteld op 1 januari van het daaropvolgende jaar.

[72] Het totaal aantal sociale woningen hier weergegeven bevat enkel verhuurde en leegstaande sociale woningen. Andere soorten patrimonialia, zoals woningen ter beschikking gesteld aan concierges, zijn niet mee in rekening gebracht.

[73] Bron: wijkmonitoring

[74] Bron: Federatie van de Sociale Verhuurkantoren van het Brussels Gewest.

7.4 Private huurmarkt

Deze paragraaf baseert zich volledig op de enquête "Observatiecentrum van de huurprijzen" van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (De Keersmaecker, 2016).

Sinds 2004 kenden de huurprijzen in het Brussels Gewest regelmatig een sterkere stijging dan de *gezondheidsindex* (die de evolutie weergeeft van de prijs van consumptieartikelen^[75] en die als basis dient voor de loonindexatie en aanpassingen van pensioenen, bijstandsuitkeringen en vervangingsinkomens). Tussen 2004 en 2015 steeg de mediaan huurprijs, geactualiseerd aan de prijzen van 2015, van €532 naar €650, dat is een stijging met 22,2 % over de hele periode. In vergelijking met de *gezondheidsindex*, stegen de huurprijzen gemiddeld bijna 2 % meer per jaar.

Voor de *leefloongerechtigden* betekent een woning uit de private huursector betrekken dat men een groot deel van het beschikbaar inkomen moet spenderen aan de huur. Dit loopt, afhankelijk van de gezinssituatie, op tot de helft of zelfs twee derde van het leefloon in 2015 (tabel 7-1).

Tabel 7-2 geeft de evolutie weer van de toegankelijkheid van de private huurmarkt per *inkomensdecieel*^[76], veronderstellend dat de huurprijs niet meer mag bedragen dan 25 % van het huishoudensbudget. Onder deze hypothese hebben de eerste zes decielen, ofwel 60 % van de bevolking, slechts toegang tot 9 % van de private huurmarkt in 2015 (tegenover 17 % in 2008). De toegang tot huisvesting wordt sterk bemoeilijkt door de snelle stijging van de huurprijzen gedurende de laatste jaren.

"De afgelopen jaren stegen de huurprijzen in het Brussels Gewest sterker dan de gezondheidsindex. Het aandeel van het huishoudensbudget dat naar de huur gaat steeg sterk en bijgevolg daalde de toegang tot de huurmarkt aanzienlijk, in het bijzonder voor gezinnen met lage inkomens."

Tabel 7-1: Aandeel van de huurprijs voor een appartement in het huishoudensbudget van Brusselaars met een leefloon, 2015

Huishoudenstype	Leefloon (1)	Kenmerken huurappartement (2)		Aandeel van de huur in het budget	Budget na de betaling van de huur
		Aantal slaapkamers	Mediane huurprijs		
Alleenstaande	833,7 €	0	500 €	60,0 %	333,7 €
		1	600 €	72,0 %	233,7 €
Gezin: alleenstaande met kind(eren) of koppel met of zonder kind(eren)	1 111,6 €	1	600 €	54,0 %	511,6 €
		2	700 €	63,0 %	411,6 €

(1) Bedragen op 01/09/2015, in juni 2016 werden de bedragen aangepast, cf. tabel 3-1.
In deze tabel wordt geen rekening gehouden met andere inkomsten, zoals kinderbijslag, onderhoudsuitkering, ...

(2) Cijfers van het Observatiecentrum van de huurprijzen 2015 (De Keersmaecker, 2016).

Tabel 7-2: Evolutie van het voor elk inkomensdecieel toegankelijke deel van het huurwoningenbestand, Brussels Gewest, 2008-2015

Inkomens-decielen	Toegankelijk aandeel van het huurwoningenbestand (%) indien huurprijs minder bedraagt dan						
	25 % van het beschikbaar inkomen						30 % van het beschikbaar inkomen
	2008	2010	2011	2012	2013	2015	2015
2	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
3	2 %	1 %	1 %	1 %	0 %	1 %	2 %
4	3 %	2 %	2 %	2 %	1 %	1 %	4 %
5	8 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	9 %
6	17 %	12 %	13 %	15 %	10 %	9 %	24 %
7	40 %	28 %	26 %	31 %	26 %	25 %	45 %
8	66 %	57 %	58 %	58 %	54 %	52 %	72 %
9	89 %	87 %	87 %	87 %	85 %	83 %	91 %

Bron: De Keersmaecker, 2016

[75] Zonder rekening te houden met alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (met uitzondering van LPG).

[76] Op basis van het netto belastbaar inkomen (fiscale statistieken).

7.5 Dak- en thuislozen

Net als in andere grote steden vormt de aanwezigheid van dak- en thuislozen in het Brusselse stadsbeeld één van de meest zichtbare vormen van armoede. Het verlies van huisvesting is vaak het resultaat van een langdurig en complex proces. Thuislozen worden geconfronteerd met een meervoudige problematiek die zich uitstrekt over meerdere levensdomeinen (la Strada, 2013).

Op 6 november 2014 organiseerde la Strada een derde telling van dak- en thuislozen en mensen in ontoereikende huisvesting in het Brussels Gewest. Het Steunpunt herinnert eraan dat deze cijfers de realiteit altijd zullen onderschatten, als gevolg van de moeilijkheden om de problematiek volledig te overzien. Er werden 2 603 mensen geteld, waarvan 30 % dakloos was (op straat of in noodopvang), 31 % thuisloos (onthaaltehuizen), 37,5 % in ontoereikende huisvesting woonde (kraakpanden, NEOS^[77], onderhandelde bezettingen...) en 1,5 % in het ziekenhuis verbleef.

Sinds 2010 (de vorige telling) is het aantal dak- en thuislozen in het Brussels Gewest met 33 % gestegen (la Strada, 2015).

La Strada beschikt eveneens over gegevens betreffende huisvesting in transit- en begeleid wonen: 713 mensen verbleven in begeleid wonen, 536 mensen in een transitwoning (la Strada, 2015).

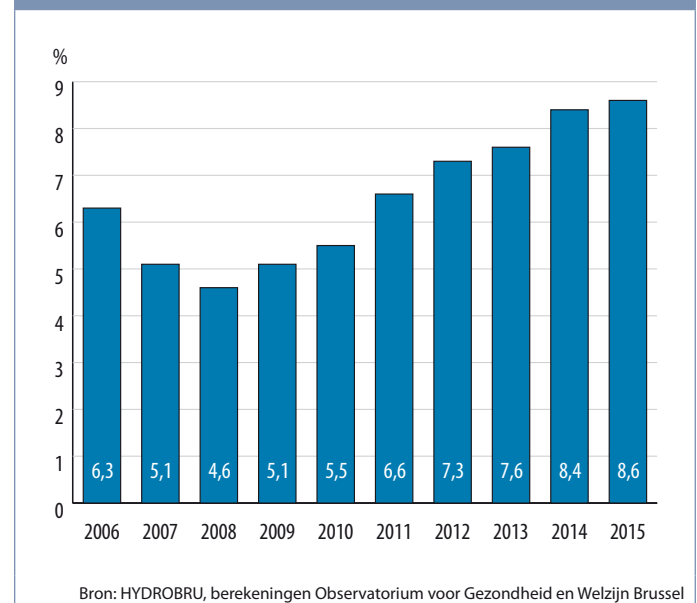
7.6 Water- en energievoorziening

Elektriciteit en gas vormen een belangrijke kost voor de huishoudens. De combinatie van ontoereikende inkomens, verouderde en dikwijls slecht geïsoleerde woningen en, in het bijzonder, de hoge energiekosten, zorgt ervoor dat heel wat huishoudens zich in een situatie van energiearmoede bevinden, namelijk ze ondervinden bijzondere moeilijkheden om te voldoen aan hun basisbehoeften op het vlak van energie (Huybrechts, Meyer et Vranken 2011). Vandaag ontbreekt het, net als voor de huisvestingsproblematiek in het algemeen, in het Brussels Gewest aan indicatoren om dit fenomeen cijfermatig te analyseren. De twee indicatoren die opgevraagd werden bij de distributienetbeheerders voor water en elektriciteit en hieronder gepresenteerd worden, geven reeds een eerste idee over het aantal personen met betalingsmoeilijkheden. Het fenomeen van energie-armoede is echter groter en zich enkel baseren op deze cijfers leidt tot een onderschatting van het aantal personen in een situatie van energie-armoede.

In 2015 werden er 21 085 vermogensbegrenzers gebruikt in het Brussels Gewest, dit is iets minder dan in 2014 (21 221 vermogensbegrenzers) waardoor de stijging die de afgelopen jaren werd vastgesteld niet wordt doorgezet. Een vermogensbegrenzer is een systeem dat het elektrisch vermogen van de elektriciteitsmeter beperkt maar wel zorgt voor een minimale continue stroomvoorziening. Het wordt op aanvraag van de energieleverancier geplaatst wanneer een klant betalingsmoeilijkheden heeft (Sibelga, 2015).

Voor personen die moeilijkheden hebben om hun waterfactuur te betalen, biedt HYDROBRU^[78] twee mogelijke oplossingen: het Sociaal Fonds en afbetalingsplannen (betaling gespreid over enkele maanden). Sinds 2008 neemt het aantal toegekende afbetalingsplannen sterk toe. In 2015 werden er 26 262 afbetalingsplannen toegekend, dit zijn er 1 126 meer dan in 2014. Dit maakt dat 8,6 % van de huishoudelijke waterfacturen via een afbetalingsplan gebeurde (figuur 7-4).

Figuur 7-4: Evolutie van het aandeel afbetalingsplannen voor water op het totaal aantal particuliere waterfacturen, Brussels Gewest, 2006-2015

[77] Niet Erkende Opvangstructuren

[78] Brusselse intercommunale voor waterdistributie en sanering.

8. MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE

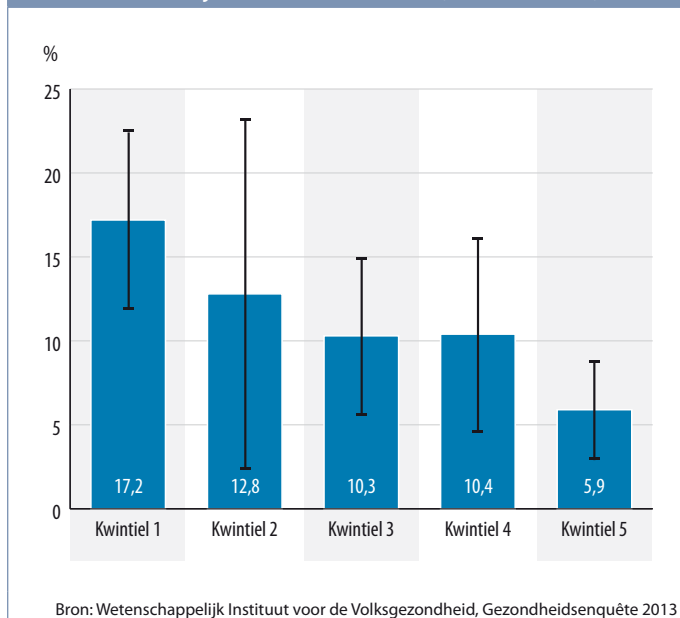
De laatste dimensie die in deze barometer aan bod komt, betreft de maatschappelijke participatie. Ondanks de grote rijkdom van het sociale en verenigingsleven in het Brussels Gewest is het niet voor iedereen even toegankelijk.

8.1 Sociale contacten en ontspanningsmogelijkheden

Het sociale welbevinden hangt niet enkel af van het inkomensniveau. Ook mensen die niet in armoede leven kunnen lijden onder een gebrek aan sociale contacten. Toch stellen we een verband vast tussen het inkomensniveau en de frequentie en kwaliteit van sociale contacten. Armoede is niet enkel kwestie van inkomen, het staat ook vaak gelijk aan sociaal isolement.

In de gezondheidsenquête 2013 geeft 11,2 % van de bevroegde bewoners van het Brussels Gewest (van 15 jaar en ouder) aan ontevreden te zijn over hun sociale contacten, tegenover 7,8 % in Vlaanderen en 9,6 % in Wallonië. De voldoening over sociale contacten hangt samen met het inkomensniveau: 17,2 % van de 20 % "armste" Brusselaars (met een inkomen in het 1^e kwintiel van de inkomensverdeling) (15 jaar en ouder) is ontevreden over zijn of haar sociale contacten; bij de 20 % rijkste Brusselaars (met een inkomen in het 5^e kwintiel van de inkomensverdeling) bedraagt dit aandeel slechts 5,9 % (figuur 8-1).

Figuur 8-1: Aandeel van de bevolking (15 jaar en ouder) dat niet tevreden is met zijn of haar sociale contacten, Brussels Gewest, 2013

Ook de EU SILC-enquête laat toe om indicatoren van sociale participatie te berekenen^[79].

Volgens deze enquête nam in 2014 15,7 % van de Brusselaars (16 jaar en ouder) deel aan sportieve, recreatieve (jeugdbeweging, gepensioneerdenvbond, vrijetijdsverenigingen, ...) of artistieke activiteiten (muziek, theater, beeldende kunsten, ...). Dit percentage ligt iets hoger in Wallonië (17,9 %) en opmerkelijk hoger in Vlaanderen (34,9 %)^[80]. In de Brusselse gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut zijn er verhoudingsgewijs meer inwoners die aan geen enkele vorm van culturele activiteit deelnemen dan in gemeenten met een hoog sociaaleconomisch statuut (Callier et al., 2012). Bovendien kan 35,5 % van de Brusselaars het zich niet veroorloven om een week op vakantie te gaan. Dit percentage ligt iets hoger in Wallonië (38,7 %) en opmerkelijk lager in Vlaanderen (18,3 %)^[81].

8.2 Geen internetverbinding hebben

Toegang hebben tot informatie- en communicatietechnologie (ICT) en deze kunnen gebruiken bevordert de sociale integratie: het zoeken naar werk en informatie, bepaalde administratieve handelingen maar ook andere dagelijkse activiteiten worden vaak vergemakkelijkt door het internet. Op basis van de Enquête ICT- en internetgebruik^[82] had 19,7 % van de Brusselse huishoudens in 2015 geen internetverbinding, dit percentage ligt een beetje hoger dan de schatting voor heel België (18,2 %).

Wanneer men meer specifiek naar huishoudens met kinderen kijkt, dan zien we dat het aandeel huishoudens zonder internetverbinding hoger ligt in het Brussels Gewest (12,3 %) dan in heel België (5,1 %). Voor huishoudens zonder kinderen zijn de verschillen minder groot: 22,4 % in het Brussels Gewest tegenover 23,0 % voor heel België (figuur 8-2). Bij alleenstaanden ligt het aandeel personen zonder internet dan weer hoger in België (35,0 %) dan in het Brussels Gewest (30,5 %) (niet geïllustreerd).

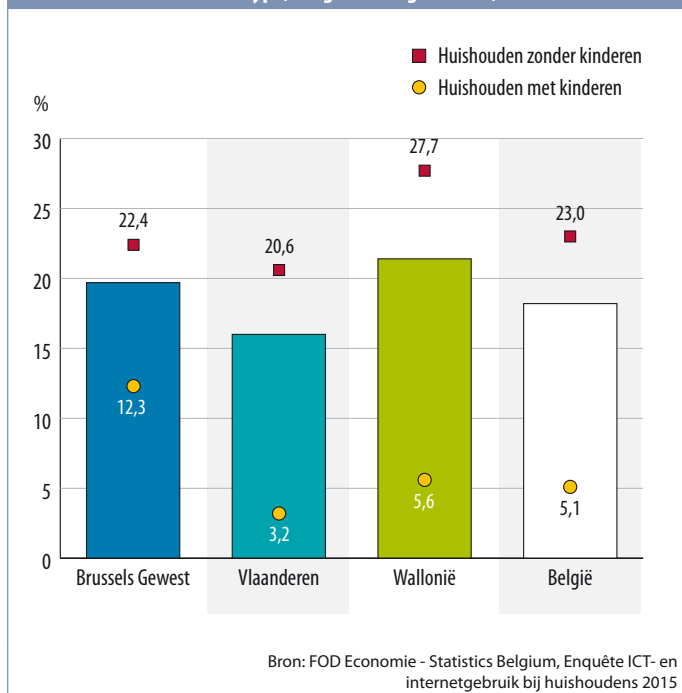
[79] Er zijn voor de EU-SILC indicatoren die in dit hoofdstuk aan bod komen geen betrouwbaarheidsintervallen beschikbaar. Aangezien het aantal geïnterviewde Brusselaars relatief laag ligt, moeten deze percentages met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

[80] Bron: EU-SILC 2014, berekeningen Studiedienst Vlaamse Regering.

[81] Bron: EU-SILC 2014, berekeningen Studiedienst Vlaamse Regering.

[82] De Enquête naar het ICT-gebruik bij huishoudens en individuen is als een speciale module 'ICT en Internet' gekoppeld aan de arbeidskrachtenenquête (FOD Economie - Statistics Belgium).

Figuur 8-2: Aandeel van de huishoudens zonder internetverbinding, naar huishoudentype, België en de gewesten, 2015

In 2011 (het meest recent beschikbare jaar voor het Brussels Gewest) haalden 38,9 % van de Brusselse huishoudens zonder internetconnectie aan dat het voor hen te duur was, tegenover 21,2 % in Vlaanderen en 21,6 % in Wallonië (23,6 % in heel België).

“Het aandeel huishoudens met kinderen zonder internetverbinding ligt meer dan dubbel zo hoog in het Brussels Gewest dan in heel België.”

9. BESLUIT EN SAMENVATTING

De Welzijnsbarometer verzamelt jaarlijks een reeks indicatoren die verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest belichten. De sociaaleconomische situatie van de Brusselaar wordt geschetst en waar mogelijk worden de armoede-indicatoren die bepaald werden in het kader van de Open Coördinatiemethode inzake Sociale Bescherming en Sociale Inclusie van de Europese Unie weergegeven.

Vooraleer enkele kerncijfers te geven, is het belangrijk op te merken dat een deel van de personen die in armoede leven waarschijnlijk ontbreken in heel wat statistieken; dit geldt in het bijzonder voor personen zonder wettig verblijf of daklozen.

ENKELE KERNCIJFERS

Het aandeel personen met “een risico op armoede of sociale uitsluiting” ligt in het Brussels Gewest rond de 38 %. Ongeveer een derde van de Brusselaars (30 %) moet zien rond te komen met een inkomen onder de armoederisicogrens. Dit armoederisico ligt bijzonder hoog bij personen die leven in een huishouden zonder werk of met een lage werkintensiteit. Bij de Brusselaars die actief zijn op de arbeidsmarkt is één op vijf (19 %) en bij de jongvolwassenen (jonger dan 25 jaar) meer dan één op vier (29 %) niet-werkend werkzoekend (NWW).

Een kwart van de Brusselse kinderen jonger dan 18 jaar (24 %) groeit op in een huishouden zonder inkomen uit werk. Het aandeel van de bevolking dat recht heeft op een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of een bijstandsuitkering ligt hoog in het Brussels Gewest: het betreft 22,5 % van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) en 18 % van de oudere bevolking (65 jaar en ouder).

Meer specifiek krijgt 5 % van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) een (equivalent) leefloon en dit aandeel is meer dan dubbel zo hoog bij de jongvolwassenen (11 %). Onder de oudere bevolking ontvangt 10 % een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO). Dit maakt dat in het Brussels Gewest meer dan één jongere op tien en één oudere op tien over zo goed als geen andere inkomensbron beschikt dan zijn of haar bijstandsuitkering.

Meer dan een vierde van de Brusselse bevolking (26 %) heeft recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV).

Bij de jongvolwassenen (18-24 jaar) in het Brussels Gewest, verlaat één jonge man op zes en één jonge vrouw op zeven de school vroegtijdig (zonder diploma van het hoger secundair onderwijs). Personen zonder een diploma van het secundair onderwijs ondervinden, ongeacht hun leeftijd, vaak grote moeilijkheden om zich in te schakelen op de arbeidsmarkt: 29 % van de actieve Brusselaars met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs is werkloos.

De hoge huisvestingskost legt zwaar beslag op het inkomen van de Brusselse gezinnen. Tussen 2004 en 2015 steeg de gemiddelde huurprijs gecorrigeerd voor de inflatie met 22 %. Onder de hypothese dat de huurprijs niet meer mag bedragen dan 25 % van het huishoudensbudget, heeft 60 % van de Brusselse bevolking slechts toegang tot 9 % van de private

huurmarkt in 2015. De toegang tot huisvesting wordt hierdoor dus steeds moeilijker voor personen met een laag inkomen, dit in een gewest waar de grote meerderheid van de woningen bewoond is door huurders (61 %). Het toenemend aantal gezinnen op de wachtlijst voor een sociale woning (45 742 vóór schrapping) getuigt van een tekort aan sociale woningen: er wordt aan minder dan de helft (46 %) van de vraag voldaan. Wat betreft de kwaliteit van de woningen verklaart ongeveer 22 % van de Brusselse huishoudens in de Gezondheidsenquête 2013 een woning te betrekken met minstens één van volgende problemen: vocht in de woning, overbezetting en/of niet de mogelijkheid hebben de woning te verwarmen. Voor de 20 % armste Brusselse gezinnen loopt dit aandeel op tot ongeveer 35 %.

De meeste armoede-indicatoren wijzen erop dat in het Brussels Gewest een hoger aandeel personen in armoede leeft dan in de twee andere gewesten. Een vergelijking met de Belgische grote steden toont echter, al naargelang de gehanteerde indicator, dat de socio-economische situatie gelijkend of zelfs minder gunstig is in de Waalse steden in vergelijking met het Brussels Gewest.

SOCIAAL-RUIMTELIJKE ONGELIJKHEDEN

De globale cijfers voor het Brussels Gewest verbergen belangrijke sociaal-ruimtelijke ongelijkheden, er zijn immers grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten en wijken inzake armoede. De werkloosheidsgraad bijvoorbeeld varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten: ze is het hoogst in Sint-Joost-ten-Node (28 %) en het laagst in Sint-Pieters-Woluwe (9 %). Het mediaan inkomen per aangifte verschilt eveneens sterk van gemeente tot gemeente: van € 14 884 in Sint-Joost-ten-Node tot € 25 280 in Sint-Pieters-Woluwe.

Daar waar 14 % van de Brusselse leerlingen in het eerste jaar secundair onderwijs al minstens twee jaar schoolachterstand heeft opgelopen, loopt dit cijfer op tot ongeveer 20 % in de armste gemeenten - met het hoogste aandeel in Sint-Joost-ten-Node (27 %). Het aandeel ligt opmerkelijk lager in de gemeenten met een hoog sociaaleconomisch statuut zoals Watermaal Bosvoorde (4 %).

Personen in armoede of bestaansonzekerheid wonen voor een belangrijk deel in de “arme sikkel”, in deze zone die een cirkel vormt ten westen van het stadscentrum, is er al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen.

SOCIALE GEZONDHEIDSONGELIJKHEDEN

De sociaaleconomische situatie waarin een persoon zich bevindt, beïnvloedt in belangrijke mate zijn of haar gezondheidssituatie. De grote sociale heterogeniteit die het Brussels Gewest kenmerkt, weerspiegelt zich dan ook in belangrijke ongelijkheden op het vlak van gezondheid. De ongelijkheden inzake sterfte tonen hierin de top van de ijsberg: het verschil in levensverwachting tussen de armste en de meest gegoede Brusselse gemeenten bedraagt 3 jaar voor mannen en 2,6 jaar voor vrouwen. Niet minder dan 22,5 % van de Brusselse

gezinnen verklaart gezondheidszorgen te hebben uitgesteld omwille van financiële redenen en dit percentage stijgt tot 40 % voor de 20 % armste gezinnen.

ENKELE EVOLUTIES ... NIET ALTIJD EVIDENT OM TE VATTEN

Het is niet evident om de evolutie van de armoede in het Brussels Gewest te meten. Eerst en vooral zijn heel wat armoede-indicatoren, zoals het risico op armoede of sociale uitsluiting, enkel beschikbaar via de EU-SILC enquête. De kleine steekproef voor het Brussels Gewest geeft echter grote betrouwbaarheidsintervallen voor deze berekeningen, wat het meten van evoluties in belangrijke mate beperkt.

Daarnaast vertonen indicatoren die berekend worden op basis van administratieve gegevens vaak trendbreuken als gevolg van veranderingen in wetgeving (bijvoorbeeld de fiscale wetgeving) die de interpretatie van deze gegevens bemoeilijken. De evolutie van het aantal uitkeringsgerechtigden kan daarenboven het gevolg zijn van wijzigingen in de praktijk of aanpassingen van de wetgeving (voorwaarden om recht te hebben op een (equivalent) leefloon, werkloosheidsuitkering, enz.) en weerspiegelt niet altijd reële veranderingen in het aantal personen dat in moeilijkheden leeft.

Tot slot zijn er onder de maatschappelijk meest kwetsbare personen, bepaalde groepen die amper of helemaal niet in de beschikbare statistieken opgenomen zijn. De evolutie van hun aantal is daarom al helemaal moeilijk te evalueren.

Tussen januari 2014 en januari 2015 is er een daling op te merken in het aantal personen met een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen), en dit zowel bij personen van 65 jaar en ouder (-2 %), als bij de bevolking op actieve leeftijd (-3 %), maar de opvallendste daling situeert zich bij de jongeren (-7 %). Onder de jongeren en de bevolking op actieve leeftijd is deze daling volledig te wijten aan een daling van het aantal personen met een werkloosheidsuitkering.

Het aantal personen met een werkloosheidsuitkering nam sterk af (-9,5 %) en deze daling is zeer uitgesproken bij de jongeren (-28 %). Deze daling kan verklaard worden door verschillende factoren, zoals een toename van het aantal arbeidsplaatsen (verbetering van de conjunctuur) of bepaalde tewerkstellingsmaatregelen, maar eveneens door veranderingen van de regelgeving met betrekking tot de verstrenging van de toegangsvoorwaarden tot werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (beperking in de tijd van de inschakelingsuitkering, sterkere controle op beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt, enz.). Het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) die ingeschreven zijn bij Actiris vertoont eveneens een dalende trend gedurende de afgelopen jaren, maar minder uitgesproken dan voor de uitkeringsgerechtigde NWW. Het aandeel NWW die geen werkloosheids- of inschakelingsuitkering ontvangen wordt dan ook groter: in 2006 bedroeg hun aandeel onder de NWW 21 % en dit steeg tot 31 % in 2016. Voor de jongeren (jonger dan 25 jaar) steeg dit aandeel van 44 % in 2006 tot 64 % in 2016.

Tussen 2014 en 2015 is er onder de bevolking op actieve leeftijd een toename merkbaar van het aantal rechthebbenden op een invaliditeitsuitkering (+6,4 %), evenals een stijging van het aantal leefloongerechtigden (+9,5 %), terwijl het aantal equivalent leefloongerechtigden afneemt (-9 %). Deze daling kan grotendeels verklaard worden door nieuwe maatregelen van de federale regering inzake het asiel- en migratiebeleid. Dit zorgde namelijk voor een daling van het aantal asielaanvragers en het aantal vreemdelingen die niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister en die aanspraak zouden kunnen maken op deze financiële steun.

Tot slot daalt het aantal ouderen (65 en ouder) dat recht heeft op een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) daalt (-2,5 %).

Om te besluiten kunnen we stellen dat de armoede-indicatoren aantonen dat structureel een groot aantal Brusselaars leeft in moeilijke omstandigheden. Daarenboven heeft een toenemend aantal personen, omwille van diverse redenen, geen toegang meer tot de sociale zekerheid of bijstand. Het is belangrijk om de sociaaleconomische situatie van alle Brusselaars in kaart te brengen, ook van zij die ver verwijderd zijn van alle vormen van sociale bescherming. In het kader van een sterke demografische groei en de overdracht van een reeks bevoegdheden van de federale overheid naar de deelstaten, wordt het Brussels Gewest geconfronteerd met belangrijke uitdagingen op het vlak van huisvesting, tewerkstelling, scholing, gezondheid en bijstand aan personen, zoals blijkt uit de indicatoren van deze Welzijnsbarometer.

10. WOORDENLIJST

Arbeidsongeschiktheidsuitkering en invaliditeitsuitkering: verschillende regelingen zijn van toepassing wanneer iemand omwille van een ongeval of ziekte niet kan werken. Loontrekkenden hebben in de beginperiode (maximum één maand) recht op het volledige loon, betaald door de werkgever. Wanneer de arbeidsongeschiktheid langer duurt dan één maand, betaalt de mutualiteit gedurende één jaar een arbeidsongeschiktheidsuitkering die overeenkomt met 60 % van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen. Wanneer de ongeschiktheid langer duurt dan één jaar, spreekt men van invaliditeit en krijgt de persoon een invaliditeitsuitkering uitbetaald door de mutualiteit. Deze bedraagt 65 % van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen voor een persoon met minimum één persoon ten laste, 55 % voor een alleenstaande werknemer en 40 % voor een samenwonende. Voor meer informatie zie: www.socialsecurity.be

Armoederisicogrens: inkomensgrens vastgelegd op 60 % van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen (EU-SILC).

Artikel 60§7 en 61: het artikel 60§7 en het artikel 61 zijn tewerkstellingsmaatregelen die het OCMW toelaat om uitkeringsgerechtigden van een leefloon of equivalent leefloon gedurende een bepaalde periode te tewerkstellen. Het doel van deze maatregel is om personen een werkervaring aan te bieden die hen later toelaat om het recht op een werkloosheidsuitkering te heropenen. Bij een artikel 60 is het OCMW zelf de werkgever (het OCMW kan de persoon tewerkstellen in de eigen diensten of ter beschikking stellen aan een derde), bij een artikel 61 is een privaat organisme de werkgever. De OCMW's krijgen een subsidie van de federale overheid voor de duur van de tewerkstelling en genieten als werkgever van een vrijstelling van werkgeversbijdragen. Deze maatregel is, net als een groot deel van de andere tewerkstellingsmaatregelen, geregionaliseerd in het kader van de zesde staatshervorming.

Voor meer informatie: www.mi-is.be

Betrouwbaarheidsinterval: interval om de nauwkeurigheid in te schatten van cijfers en indicatoren die berekend zijn op basis van gegevens van enquêtes. Het brede betrouwbaarheidsinterval voor het armoederisico in het Brussels Gewest is te wijten aan de beperkte grootte van de steekproef van de EU-SILC enquête. Het armoederisicopercentage van 29,7 % voor het Brussels Gewest is slechts een schatting. Met 95 % zekerheid kan gesteld worden dat het armoederisicopercentage tussen 24,5 % en 34,9 % ligt. Omwille van het brede betrouwbaarheidsinterval is het onmogelijk om de evolutie in de tijd van deze indicator in het Brussels Gewest te analyseren. In de figuren wordt het betrouwbaarheidsinterval met boven- en ondergrens als volgt weergegeven:

Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner: het bruto binnenlands product is een belangrijke indicator van de nationale rekeningen die de gerealiseerde economische activiteit meet (de waarde van het geheel van geproduceerde goederen en diensten) over een bepaalde periode en binnen een bepaald gebied. Het bruto binnenlands product per inwoner is de verhouding tussen deze indicator en het aantal inwoners van het betreffende gebied. In een gewest als het Brusselse, is het BBP per inwoner erg hoog dankzij de bijdrage van de pendelaars aan het BBP.

Consumptieprijsindex: deze index van de consumptieprijzen is een economische indicator die maandelijks de evolutie nagaat van de prijzen aan de hand van de waarde van een korf met consumptiegoederen en diensten die een gemiddeld gezin gebruikt. Het verloop van de indexcijfers toont de evolutie van de levensduurte voor de gezinnen.

Equivalent beschikbaar inkomen (definitie EU-SILC): het equivalent beschikbaar inkomen komt overeen met het totale inkomen waarover een huishouden beschikt (lonen, sociale voordelen, pensioenen, inkomen vanuit eigendom, kindergeld, kapitaalsintresten, ...), na belastingen en gedeeld door het aantal leden van het gezin omgezet naar het equivalent voor volwassenen. Dit equivalent tussen de gezinsleden wordt bekomen na een weging in functie van de leeftijd: 1 voor de eerste volwassene, 0,5 voor elk ander gezinslid ouder dan 14 jaar en 0,3 voor kinderen jonger dan 14 jaar. Op deze manier kan bijvoorbeeld het inkomen van iemand die samenwoont en twee kinderen heeft, vergeleken worden met het inkomen van een alleenstaande.

Meer informatie op: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Equivalent leefloon: het equivalent van het leefloon is een financiële hulp die in het kader van het Recht op Maatschappelijke Hulp (wet van 2 april 1965) door het OCMW toegekend wordt aan mensen die om bepaalde redenen (bijvoorbeeld nationaliteit) niet in aanmerking komen voor het recht op maatschappelijke integratie. De bedragen zijn dezelfde als die van het leefloon.

EU13/EU15/EU27/EU28: de Europese Unie (EU) werd opgericht in 1993. Ze telde toen 12 lidstaten: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. In 1995 vervoegden Finland, Oostenrijk en Zweden de EU (EU15). De EU werd in 2004 uitgebreid met Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en de Tsjechische Republiek (EU25) en in 2007 met Bulgarije en Roemenië (EU27). Sinds juli 2013 is ook Kroatië toegetreden tot de Europese Unie (UE28). EU13 verwijst in deze Welzijnsbarometer naar de 13 nieuwe lidstaten.

Meer informatie op: www.europa.eu

Europa 2020: Europa 2020 is de groeistrategie van Europa voor de komende 10 jaar. De EU moet een slimme, duurzame en inclusieve economie worden. Hiervoor zijn vijf becijferde doelstellingen vastgelegd over werkgelegenheid, innovatie, onderwijs, sociale samenhang, energie en klimaat. Elke lidstaat heeft zijn nationale doelstellingen bepaald op elk van deze gebieden. De nationale hervormingsprogramma's bevatten meer specifiek de prioritaire acties die het land moet nemen in antwoord op de sociaaleconomische aandachtspunten geïdentificeerd in het kader van de Europa 2020 strategie.

Voor meer informatie: www.be2020.eu

Fiscale statistieken: deze statistieken bevatten informatie over inkomens op basis van de aangiften in de personenbelastingen van personen die hun hoofdverblijfplaats in België hebben. Om deze te kunnen interpreteren moet men rekening houden met een aantal zaken. De gegevens hebben enkel betrekking op de inkomens die onderworpen zijn aan de personenbelasting. Sommige soorten inkomens zijn niet belastbaar en worden dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Dit betekent

dat sommige sociale transfers (leefloon, equivalent leefloon en kinderbijslag in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook zijn er enkele personen met een hoog inkomen dat niet belastbaar is via het nationaal systeem, zoals de buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. De personen met deze verschillende soorten niet belastbare inkomens kunnen worden opgenomen in de aangiften waarvan het belastbaar inkomen nul is (en dus niet worden vermeld in de meeste fiscale statistieken) of in de lage inkomensklassen. Daarenboven onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed) zwaar.

Gezondheidsindex: de gezondheidsindex wordt bekomen door bepaalde producten uit de korf van de consumptieprijsindex weg te laten, meer bepaald alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (uitgezonderd LPG). De evolutie van de gezondheidsindex wordt gebruikt voor de indexatie van de huur, lonen, pensioenen en sociale uitkeringen.

Inkomensdeciel: zie inkomenskwintiel.

Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO): het is een uitkering, toegekend door de Rijksdienst voor pensioenen die tot doel heeft financiële hulp te bieden aan personen ouder dan 65 jaar die niet over voldoende middelen beschikken. De uitkering wordt toegekend op basis van een onderzoek naar de bestaansmiddelen van de persoon, samen met andere voorwaarden (in termen van nationaliteit en verblijfplaats). In 2014 werden enkele veranderingen doorgevoerd om te toekenningsprocedure te vereenvoudigen en te versnellen. Voor meer informatie: www.onprvp.be

Inkomenskwintiel: dit zijn de waarden (de inkomens) die toelaten om de bevolking in te delen in vijf even grote groepen, geordend in stijgende lijn in functie van hun inkomen. De inkomens van het eerste kwintiel bepalen de bovengrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen kleiner of gelijk aan dit inkomen. Het vijfde kwintiel bepaalt de ondergrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen hoger dan deze waarde. Men kan ook andere indelingen gebruiken, men kan de bevolking in vier gelijke groepen indelen (dan spreekt men over 'kwartielen'), in tien gelijke groepen ('decielen') enz.

Inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT): de inkomensvervangende tegemoetkoming wordt toegekend aan de persoon met een handicap (tussen 21 en 65 jaar) van wie is vastgesteld dat zijn lichamelijke of psychische toestand zijn verdienvermogen sterk heeft verminderd. Het recht op deze uitkering gaat gepaard met enkele voorwaarden, zoals de medische bepaling van de graad van handicap en het bedrag hangt af van het gezinsinkomen. Voor meer informatie: www.handicap.fgov.be

Inschakelingsuitkering: de inschakelingsuitkering (vroegere "wachtuitkering") worden door de RVA uitgekeerd aan jongeren die niet meer studeren en nog niet gewerkt hebben. Het bedrag is afhankelijk van de leeftijd en gezinssituatie, maar ligt lager dan de werkloosheidsuitkering. De uitkering wordt pas toegekend na een wachtperiode van 310 dagen, deze periode wordt de socioprofessionele inschakelingstijd genoemd. De uitkering

wordt voor een periode van maximaal 36 maanden toegekend, maar is onder bepaalde voorwaarden verlengbaar. Meer informatie: www.rva.be

Leefloon: het leefloon is een minimuminkomen, toegekend door het OCMW, voor mensen die niet over toereikende bestaansmiddelen beschikken, noch aanspraak op kunnen maken, noch in staat zijn deze hetzij door eigen inspanningen, hetzij op een andere manier te verwerven. Het leefloon is een specifieke vorm van het RMI, de begunstigde moet voldoen aan de voorwaarden voor het RMI. De ondertekening van een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI) zal vanaf november 2016 verplicht zijn voor alle leefloongerechtigden.

Voor meer informatie: www.ocmw-info-cpas.be

Mediaan inkomen: wanneer men alle aangiftes rangschikt van het kleinste tot het hoogste bedrag, is het mediaan inkomen het bedrag in het midden van de rangschikking. Dit betekent dat de helft van de inkomens lager is dan het mediaan inkomen en de andere helft hoger is. De mediaan wordt in tegenstelling tot het gemiddelde niet beïnvloed door extreme waarden (zeer hoog of zeer laag). De armoederisicogrens werd vastgelegd op 60 % van het nationale mediaan equivalent beschikbare inkomen.

Nationaal Actieplan Sociale Insluiting (NAPincl): het NAPincl is een deel van het strategisch rapport van de sociale bescherming en sociale insluiting. Op vraag van de Europese Unie, in het kader van de Open Methode van Coördinatie (OMC), produceren de lidstaten regelmatig rapporten over de vordering in het bereiken van de gezamenlijk opgestelde doelstellingen (eerst in het kader van de Lissabon strategie en daarna in de strategie voor Europa 2020). Deze rapporten werden aanvankelijk elke drie jaar opgesteld, sinds 2012 gaat het om jaarlijkse rapporten. De nieuwe nationale sociale hervormingsprogramma's vullen de nationale hervormingsprogramma's aan. In dit kader wordt een indicatorenset (die in het bijzonder de "indicatoren van Laken", gedefinieerd in 2001, bevatten) gevolgd. De rapporten zijn beschikbaar op de website van de FOD Sociale Zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be.

Niet-werkende werkzoekenden (NWW): personen zonder bezoldigd werk die ingeschreven zijn als werkzoekende bij een gewestelijke openbare dienst voor arbeidsbemiddeling. Het gaat zowel om uitkeringsgerechtigde werklozen, als om jongeren in de socioprofessionele inschakelingstijd, vrij ingeschreven werkzoekenden en verplicht ingeschreven werkzoekenden (bijvoorbeeld doorverwezen door een OCMW).

Overlevingspensioen: uitkering voor de partner van de overleden echtgeno(o)t(e) gebaseerd op het loon en de werkperiode van de overledene. Sinds januari 2015 bestaat er ook een andere uitkering voor de echtgeno(o)t(e) van een overledene: de overgangsuitkering. Deze uitkering is (onder bepaalde voorwaarden) bedoeld voor personen die niet aan de leeftijdsvoorwaarde van het overlevingspensioen voldoen. Aan het einde van de periode waarin een overgangsuitkering werd betaald (één of twee jaar), kan de rechthebbende beroep doen op een werkloosheidsuitkering (als hij of zijn nog geen werk gevonden heeft).

Voor meer informatie: <http://www.sfpd.fgov.be/>

Recht op een Verhoogde tegemoetkoming van de Verzekering voor geneeskundige Verzorging (RVV): om personen met een laag inkomen financieel toegang te geven tot de gezondheidszorg wordt voor verschillende categorieën van de bevolking (evenals de personen ten laste van de RVV-gerechtigde) voorzien in een verhoogde tegemoetkoming van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en dus in een verlaging van het remgeld. Er zijn sinds 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen, moeten een aanvraag indienen en krijgen dit recht na een inkomensonderzoek. Deze hervorming van het recht op een verhoogde tegemoetkoming is het resultaat van een fusie van het oude RVV en OMNIO. Een andere naam voor verhoogde tegemoetkoming is “voorkeurregeling”.

Recht op maatschappelijke hulp (RMH): mensen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp. Het zijn hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen en vreemdelingen met recht op verblijf die niet in het bevolkingsregister staan ingeschreven die genieten van het RMH. Deze personen hebben o.a. recht op financiële steun equivalent aan het leefloon en kunnen worden ingeschakeld via een tewerkstellingsmaatregel (o.a. in het kader van artikel 60§7).

Voor meer informatie zie <http://www.mi-is.be> of www.ocmw-info-cpas.be

Recht op maatschappelijke integratie (RMI): het RMI is van kracht sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het recht op het bestaansminimum. Het RMI gaat verder dan de zuiver financiële bijstand van het bestaansminimum: het RMI streeft naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten: tewerkstelling (oa. in het kader van artikel 60§7), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI). Het GPMI zal vanaf november 2016 verplicht zijn voor alle leefloongerechtigden. Het hoofddoel is in de mate van het mogelijke de integratie door tewerkstelling te verwezenlijken en mensen te helpen om autonoom te leven. De RMI-begunstigden moeten voldoen aan bepaalde voorwaarden op vlak van nationaliteit, woonplaats, leeftijd, gebrek aan bestaansmiddelen, bereidwilligheid om te werken en uitputting van sociale rechten.

Voor meer informatie zie: www.mi-is.be of www.ocmwinfo-cpas.be

Significant (statistische significantie): wanneer een verschil tussen twee cijfers als statistisch significant wordt omschreven, duidt dit erop dat de kans zeer groot is dat dit verschil reëel is en niet beschouwd kan worden als het resultaat van toevalsfactoren of de onnauwkeurigheid van de schatting (cfr. betrouwbaarheidsintervallen).

Socioprofessionele inschakelingstijd (voordien wachttijd): na hun studies hebben jongeren die zich inschrijven als werkzoekende niet onmiddellijk recht op een uitkering. De socioprofessionele inschakelingstijd refereert naar de periode (310 dagen) tussen het verlaten van de school en het moment waarop men een inschakelingsuitkering van de RVA krijgt (voordien wachttuitkering), ook gedurende deze periode moet de jongere een “actieve beschikbaarheid” op de arbeidsmarkt kunnen bewijzen.

Statistische sectoren: de statistische sectoren vertegenwoordigen de kleinste administratieve eenheid en is het resultaat van de onderverdeling van het grondgebied door de Algemene Directie Statistiek, op basis van structurele kenmerken die worden geïdentificeerd via volkstellingen (de laatste belangrijke aanpassingen dateren van 2001).

Tegemoetkomingen voor personen met een handicap: de tegemoetkomingen voor personen ouder dan 21 jaar met een handicap zijn ten laste van de Staat. De tegemoetkomingen garanderen een inkomen voor personen die omwille van hun handicap niet in staat zijn om zelf een voldoende hoog inkomen te verwerven en compenseren in zekere mate de bijkomende kosten die te wijten zijn aan de handicap. Ze worden toegekend onder bepaalde voorwaarden, zoals de inkomenssituatie en de medische erkenning van de handicap. Er zijn drie types tegemoetkomingen. Voor de personen tussen 21 en 64 jaar is er de inkomensvervangende tegemoetkoming en de integratietegemoetkoming. Deze twee tegemoetkomingen zijn cumuleerbaar en worden onafhankelijk van elkaar toegekend. Personen ouder dan 65 jaar krijgen een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden. Deze laatste tegemoetkoming werd recent overgedragen aan de gemeenschappen.

Voor meer informatie zie: www.socialsecurity.be

Werkloosheidsuitkering: de werkloosheidsuitkeringen worden uitgekeerd door de RVA. Om recht te hebben op een werkloosheidsuitkering moet men gedurende een bepaald aantal dagen gewerkt hebben (het aantal dagen is afhankelijk van de leeftijd) ofwel de socioprofessionele inschakelingstijd hebben doorlopen (waarna men spreekt over een inschakelingsuitkering), ofwel reeds werkloosheidsuitkeringen hebben ontvangen in het recente verleden. Er zijn verschillende voorwaarden voor de uitkering, onder andere ingeschreven zijn in een gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling (Forem, Actiris, ADG of VDAB) en aantonen dat men actief op zoek is naar werk. Het bedrag van de werkloosheidsuitkering is afhankelijk van het laatste loon, de duurtijd van de werkloosheid en de gezinssituatie. Als aan de voorwaarden wordt voldaan, wordt de werkloosheidsuitkering (in tegenstelling tot inschakelingsuitkeringen) in principe voor onbepaalde duur uitgekeerd. Sinds 2012 bestaat er wel een degressief systeem waarbij het bedrag daalt met de werkloosheidsduur. Voortaan wordt er bij een werkloosheidsduur van meer dan 48 maanden voor de meeste werklozen geen rekening meer gehouden met het vroegere loon maar is het een vast bedrag dat lager ligt dan de armoederisicogrens.

Meer informatie op www.rva.be en www.werk.belgie.be

II. LIJST VAN DE ACRONIEMEN

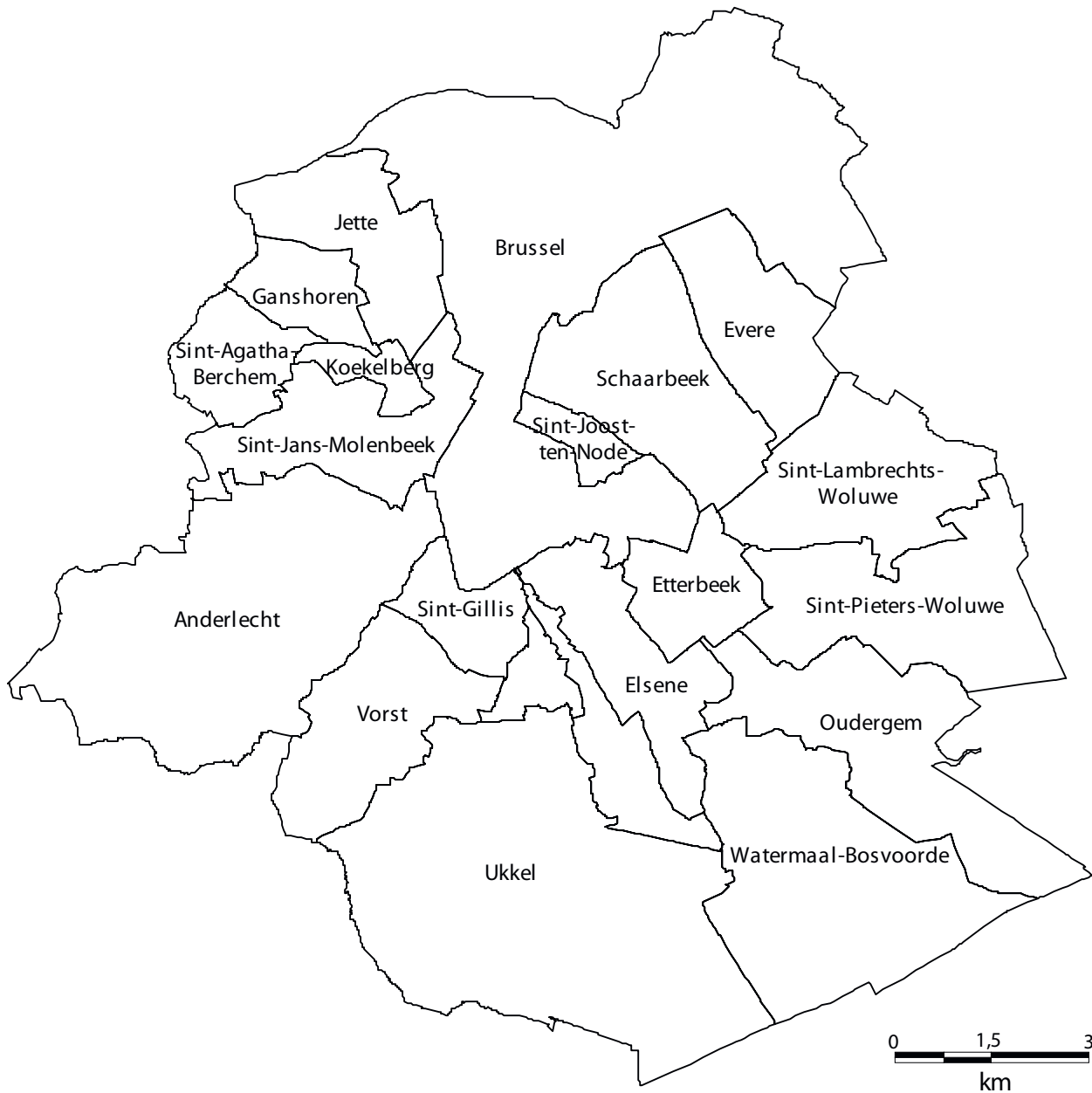
Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling
ADG	Dienst voor arbeidsbemiddeling van de Duitstalige Gemeenschap
BBP	Bruto binnenlands product
BGHM	Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse
EAK	Arbeidskrachtenenquête
EU	Europese Unie
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and Living Conditions
FOD	Federale Overheidsdienst
FOREM	Office wallon de la Formation professionnelle et de l'Emploi
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
IAB	Internationaal Arbeidsbureau
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IGO	Inkomensgarantie voor Ouderen
IWEPS	Institut wallon de l'Évaluation de la Prospective et de la Statistique
KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid
NAPincl	Nationaal Actieplan Sociale Inclusie
NWW	Niet-werkende werkzoekende
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OMC	Open Methode van Coördinatie
OVM	Openbare Vastgoedmaatschappijen
POD	Programmatorische Overheidsdienst
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
RMH	Recht op maatschappelijke hulp
RMI	Recht op maatschappelijke integratie
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
RVV	Recht op een Verhoogde tegemoetkoming van de Verzekering voor geneeskundige verzorging
SVK	Sociaal Verhuurkantoor
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

12. REFERENTIES

- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015a), *Een demografische boom onder de loep: Roemenen, Polen en Bulgaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Focus nr. 9, juni 2015.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015b), *Demografische barometer 2015 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Focus nr. 11, december 2015.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016), *Fiscale statistiek van de inkomens, een geschikte gegevensbron om de levensstandaard van de Brusselaars te meten?*, Focus nr. 14, februari 2016.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016), *De vergroting van de Brusselse huishoudens*, Focus nr. 13, februari 2016.
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2005-2014), *"Statistieken en inlichtingen"* op 31 december 2005-2014. Brussel: BGHM.
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2015), *Jaarverslag 2015*. Brussel: BGHM.
- Callier L., Hanquinet L., Genard J. L., & Guérin M. (2012), *Étude approfondie des pratiques et consommation culturelles de la population en Fédération Wallonie-Bruxelles: Les publics de la culture*, Bruxelles : Observatoire des politiques culturelles.
- Cantillon B., Van Lancker W., Goedemé T., Verbist G., Salanauskaite L., De Maesschalck V., & Van Mechelen N. (2013), *Bouwen aan een nieuwe toekomst voor de kinderbijlagen: een must voor al wie het ernstig neemt met armoedebestrijding*, Centrum voor sociaal beleid, Universiteit Antwerpen.
- Charafeddine R. (2015), *Omgeving, huisvesting en passief roken*. In: Charafeddine R., & Demarest S. (ed.). *Gezondheidsenquête 2013. Rapport 4: Fysieke en sociale omgeving*. WIV-ISP, Brussel.
- De Cock J. (ed.) (2012), *Verklarende factoren met betrekking tot de stijging van het aantal invaliden - loontrekkenden – periode 1989-2009*, Rijksinstituut voor ziekte-en invaliditeitsverzekering.
- De Keersmaecker M.-L. (2016), *Observatiecentrum van de Huurprijzen: Enquête 2015*. Brussel: Observatiecentrum voor de Huisvesting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- Defeyt P., & Guio A.-C. (2011), *Pauvreté: une définition limitée, une politique à revoir*, Institut pour un Développement Durable.
- Demarest S. (2015), *Financiële toegankelijkheid van gezondheidszorgen*. In: Driessens S, Gisle L (ed.). *Gezondheidsenquête 2013. Rapport 3: Gebruik van gezondheids- en welzijnsdiensten*. WIV-ISP, Brussel, 2015.
- Englert M. (2013), *Analyse des déterminants du chômage urbain et politique de rééquilibrage entre l'offre et la demande de travail en Région de Bruxelles-Capitale*, Working Paper DULBEA, Research series, Nr. 13-03.
- Federaal Planbureau (2011), *Welvaartsbinding van sociale en bijstandsuitkeringen*, Working paper 4-11.
- Federaal Planbureau en FOD Economie – Statistics Belgium (2016), *Demografische vooruitzichten 2015-2060*, maart 2016. Beschikbaar op: www.plan.be en www.statbel.fgov.be
- FOD Sociale Zekerheid (2016) *Eerste analyse van sociaal-economische sleuteltrends in België op basis van EU-SILC 2015*, FOD Sociale Zekerheid, Brussel.
- Gangji A. (2008), *Analyse micro-économique du coût du chômage en Belgique: Réflexions en matière de perspectives sur le marché du travail et de pauvreté*, thèse de doctorat, Brussel: Université libre de Bruxelles, Faculté des Sciences Sociales, Politiques et Economiques - Sciences Economiques.
- Guio A.-C., & Mahy C. (2013), *Regards sur la pauvreté et les inégalités en Wallonie*, Working paper de l'IWEPS Nr. 16, Institut Wallon de l'Evaluation, de la Prospective et de la Statistique.
- Herman G., & Bourguignon D. (2008), *Les politiques d'emploi à la lumière de la santé mentale des chômeurs*, L'Observatoire.
- Huybrechts F., Meyer S., & Vranken J. (2011), *Energiearmoede in België*, Finaal rapport. OASeS- Universiteit Antwerpen; CEES- Universiteit libre de Bruxelles.
- HYDROBRU, *Activiteitenverslagen* (jaarlijks), Brussel: HYDROBRU.
- InterMutualistisch Agentschap, *Atlas AIM-IMA*. Beschikbaar op: www.aim-ima.be
- la Strada (2013), *Centrale registratie voor de onthaalhuizen en centra voor dringend onthaal in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Gegevens over de opvang van thuislozen in 2011*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- la Strada (2015), *Dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Telling van 6 november 2014*. Brussel.
- Martens A., Ouali N., Van de Maele M., Vertommen S., Dryon P., & Verhoeven H. (2005), *Discrimination des étrangers et des personnes d'origine étrangère sur le marché du travail de la Région de Bruxelles-Capitale*, Rapport de synthèse, Recherche dans le cadre du Pacte Social pour l'emploi des Bruxellois.
- Miermans P.-J., & Van Oyen H. (2002), *Gezondheidsrapport: Een verkenning van de gezondheidssituatie in België aan de hand van sterftcijfers en gezondheidsverwachtingscijfers*, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, IPH/EPI Reports Nr. 2002 – 031, Brussel.
- Nationale Bank van België (2016), *Statistieken 2015 van de Centrale voor kredieten aan particulieren*. Brussel: Nationale Bank van België.
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad en Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2015), *Vrouwen op de arbeidsmarkt* in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en Actiris: Brussel.

- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2016), *De invaliditeit in het Brussels Gewest, Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest* (te verschijnen).
- POD Maatschappelijke Integratie (2014a), *Focus: RVA sanctie en doorstroming naar de OCMW's*, Statistisch kwartaalblad Nr. 8.
- POD Maatschappelijke Integratie (2014b), *Statistisch Verslag*, april 2014.
- POD Maatschappelijke Integratie (2016) *Interfederale armoedebarometer*.
- Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2011), *Evolutie van de uitkeringstrekkers van 50 jaar en meer*. Beschikbaar op: www.rva.be
- Schepers W., & Nicaise I. (2014), *Het vel van de kei. Armoedetoets van de ingrepen van de regering-Di Rupo in de werkloosheidsverzekering*. De Gids op Maatschappelijk Gebied. VZW Vormingscentrum ter Munk & Garant Nr. 105 , pp. 14-20, ISSN 0378-4657
- Schockaert I., Morissens A., Cincinnato S., & Nicaise I. (2012), *Armoede tussen de plooiën: aanvullingen en correcties op EU-SILC voor verborgen groepen armen*, Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA), onderzoek uitgevoerd in het kader van het federaal wetenschapsbeleid, in opdracht van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.
- Sibelga (2015), *Activiteitenverslag 2014*. Brussel: Sibelga.
- Sibelga (2016), *Activiteitenverslag 2015*. Brussel: Sibelga.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013), *Sociale bescherming en armoede: een bijdrage aan politiek debat en politieke actie, Tweejaarlijks verslag 2012-2013*, Brussel.
- Storms B. (2012), *Referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie*, Doctoraatsthesis, Departement Politieke en sociale wetenschappen, Universiteit Antwerpen.
- Storms B., & Van den Bosch K. (2010), *Quel est le revenu minimum nécessaire pour une vie digne? Les budgets de référence et la protection du revenu minimal*, Pensée plurielle, Nr. 25, p. 63-73.
- Storms B., & Van den Bosch K. (2009), *Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen*. Leuven: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Katholieke Hogeschool Kempen.
- Tafforeau J. (2014), *Subjectieve gezondheid*. In: Van der Heyden J, & Charafeddine R. (ed.). Gezondheidsenquête 2013. Rapport 1: Gezondheid en Welzijn. WIV-ISP, Brussel.
- Treutens P.-Ph. (2014), *Analyse de l'évolution du niveau de vie des ménages bruxellois sous l'angle des revenus fiscaux*, mémoire de stage, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Gewestelijke Overheidsdienst Brussel.
- Van Hamme G., Wertz I., & Biot V. (2011), *Economische groei zonder sociale vooruitgang: stand van zaken in Brussel*, Brussels Studies, Nr. 48.
- Van Hecke E., Halleux J.M., Decroly J.M., & Mérenne-Schoumaker B. (2007), *Woonkernen en stadsgewesten in een verstedelijkt België*. Brussel: FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie.
- Van Oyen H., Nusselder W., Jagger C., Kolip P., Cambois E., Robine J.-M. (2013), *Gender differences in healthy life years within the EU: an exploration of the "health-survival" paradox*, International Journal of Public Health, 58, p. 143-155.
- Visée-Leporcq D. (2011), *Décrochage scolaire et pauvreté*. Bruxelles: ATD Quart Monde, collection 'Connaissance et Engagement: Analyses et études'. Beschikbaar op: <http://atd-quartmonde.be>

Referentiekart: De Brusselse gemeenten

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Welzijnsbarometer 2016

De Welzijnsbarometer is het statistisch deel van het Brussels armoederapport. In de barometer staan indicatoren die de situatie van de Brusselaars weergeven in relatie met verschillende aspecten van het leven: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. De meest recente gegevens beschikbaar op het ogenblik van de analyse worden telkens weergegeven. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en maakt het zo mogelijk om de socio-economische situatie van de Brusselaars op te volgen in de tijd. Het is in de eerste plaats een beleidsondersteunend instrument.

www.observatbru.be

Dit document is ook beschikbaar in het Frans.

Ce document est également disponible en français sous le titre:
“Baromètre social, Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2016”